

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

téma rigorózní práce:

**Autorská práva k výtvarným dílům se zřetelem na
problematiku falza a plagiátu**

zpracovatel: Mgr. Miroslav Korecký

Saratovská 12

100 00 Praha 10

datum odevzdání práce: duben 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Korecký

1.	Postavení autorského práva v systému práva a stručná historie autorského práva	4
1.1.	postavení autorského práva v systému práva	4
1.2.	historický exkurz	6
2.	Principy, vznik a obsah autorského práva	8
2.1.	principy:	8
2.2.	vznik:	9
2.3.	obsah:	10
2.4.	osobnostní práva:	10
2.5.	majetková práva:	12
3.	Prameny právní úpravy	18
3.1.	vnitrostátní:	18
3.2.	mezinárodní:	21
3.2.1.	úvodní výčet smluv	21
3.2.2.	Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví:	22
3.2.3.	Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl:	23
3.2.4.	Všeobecná úmluva o autorském právu:	25
3.2.5.	Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském:	27
3.2.6.	Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Dohoda TRIPS):	28
3.3.	komunitární:	30
3.3.1.	Směrnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem:	31
3.3.2.	Směrnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících:	31
3.3.3.	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice):	32
3.3.4.	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, tzv. resale směrnice:	33
3.3.5.	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví:	34
4.	Autorské dílo, druhy autorských děl	36
4.1.	autorské dílo, spoluautorské dílo	36
4.2.	zvláštní typy děl:	41
5.	Výtvarná díla	44
5.1.	charakteristika a členění	44
5.2.	historie výtvarného umění a obchodu s ním:	45
6.	Padělky výtvarných děl	49
7.	Plagiáty, tvorba ve stylu, kopie	53
8.	Odměna za opětovný prodej uměleckého díla a odměna za rozmnožování	55
8.1.	odměna za opětovný prodej	55
8.2.	právo autora na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu	57
9.	Licenční smlouva	61
10.	Mimosmluvní užití díla	65
10.1.	volné dílo	65
10.2.	volná užití a zákonné licence	66
11.	Veřejnoprávní překážky nakládání s výtvarnými díly	70
12.	Ochrana výtvarných děl	74
12.1.	soukromoprávní prostředky	74

12.2.	veřejnoprávní prostředky	77
12.3.	nový trestní zákon	80
13.	Autorská práva ve Velké Británii.....	82
14.	Judikatura.....	89

1. Postavení autorského práva v systému práva a stručná historie autorského práva

1.1. postavení autorského práva v systému práva

Autorské právo náleží z pohledu tradičního dělení na právo veřejné a soukromé do odvětví soukromého práva. Je jednou z částí občanského práva¹, které je obecným soukromým právem. § 1 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. (dále občanský zákoník) stanoví, že právní vztahy vznikající z výsledků duševní tvořivé činnosti upravují zvláštní zákony. Tímto zvláštním zákonem je v oblasti autorského práva zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „autorský zákon“). Jedná se o komplexní předpis upravující autorskoprávní problematiku. Ve vztahu k občanskému zákoníku (a příp. obchodnímu zákoníku) je předpisem speciálním, má před ním přednost dle právní zásady *lex specialis derogat generalis*. Pokud by se nedal aplikovat ani autorský zákon, ani občanský zákoník, použije se nejprve analogie autorského zákona a následně analogie občanského zákoníku.² Podrobněji se budu platnému autorskému zákonu věnovat v dalších kapitolách, zejména pak v pramenech právní úpravy. Autorské právo se řadí mezi práva duševního vlastnictví. Duševní vlastnictví je pak zahrnuto v širší množině práv k nehmotným statkům. Do ní se řadí³:

- 1) všeobecná osobnostní práva (upravena v § 11 až § 16 občanského zákoníku – právo na ochranu osobnosti),
- 2) práva k nehmotným statkům v oblasti kultury
 - a) práva k individuálním výsledkům tvůrčí činnosti (autorské právo, právo výkonného umělce k jeho autorskému uměleckému výkonu),
 - b) práva k výkonům netvůrčí povahy (právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu, právo výrobce zvukově obrazového záznamu k jeho záznamu, právo rozhlasového nebo televizního vysílatele k jeho vysílání, právo zveřejnitel k dosud nezveřejněnému dílu, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv, právo nakladatele na odměnu v souvislosti

¹ M. Knappová, J. Švestka a kol. – Občanské právo hmotné 1, 3. vydání, 2002, str. 53

² M. Knappová, J. Švestka a kol. – Občanské právo hmotné 3, 3. vydání, 2002, str. 191

³ K. Knap, M. Optlová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994, str. 21-22

se zhotovením rozmnoženiny jím vydaného díla pro osobní potřebu, právo pořizovatele k jím pořízené databázi)

3) průmyslová práva

a) práva k výsledkům tvůrčí činnosti postrádajícím individuální povahu (práva k objevům, vynálezům, zlepšovacím návrhům, průmyslovým vzorům, užitným vzorům, topografií polovodičových výrobků, novým odrudám rostlin a plemenům zvířat),

b) práva na označení (práva k obchodní firmě, ochranné známce, označení původu výrobků atd.).

Existuje samozřejmě i jiné systematické členění této oblasti právních vztahů, vždy však se stejným nebo velmi podobným obsahem. Průmyslová práva také chrání výsledky tvůrčí duševní činnosti. Individuální povahu má však pouze postup, nikoliv konečný výsledek. Ten je objektivně určen přírodními zákonitostmi a může k němu dojít více osob. V tom je rozdíl od autorského práva, u něhož má individuální povahu naopak výsledek.⁴ V případě ochranných známek může dojít k souběhu s autorskoprávní ochranou. Je tomu tak v případě, že ochrannou známku tvoří obraz u známek obrazových nebo kombinovaných (text a obraz). Pak je ochranná známka zároveň autorským dílem.⁵ Jako příklad lze uvést ochrannou známku Koh – I – Noor, na níž je použit obraz F. Kupky – Slečna s patentkou.

Nehmotný statek není považován za věc. Věcmi podle § 118 občanského zákoníku se v nauce rozumějí hmotné předměty, pokud jsou ovladatelné a užitečné. Věcí může být tedy pouze hmotný substrát (plátno, papír, kámen, sklo, kov, dřevo, sádra, barva atd.), v němž je tento nehmotný statek vyjádřen. Nehmotný statek je statek vytvářený konkrétním duševním projevem autora, je způsobilý být předmětem společenských vztahů, aniž by přitom bylo třeba jeho ztělesnění ve hmotné podobě. Jeho vnímání je nezávislé na existenci hmotného substrátu.⁶ Nehmotný statek může být předmětem občanskoprávních vztahů jako jiná majetková hodnota, pokud to jeho povaha připouští. Takto je to ostatně zakotveno v občanském zákoníku v § 118 odst. 1. Listina základních práv a svobod nabízí oporu pro začlenění nehmotných statků mezi předměty vlastnictví. Podle ní každý má právo vlastnit majetek. Pod pojem majetek lze bezpochyby podřadit i nehmotné statky.⁷

⁴ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 10-11

⁵ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 13

⁶ J. Kříž, I. Hořcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 25, 27

⁷ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 22-23

Autorské právo můžeme chápat ve dvojitým smyslu – objektivním nebo subjektivním. V objektivním se teoreticky vymezuje jako soubor právních norem upravujících společenské vztahy, které vznikají z tvorby literárních a jiných uměleckých a vědeckých děl a z jejich uplatňování ve společnosti. Mohou to být i normy v jiném předpise, než je autorský zákon. V subjektivním smyslu pod něj patří souhrn oprávnění autora k jím vytvořenému dílu.⁸

Toto právní odvětví patří mezi důležité prvky rozvoje společnosti daného státu a ukazuje na jeho vyspělost. Autoři mají samozřejmě zájem na tom, aby realizovali své tvůrčí myšlenky v prostředí, kde mohou sami rozhodnout o dispozici se svým dílem a případně za ní dostat náležitou odměnu. Pokud systém existuje a funguje na patřičné úrovni, mohou nerušeně tvořit dál a přispívat tím ke kulturnímu, vzdělávacímu, estetickému pokroku v případě autorských děl, v širší rovině duševního vlastnictví mohou různými vynálezy, technickými objevy a podobně zlepšovat život a zvyšovat tak úroveň civilizace. Bez právního regulativu by motivace autorů nebo vynálezců byla určitě nižší, z čehož by ani společnost pochopitelně neměla prospěch. Zdravý systém ochrany práv k duševnímu vlastnictví vede k ekonomickému růstu a inovativní činnosti, především pak ke zvýšení přímých zahraničních investic.⁹ Země common law (V. Británie, USA atd.) kladou důraz na ekonomickou stránku, majetková práva autora. Naproti tomu státy kontinentálního práva (Německo, Francie, i ČR apod.) pojmají důvod ochrany autorských práv z pozice teorie přirozeného práva. Dle ní má každý autor přirozené právo obdržet odměnu za svůj výtvor.¹⁰

1.2. historický exkurz

V této podkapitole bych chtěl nastínit základní okolnosti vzniku autorského práva bez ambicí činit výklad rozsáhlý a detailní. V době starověku byla antické společnosti autorská práva cizí a s nehmotnými statky se nakládalo stejně jako s běžnými věcmi v právním smyslu (hmotnými předměty). Obdobný přístup se zachoval až do pozdního středověku. Avšak kolem roku 1450 Němec Johannes Gutenberg vynalezl knihtisk, přístroj sloužící k rozmnožování knih. Tím se otevřel přístup ke vzdělání širším vrstvám, předtím se ho dostávalo jen skupinám kněžích ručně kopírujících literární díla. Byl to jeden z mezníků vývoje civilizace. Kromě pozitivního přínosu však bylo třeba řešit negativa v podobě ochrany nároků autorů literárních

⁸ K. Knap, M. Opltová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994, str. 63

⁹ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 20

¹⁰ Cinahl News, Volume 21, Number 1, 2002, str. 3-4; dostupné na www.cinahl.com/library/library.htm

děl. Z knihtisku totiž získávali finanční odměnu pochopitelně především tiskaři. Proto byly pro určitá díla vydávány zakázky jejich dotisků. Vrchnost v Německu vydávala od 16. století tiskařská privilegia, která však byla omezena místně i časově. Kdo privilegovaná díla neoprávněně tiskl, byl postižen pokutou a zabavením neoprávněných rozmnoženin. Nedalo se tedy ještě hovořit o autorském právu v dnešním slova smyslu, protože spíše než na ochranu práv autorů k dílům se opatření a privilegia zaměřovala na zajištění práv tiskařů. I autoři jiných druhů výsledků tvůrčí činnosti byli na konci středověku chráněni speciálně autorskoprávními privilegii (např. malíři), nikoliv všeobecně platným zákonodárstvím.^{11 12}

Teorie duševního vlastnictví vzniká v 18. století. Za první autorský zákon na světě je považován statut britské královny Anny z roku 1709 (účinný od roku 1710). Jemu předcházela historický vývoj. Roku 1556 udělila královna Marie na základě „licenčního zákona“ exkluzivní práva (monopol) na tisk a publikaci knih společnosti „Stationers' Company“. Ta měla povinnost si vyžádat od panovnice povolení na každou knihu, již chtěla vytisknout. Ke společnosti se musely připojit všechny anglické tiskárny. Licenční zákon přestal platit roku 1694 a tím skončil i monopol „Stationers' Company“. Roku 1709 byl pak vydán statut královny Anny. Autorům podle něj náležela výhradní práva k jejich vlastním literárním dílům po dobu 14 let, jež se mohla obnovit ještě jednou na stejnou dobu, pokud byl autor naživu.¹³ Další země následovaly anglický vzor v uzákonění ochrany autorských děl, postupně a v širším rozsahu. Ve Francii k tomu došlo za Velké francouzské revoluce na konci 18. století, stejně tak v právě založených USA, v Prusku a Německu zhruba v polovině 19. století. Pruský autorský zákon byl považován za nejmodernější své doby. Od poloviny 19. století a zejména až ve 20. století pak vznikají společnosti spravující jednotlivé skupiny autorských děl (kolektivní správci).¹⁴

¹¹ www.vgwort.de/geschichte.php

¹² www.urheberrecht.ch/D/heute/duh10.php?m=5&s=1

¹³ Cinahl News, Volume 21, Number 1, 2002, str. 3; dostupné na www.cinahl.com/library/library.htm

¹⁴ www.vgwort.de/geschichte.php

2. Principy, vznik a obsah autorského práva

2.1. principy:

Principy se odvíjejí od předmětů právní úpravy, čili autorských děl, respektive nehmotných statků. Pro nehmotné statky je, jak už bylo zmíněno, charakteristická jejich nezávislost na existenci hmotného předmětu, v němž jsou navenek vyjádřeny. Tato vlastnost se označuje jako potenciální ubiquita.¹⁵ Pokud se zničí věc, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, nezaniká tím autorské právo k dílu. Potvrzuje to i ustanovení § 9 odst. 2 autorského zákona. Nezaniká ani samotné dílo a to ani v případě výtvarných děl, která jsou typická svými jedinečnými exempláři (hmotnými substráty). Vytvořením nového hmotného substrátu náhradou za zničený dochází ke zhmotnění už existujícího díla formou rozmnožování.

Pokud někdo nabude vlastnické nebo jiné věcné právo k hmotnému substrátu, neznamená to automaticky, že může dílo užívat. Stejně tak to platí i v opačném případě, kdy se poskytnutím oprávnění k užití díla nestává uživatel vlastníkem nebo nositelem jiného věcného práva. Tuto dvojkolejnost autorského a věcných práv upravuje § 9 odst. 3 autorského zákona.

Autorská díla jsou tak při užívání nezávislá na místě a čase, neopotřebovávají se, ani se nesnižuje jejich kvalita. Ba právě naopak, umělecká hodnota a s tím související cena těchto předmětů může v průběhu času (a většinou to tak bývá) razantně stoupat. Například obraz namalovaný v minulosti se dnes obvykle prodává za mnohonásobně vyšší cenu, než jakou za ně obdržel malíř (autor obrazu) za své života. V tom je rozdíl od hmotných předmětů, jež se užíváním opotřebovávají a jejichž kvalita a tudíž i cena klesá.

Autorské právo je ovládáno v mezinárodních vztazích zásadou teritoriality.¹⁶ Jako první tento princip stanovila už v 19. století Bernská úmluva (mezinárodní pramen, viz dále). To znamená, že autorskoprávní vztahy se řídí podle práva toho státu, na jehož území se uskutečňují. Ochrana autorských práv v jiných zemích je tak možná pouze za podmínky, že to stanoví právní předpisy těchto jiných zemí. Bez toho nejsou autorská díla v cizích státech chráněna.

¹⁵ K. Knap, M. Opltová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994

¹⁶ K. Knap, M. Opltová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994, str. 65

Česká právní úprava vychází z kontinentálního pojetí, v němž se uplatňuje konstitutivní převod. Při něm autor své právo nepřevádí, ale pouze v rámci svého vlastního práva zřizuje pro nabyvatele oprávnění dílo užívat ve stanoveném rozsahu. Práva nelze podle výslovného znění autorského zákona převádět. Nabyvatel má jen oprávnění k užití odvozené od práva autora, jež nadále trvá. Podle zásady konsolidace po odpadnutí subjektu nabyvatele nebo zániku jeho práva z jakéhokoliv důvodu dochází k obnovení práva autora v celém původním rozsahu. Opakem této koncepce je převod translativní, jenž se uplatňuje v anglo – americkém (copyrightovém) systému dávajícím větší důraz na majetkoprávní stránku věci. V něm dochází i k převodu práva na nabyvatele.¹⁷

Existují dva přístupy k autorským právům – monistický a dualistický.¹⁸ Podle monistického pojetí se nerozlišují osobnostní a majetková práva, ale tvoří jeden celek. Dualistická doktrína naopak obě práva rozděluje do dvou samostatných skupin.

2.2. vznik:

Autorské dílo vzniká ryze neformálním způsobem. Ochrana začíná vytvořením díla, jeho vyjádřením v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě. Není potřeba žádné úřední či jiné registrace, podstatný je faktický úkon, činnost autora.¹⁹ U autora se nevyžaduje způsobilost k právním úkonům. Tu však potřebuje při nakládání s dílem, jinak by musel mít zástupce.²⁰ Tímto způsobem vzniku se autorské právo liší od dalších druhů nehmotných statků. Předpisy upravující vznik těchto statků (předmětů průmyslového vlastnictví) zpravidla vyžadují některé formální náležitosti (zápis do rejstříku, zaplacení registračního poplatku), aby mohly vzniknout dané nehmotné statky.

Podle autorského principu je autorem pouze fyzická osoba. Tato zásada je vyjádřena v § 5 autorského zákona. Autor – fyzická osoba je originárním subjektem autorského práva. Právnícká osoba tedy nemůže být originárním subjektem, může být pouze odvozeným subjektem vykonávajícím práva aniž by byla zároveň autorem díla. Závazek k vytvoření díla je osobnostní povahy, může být vykonáván pouze osobně autorem (nebo spoluautory) a

¹⁷ J. KřHŽ, I. Holcová, J. Kordač, V. Křestřanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 27-28

¹⁸ M. Knappová, J. Švestka a kol. – Občanské právo hmotné 3, 3. vydání, 2002, str. 181

¹⁹ J. KřHŽ, I. Holcová, J. Kordač, V. Křestřanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 74

²⁰ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 41-42

zaniká tudíž autorovou smrtí.²¹ Naopak v angloamerickém systému práva k dílům náleží taktéž právnickým osobám.

2.3. obsah:

Autorské právo zahrnuje dva typy subjektivních práv: osobnostní práva a majetková práva. Jedná se o takzvanou dualistickou koncepci autorského zákona, která nahradila v dřívějším předpise zakotvené monistické pojetí. Někdy se v teorii hovoří o současné úpravě jako quasidualistické (či prosazování dualistických prvků do ochrany práv duševního vlastnictví), jelikož neexistují ryze osobnostní a ryze majetková práva.²² Oba typy práv se částečně prolínají, obsahují prvky toho druhého. Osobnostní práva upravuje autorský zákon v § 11 autorského zákona, majetková pak v § 12 až § 26.

2.4. osobnostní práva:

§ 11 odst. 1 upravuje právo autora na zveřejnění díla. Autor má podle něj právo rozhodnout o zveřejnění svého díla. V § 11 odst. 2 se uvádí právo autora osobovat si autorství. Pokud by za autora díla byla označena jiná osoba než autor, jde o zásah do všeobecných osobnostních práv této osoby. U autora, jemuž bylo neoprávněně odepřeno autorství, se však jedná o porušení jeho autorského práva. Dále má autor právo rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění jeho díla – právo na autorské označení. Novelou zákonem č. 216/2006 Sb. bylo dále stanoveno, že autor má právo na autorské označení též při dalším užití díla, je-li uvedení autorství při takovém užití obvyklé.

§ 11 odst. 3 zakotvuje autorovo právo na nedotknutelnost díla. Následně je uveden demonstrativní výčet jednotlivých práv. Právo na nedotknutelnost zahrnuje právo na integritu díla, čili jeho obsah a formu. Je zakázáno užívat dílo způsobem snižujícím jeho hodnotu. S tím souvisí autorský dohled – právo autora na dohled nad plněním této povinnosti jinou osobou, pokud nevyplývá z povahy díla nebo jeho užití jinak, anebo pokud nelze po uživateli spravedlivě požadovat, aby autorský dohled umožnil. Do práva podle tohoto odstavce patří

²¹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 64-65

²² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 28

také právo na odstoupení od smlouvy pro změnu přesvědčení autora podle § 54 autorského zákona a právo autora na autorskou korekturu, upravené v § 56 odst. 3 autorského zákona.²³

Osobnostní práva jsou podle § 11 odst. 4 nepřevoditelná, zanikají smrtí autora, ten se jich nemůže ani vzdát. Jak již bylo zmíněno, u nás nelze osobnostní ani majetková autorská práva převádět. Převodem však není zákonný nebo smluvní výkon majetkových autorských práv.²⁴ § 11 odst. 5 upravuje postmortální ochranu, čili ochranu díla po autorově smrti. Ve srovnání s všeobecnou ochranou osobnosti podle občanského zákoníku je tato ochrana širší. Náleží totiž osobám blízkým podle § 116 občanského zákoníku, dále náleží právnické osobě sdružující autory nebo příslušnému kolektivnímu správci podle autorského zákona. Právnickou osobou sdružující výtvarníky je Unie výtvarných umělců ČR, kolektivním správcem pro výtvarníky je Ochraná organizace autorská – Sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl a specificky i Gestor. Domnívám se, že by bylo de lege ferenda vhodné doplnit v této poslední větě odst. 5. před spojení: „právnická osoba sdružující autory“ slovo „příslušná“. Stejným způsobem jsou vymezeni kolektivní správci, jelikož je pochopitelné, že zájmy autorů hájí subjekt v dané konkrétní oblasti autorských práv působící. Postmortální ochrana je časově neomezená. Může dojít ke kolizi mezi dědici majetkových autorských práv a osobami oprávněnými podle § 11 odst. 5, pokud by došlo k užití díla způsobem snižujícím hodnotu nebo jiným jednáním v rozporu s tímto odstavcem. Dílo lze užít veřejně po smrti autora, ačkoliv nebylo autorem určeno ke zveřejnění. Podmínky autora v závěti v tomto smyslu nejsou právně závazné, protože podle občanského zákoníku nemají podmínky v závěti žádné právní následky. Podmínky mohou dědici zavazovat pouze v morální rovině, což k právně vynutitelné povinnosti pochopitelně nepostačuje.²⁵

Pokud jde o vztah osobnostních práv autorských a všeobecného osobnostního práva, pak tato práva jsou samostatná, existují vedle sebe, jsou na sobě nezávislá. Mohou být proto v některých případech uplatňována i souběžně, pokud dojde k porušení zájmů chráněných oběma normami.²⁶ Jinak však platí vztah speciality autorského zákona k občanskému zákoníku. Autorská práva mají autoři předmětů ochrany podle autorského zákona, práva na ochranu osobnosti všechny fyzické osoby.

²³ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 46-47

²⁴ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 83

²⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 85

²⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 85

2.5. majetková práva:

Další paragrafy autorského zákona pak upravují majetkovou složku autorského práva. Majetková práva se obecně dělí na právo dílo užít a jiná majetková práva, jež jsou stanovena v §§ 24 a 25 autorského zákona.

Právo dílo užít pak v sobě obsahuje právo autora své dílo užít a právo autora udělit jiné osobě smlouvou (licenční) oprávnění k výkonu tohoto práva. Právo dílo užít zahrnuje kromě práva užít v původní podobě i právo užít v jiném zpracované či v jinak změněné podobě, samostatně nebo v souboru anebo ve spojení s jiným dílem či prvky. Toto ustanovení § 12 odst. 1 autorského zákona bylo takto doplněno zákonem č. 216/2006 Sb. Pokud ze smlouvy nebo zákona nevyplývá, že dílo lze užít i v jiné než původní podobě, vztahuje se oprávnění pouze na původní podobu. Autorská díla lze užít různými způsoby - v hmotné i nehmotné podobě, veřejně i neveřejně.

Velmi důležitým instrumentem autorskoprávních vztahů je již zmiňovaná licenční smlouva. Tu upravuje zákon v § 46 a následujících. Jedná se o smluvní nástroj, jímž autor poskytuje jinému subjektu oprávnění k výkonu práva dílo užít. Bez této smlouvy může nabyvatel tímto oprávněním disponovat jen v případech, které stanoví zákon. Jde o 3 výjimky: volná užití díla, zákonné licence a o užití volného díla. K této problematice se později v samostatné kapitole vrátím.

§ 12 odst. 2 plně vystihuje konstitutivní způsob převodu autorského práva. Autorovi totiž jeho autorské právo nezaniká, pouze musí strpět zásah do práva užít dílo jinou osobou. Tento převod je protipólem translativního převodu u vlastnického práva a u průmyslových práv. Autor může požadovat na vlastníku věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, aby mu ji zpřístupnil za podmínky, že je toho potřeba k výkonu autorských práv. Uplatňovat právo lze nejen na vlastníkově, ale i vůči jiným osobám, pokud mají věc ve své dispozici.²⁷ Domáhat se práva zpřístupnění nelze, pokud je to v rozporu s oprávněnými zájmy vlastníka. Vlastník však musí na žádost a náklady autora alespoň odevzdat autorovi vytvořenou fotografii nebo jinou rozmnoženinu díla.

Vlastník věci, v níž je vyjádřeno dílo, ji nemusí podle § 9 odst. 4 autorského zákona udržovat a chránit před zničením, nestanoví-li dohoda či zákon jinak. Vzhledem k zákazu užívat dílo způsobem snižujícím jeho hodnotu, právem autora na autorský dohled a přístup

²⁷ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křešťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 90

k dílu je však vlastník povinen umožnit autorovi udržování hmotného substrátu díla.²⁸ Vlastník tedy nemá tak „volnou ruku“, jak by se z dikce zákona mohlo zdát.

Jiným případem je úmyslné zničení hmotného substrátu díla jeho vlastníkem. Na něj se totiž nevztahuje § 9 odst. 4 autorského zákona, který se týká opomenutí vlastníka. Míru zásahu do osobnostních práv autora je třeba zkoumat z hlediska konkrétních okolností daného případu. U děl, jejichž nosič se může technickými prostředky neomezeně rozmnožovat (např. hudební, literární nebo kartografické dílo), zničením tohoto nosiče prakticky nelze zasáhnout do osobnostních práv autora. I ve specifických případech výtvarných děl, která jsou v obvykle jediném nosiči zároveň autorskoprávně objektivizována, nemusí dojít k zásahu do osobnostních práv autora, do uměleckého pojetí díla. Po zničení hmotného substrátu totiž už žádné umělecké pojetí neexistuje. Proto i v případě výtvarných děl bude nutné posuzovat okolnosti konkrétního případu zničení nosiče díla a teprve na základě nich rozhodnout, zda byla porušena osobnostní práva autora.²⁹

V § 12 odst. 4 jsou zmíněny způsoby užití díla. Do novely zákonem č. 216/2006 Sb. nepanovala mezi odborníky shoda v tom, zda jde o výčet taxativní nebo demonstrativní. Podle některých autorů³⁰ se jednalo o výčet demonstrativní (příkladný), i když z dikce zákona mohl vyplývat opak. Na tu právě upozorňovali autoři s opačným názorem³¹. To, že je výčet demonstrativní, nakonec potvrdila právě zmíněná novela, kterou se do § 12 odst. 5 vložila věta, že díla lze užít i jiným způsobem než způsoby uvedenými v § 12 odst. 4. Celý § 12 odst. 4 je vlastně pouze podpůrným ustanovením k § 12 odst. 1, který má rozhodující význam. Celý § 12 odst. 5 je dle mého mínění nadbytečný. První věta pouze deklaratorně (zřejmě pro přehlednost) stanoví, že způsoby užití díla podle odst. 4 se vymezují v §§ 13 až 23 autorského zákona, přičemž toto vyplývá i z názvů těchto paragrafů. Druhá věta zakotvující příkladný výčet by se dala nahradit vložením slova „zejména“ do uvozovací věty výčtu způsobů užití v odst. 4. Právním dílo užít je zejména: právo na rozmnožování díla, právo na rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla, právo na sdělování díla veřejnosti.

Nyní si přiblížíme jednotlivé způsoby užití díla. Právo na rozmnožování upravuje § 13. Rozmnoženiny díla mohou být dočasné nebo trvalé, přímé nebo nepřímé. Podle novely se

²⁸ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 78

²⁹ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 135-136

³⁰ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 90

³¹ J. Čermák – Internet a autorské právo, 2. vydání, 2003, str. 30-31

rozmnožováním rozumí i vytváření rozmnoženin nejen celého díla, ale i jeho částí. V zákoně jsou zmíněny příkladem formy rozmnožování.

Následující § 14 se týká práva na rozšiřování díla. Při tomto způsobu rozšiřování musí být dílo v hmotné podobě. Jedná se o prodej nebo jiný převod vlastnického práva k originálu nebo rozmnoženině díla v hmotné podobě, včetně jejich nabízení za tímto účelem. Dále zákon upravuje vyčerpání práva. K němu dochází prvním prodejem nebo jiným převodem vlastnického práva k originálu nebo rozmnoženině díla, pokud byl uskutečněn autorem nebo s jeho souhlasem na území členského státu Evropského společenství nebo jiné smluvní strany Dohody o Evropském hospodářském prostoru. Právo na rozšiřování je pak vyčerpáno pro toto území. Toto pravidlo se netýká práva na pronájem, práva na půjčování, práva na sdělování veřejnosti a zákonných licencí. Tato práva se proto autorovi nevyčerpají.

§ 15 a 16 se zabývají právem na pronájem, respektive právem na půjčování. I v těchto případech musí jít logicky o díla či rozmnoženiny děl v hmotné podobě. Společné oběma způsobům užití je také zpřístupnění na dobu určitou. Rozdíl je v komerčních důsledcích obou zpřístupnění. Zatímco pronájem se uskutečňuje za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, u půjčování se dílo zpřístupňuje nikoli za účelem tohoto typu prospěchu. U půjčování je navíc stanoveno omezení subjektu oprávněného k půjčování. Půjčovat mohou pouze zařízení přístupná veřejnosti, čili např. knihovny, archivy, školy, virtuální provozovny (provozovny přístupné pomocí telekomunikační sítě).

Vystavování jako další způsob užití díla taktéž vyžaduje hmotnou podobu vystavovaného originálu nebo rozmnoženiny. Je upraveno v § 17 a je typickým způsobem užívání výtvarných děl. Výtvarná díla jsou také zmíněna v demonstrativním výčtu děl, jež lze vystavovat. Právo na vystavování se vztahuje na jakékoliv zpřístupnění díla a bez ohledu na to, zda je účelem hospodářský nebo obchodní prospěch nebo ne. Nezáleží také na tom, zda je vystavování veřejné či neveřejné. Výstava může být sama dílem souborným. K zařazení děl do výstavy je nutný souhlas autorů jednotlivých děl.³²

Úprava § 18 se dotýká zvláštností užití děl v informační společnosti, která vznikla v několika posledních desítkách let a neustále se dále vyvíjí. Sdělováním veřejnosti je zpřístupňování díla v nehmotné podobě, živě nebo ze záznamu, po drátě nebo bezdrátově. Odstavec 2 pak bezprostředně souvisí s fenoménem internetu, kdy je sdělováním také zpřístupňování díla veřejnosti tak, že kdokoli k němu může mít přístup na místě a v čase podle své volby zejména počítačovou nebo obdobnou sítí, jak praví zákon. Tímto sdělováním

³² I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 212-213

nedochází k vyčerpání autorova práva na sdělování díla veřejnosti, na rozdíl od jiných způsobů užití je tedy jeho právo zachováno. Tato problematika přináší řadu zajímavých a aktuálních otázek, z nichž na některé nejsou ani ustálené názory soudní praxe a právní nauky nejen v ČR, ale i v mezinárodním měřítku. Sdělováním díla veřejnosti jsou podle autorského zákona následující: živé provozování díla a jeho přenos, provozování díla ze záznamu a jeho přenos, vysílání díla rozhlasem a televizí, přenos rozhlasového nebo televizního vysílání díla, provozování rozhlasového nebo televizního vysílání. Tyto způsoby užití se týkají práv souvisejících s právem autorským (§1 b) autorského zákona), nejsou tedy předmětem zájmu této práce a nebudu se jimi hlouběji zabývat.

Z hlediska výtvarných děl je pak mnohem důležitější a zajímavější § 24, náležející do oddílu jiná majetková práva. Upravuje totiž právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého. Druhou částí jiných majetkových práv je právo autora na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu, jež zakotvuje § 25. Podrobněji oba paragrafy popíšu v jiné kapitole.

Následující § 26 má společná ustanovení pro všechna majetková práva. Majetková práva jsou právy absolutními. Jsou tedy nezczizitelná, autor se jich nemůže vzdát, nepřevoditelná, neocenitelná podle zákona o oceňování majetku, nepostižitelná výkonem rozhodnutí ani nenáleží do konkurzní podstaty. Relativní povahu mají pohledávky z majetkových práv, které lze postihnout výkonem rozhodnutí. Může se jednat o pohledávky na plnění z titulu autorské odměny, z prodeje originálu nebo rozmnoženiny autorského díla, z neoprávněného zásahu do autorského práva.³³

Podrobnější úpravu výkonu rozhodnutí u autorských odměn pak stanoví § 319 odstavce 1 a 2 zákona č.99/1963 Sb. (občanský soudní řád – dále „o.s.ř.“). Z těchto ustanovení vyplývá, že část autorské odměny výkonu rozhodnutí podle o.s.ř. nepodléhá. Autorské odměny, pokud je povinným (dlužníkem) autor, podléhají výkonu rozhodnutí jen dvěma pětinami a u výkonu rozhodnutí pro přednostní pohledávky třemi pětinami autorské odměny. Pokud odměnu vyplácí kolektivní správce, doručí soud nařízení výkonu rozhodnutí též jemu a kolektivní správce má práva a povinnosti dlužníka povinného. Nařídít exekuci lze však samozřejmě na hmotné substráty autorských děl, pokud při ní nedochází k zásahu do osobnostních práv autora (např. zveřejnění nezveřejněného díla). Výkon rozhodnutí naopak nelze provést u předmětů nezbytně potřebných k tvůrčí činnosti autora – dlužníka.

³³ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 118

Majetková práva nepatří do společného jmění manželů (dále SJM), i kdyby se tato práva vztahovala k dílu vytvořenému manžely společně za trvání manželství. Do SJM však mohou patřit výnosy a pohledávky z těchto majetkových práv. Hmotné substráty autorských děl jsou věcmi v právním smyslu a mohou být tedy součástí SJM. Dispozice manžela s nosičem díla je omezena autorským právem druhého manžela. To by měl brát soud v úvahu při vypořádání SJM po zániku manželství.³⁴

Majetková práva lze na rozdíl od osobnostních práv dědit. Podle předchozí úpravy v případě, kdy dědictví nenabyl žádný dědic, stávalo se dílo volným i před uplynutím doby trvání majetkových práv. Nyní dílo získá stát buď ze závěti nebo jako odúmrť.³⁵ Vykonává je pak Státní fond kultury ČR a pokud jde o díla audiovizuální, Státní fond ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie. Podle novelou č. 216/2006 Sb. vloženého § 26 odst. 3 zanikne-li právnická osoba bez právního nástupce, připadají tato majetková práva k autorskému dílu státu. Teoreticky (i když je to naprosto neúčelné) je možné při vypořádání dědictví, že hmotný substrát zdědí jeden dědic a autorské právo k dílu vyjádřenému na stejném substrátu připadne jinému dědici. Hmotný substrát se ocení cenou obvyklou a z ní se odvádí dědická daň. Majetkové autorské právo je neocenitelné a dědická daň se z něj neplatí. Jiná je však situace, pokud, jak je obvyklé, zdědí věc i autorské právo jeden subjekt. Potom se dle nauky preferuje nabytí autorského práva. Hmotné substráty se pro účely dědické daně v těchto případech neocenují, neboť slouží jen k vyjádření díla a autorského práva k němu, které není ocenitelné.³⁶ Předchozí problematika ve velké míře ztrácí relevanci ve světle daňových změn účinných od 1.1.2008. Dědickou daň totiž platí pouze vzdálení příbuzní a cizí osoby, ostatní bližší příbuzní budou od daně osvobozeni.

§ 27 zakotvuje délku trvání majetkových práv. Autorská majetková práva jsou na rozdíl od vlastnického práva časově omezená. Trvají po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti. Pokud je dílo vytvořeno několika autory (spoluautorské dílo), počítá se oněch 70 let od smrti spoluautora, který ostatní přežil. U děl anonymních a pseudonymních trvají práva k dílu 70 let od oprávněného zveřejnění díla. Pokud je však jméno autora obecně známo nebo se veřejně prohlásí v průběhu těchto 70 let, trvají pak práva také po dobu života autora a 70 let po jeho smrti, respektive v případě spoluautorů 70 let po smrti spoluautora, který ostatní přežil. U díla, u něhož není pro počítání doby trvání práv rozhodná smrt autora (čili anonymní nebo pseudonymní dílo) zanikají autorská práva 70 let od jeho vytvoření, nebylo-li dílo během této

³⁴ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 313

³⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 119

³⁶ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 319-320

doby zveřejněno. Otázkou je, od kdy přesně se počítá doba trvání majetkových práv. Odpověď dává ustanovení, jež říká, že se tato doba počítá od prvního dne roku následujícího po roce, v němž došlo k události rozhodné pro její počítání.

Důležité je v souvislosti s trváním majetkových práv upozornit na přechodná a závěrečná ustanovení, konkrétně § 106 odstavec 3 autorského zákona. Podle něj se doba trvání majetkových práv řídí tímto zákonem i tehdy, začala-li běžet před nabytím jeho účinnosti. Pokud u některých děl doba trvání těchto práv před nabytím účinnosti tohoto zákona skončila, ale trvala by ještě podle tohoto zákona, potom se ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona obnovuje na dobu zbývající do 70 let od smrti autora. Tento předpis nabyl účinnosti 1.12.2000. Pokud tedy například autor zemřel v roce 1945, skončila doba ochrany jeho majetkových práv k 31.12.1995. (doba ochrany začala běžet 1.1.1946 a trvala podle tehdy platného zákona 50 let.) K 1.12.2000 ještě neuplynulo 70 let od smrti autora, ochrana by tedy ještě trvala a obnovuje se tímto dnem až do 31.12.2015. Z logiky věci pak také vyplývá, že u děl, jejichž autor nebo poslední přeživší autor zemřeli či které bylo zveřejněno před rokem 1930 se neobnovila doba ochrany nikdy. Z důvodu ochrany investic a zabránění tvrdosti těchto zákonných ustanovení pro některé subjekty byla však stanovena výjimka. Rozmnoženiny děl oprávněně pořízené před nabytím účinnosti tohoto zákona (1.12.2000), ke kterým se obnovila doba trvání majetkových práv, šlo volně rozšiřovat ještě dva roky po onom nabytí účinnosti, čili do 1.12.2002. Jiným autorům, kteří stále měli majetková práva i podle staré úpravy, se logicky délka jejich trvání o 20 let prodloužila. Podle některých názorů by délky doby ochrany měla být diferencovaná pro některé druhy děl (především počítačové programy a databáze by měly mít kratší dobu ochrany).³⁷ Počítačové programy jsou totiž podle § 65 odst. 1 autorského zákona chráněny stejně jako díla literární. Diferenciace však existuje u databází, jelikož práva pořizovatele k jím pořízené databázi trvají 15 let od pořízení resp. zpřístupnění databáze v onom 15letém období, jak stanoví § 93 autorského zákona.

§ 106 odst. 3 vyvolává zajímavou polemiku ohledně použité terminologie. Proč se podle něj výslovně obnovuje doba trvání autorských práv a neobnovují se samotná autorská práva? Dle dále citovaného názoru³⁸ autorské právo původního subjektu jakožto absolutní právo nezaniká. Pouze se mění jeho rozsah a obsah tím, že po uplynutí doby trvání autorských práv zanikají objektivním právem stanovené povinnosti ostatních subjektů. Zaniká tedy pouze doba

³⁷ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 64-65

³⁸ R. Pecha – K institutu „obnovy doby trvání autorských majetkových práv“ dle § 106 odst. 3 autorského zákona, Právní rozhledy 11/2002, str. 558-559

trvání jeho ochrany. Proto nemůže být použit výraz „obnovují se autorská práva“, jelikož tato práva předtím nezanikla. § 106 odst. 3 tak existujícím autorským právům poskytuje na dobu určitou ochranu spočívající v omezení ostatních subjektů. Tato ochrana má jiný rozsah a obsah, než jaká byla podle zákona č. 35/1965 Sb.

3. Prameny právní úpravy

Právní předpisy, které upravují autorskoprávní oblast, se dají rozdělit do tří skupin – prameny vnitrostátní, mezinárodní a komunitární. Rozbor jednotlivých typů provedu odděleně.

3.1. vnitrostátní:

Zákonný základ odvětví autorského práva dává Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.). Její článek 34 odst. 1 říká, že práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jsou chráněna zákonem. Čili zákonem je upravena celá široká množina tvůrčích práv včetně autorského práva a práv souvisejících. Obecnou subsidiární soukromoprávní normou je občanský zákoník, který se tedy aplikuje, pokud nelze užít předpisy zvláštní (autorský zákon).³⁹

První stopy speciální úpravy autorského práva na našem území jsou z 19. století. V roce 1846 vydal Ferdinand V. císařský patent, 1895 byl přijat zákon o právu původcovském. Další zákon o právu původcovském je už z období po vzniku samostatné republiky, z roku 1926, předcházela mu roku 1923 speciální zákon o nakladatelské smlouvě. V pořadí třetí autorský zákon platil od roku 1953, roku 1965 ho nahradil další. Ten byl v 90. letech minulého století šestkrát novelizován.⁴⁰

Platný autorský zákon (v pořadí pátý) Parlament ČR schválil a následně prezident ČR podepsal v dubnu 2000 a účinnosti nabyl 1.12.2000. Jednalo se o vládní návrh, který byl v definitivní podobě vypracován v listopadu 1999. Projednával se ve Výboru pro vědu,

³⁹ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 19

⁴⁰ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 15

vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu a Výboru pro evropskou integraci. Ve 3. čtení byl v Poslanecké sněmovně schválen ve znění pozměňovacích návrhů velkou většinou 162 ze 191 přítomných poslanců, což svědčí o obecném konsensu nové legislativní úpravy napříč politickým spektrem.⁴¹ V Senátu byl projednán v Ústavně-právním výboru, ve Výboru pro evropskou integraci (oba usneseními doporučily Senátu schválit návrh zákona) a ve Výboru petičním, pro lidská práva, vědu, vzdělávání a kulturu (doporučil usnesením Senátu, aby návrh vrátil Poslanecké sněmovně). Při hlasování zákon podpořilo 36 z 65 přítomných senátorů.⁴² V politicky odlišně složené horní komoře Parlamentu ČR bylo tedy dosaženo těsné většiny potřebné ke schválení. Jedná se tudíž o normu poměrně novou, jež nahradila zákon č. 35/1965 o dílech literárních, vědeckých a uměleckých a zákon č. 237/1995 Sb. o hromadné správě práv autorských a práv autorskému právu příbuzných a o změně a doplnění některých zákonů.

V důsledku změny společenských, ekonomických, technických a politických podmínek muselo dojít k nahrazení úpravou, jež by tyto aspekty respektovala. Šlo o to najít rovnováhu mezi zájmy subjektů stojících při teoretickém vymezení proti sobě – autorů na jedné a uživatelů jejich děl na druhé straně. Úprava by měl odpovídat úpravám duševního vlastnictví obvyklým v zemích s tržní ekonomikou.⁴³ Autorský zákon je koncipován jako komplexní právní předpis autorských a souvisejících práv, který sloučil úpravu obsaženou dříve ve více právních předpisech (kolektivní správa byla dříve upravena v samostatném předpise). Poprvé zakotvil ochranu práv výrobce zvukově obrazového záznamu, zveřejnitel a nakladatele.⁴⁴ Tomu odpovídá i rozsah materie – zrušený zákon měl 55 paragrafů, platný jich má 118, nemluvě o rozsahu paragrafů, respektive počtu odstavců. Doposud byl čtyřikrát novelizován.

První novela (zákon č. 81/2005 Sb., poslanci vypracovaný již v říjnu 2003, nakonec přijat ve znění schváleném Senátem – ten přidal dva pozměňovací návrhy) nabyla účinnosti 23.2.2005 a označuje se jako malá poslanecká novela. Nebyla částí odborná veřejnosti považována za příliš šťastnou, jelikož oslabovala některá práva autorů a neřešila důsledně harmonizaci s komunitárním právem, nutnou pro ČR jakožto členu Evropské unie.⁴⁵ Novelou byly např. do zákona vloženy výjimky týkající se provozování rozhlasového nebo televizního vysílání na hotelových pokojích a ve zdravotnických zařízeních (to prosadil Senát), jež byly vyňaty z majetkových práv.

⁴¹ www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=443&o=3

⁴² www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/hlasy?G=925&O=2

⁴³ důvodová zpráva k autorskému zákonu

⁴⁴ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 17

⁴⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 13

Tyto výjimky měly být další novelou znovu vypuštěny pro rozpor s komunitární úpravou a s tím související hrozcí žalobou na ČR u Evropského soudního dvora v Lucemburku, jak stanovil návrh z dubna 2007. Rozpor s evropským právem totiž stvrdil rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 7. prosince 2006 ve věci C-306/05 SGAE v. Rafael Hoteles (španělský řetězec hotelů) řešící právě tuto problematiku. Soud konstatuje, že provozování televizního vysílání na hotelových pokojích patří mezi způsoby sdělování veřejnosti a tudíž musí být chráněno autorským právem. Dle vládního návrhu schváleného v srpnu 2007⁴⁶ by nakonec měla být zrušena jen výjimka týkající se hotelových pokojů, avšak pro zdravotnická zařízení by měla zůstat nadále zachována. Důvodem je zřejmě to, že zmiňovaný rozsudek Evropského soudního dvora se týká jen hotelových pokojů. Ovšem mezinárodní smlouvy ani evropské směrnice nepovolují pro zdravotnická zařízení takovou výjimku. Jediná výluka v souladu s komunitárním právem je zakotvena v § 38e autorského zákona. Ta povoluje zdravotnickým nebo sociálním zařízením (zejm. nemocnicím a věznicím) zhotovení záznamu vysílaných děl a jejich provozování osobám v těchto zařízeních umístěných. Je tedy otázkou, zda ponechání této výjimky je věcí trvalou nebo bude muset brzy dojít k další změně v autorském zákoně, pokud bude vládní návrh přijat v současné podobě.

Navíc by jako druhý bod návrhu novely měla být zrušena podmínka pro kolektivní správce mít sídlo v ČR zakotvená v § 97 odst. 2 autorského zákona. S ČR totiž bylo zahájeno řízení o porušení Smlouvy o založení ES, jelikož tato podmínka je v rozporu s čl. 43 a čl. 49 upravujícími svobodu usazování a volné poskytování služeb. Důvodová zpráva apelovala přijmout návrh v Poslanecké sněmovně již v prvním čtení z důvodu co nejrychlejšího zjednání nápravy kvůli hrozcí žalobě Evropské komise u Evropského soudního dvora nebo řízení v rámci WTO pro porušení Dohody TRIPS. Poslanecká sněmovna návrh v prvním čtení schválila, avšak zkrácené řízení neumožnila.⁴⁷ V únoru 2008 Poslanecká sněmovna návrh schválila ve třetím čtení a postoupila ho k projednání Senátu.⁴⁸ Tudíž k novelizaci dojde, doufejme, ještě na jaře roku 2008.

Další drobné novely zákony č. 61/2006 Sb. a č. 186/2006 Sb., upravující a zpřesňující některá ustanovení, nabyly účinností 23.3.2006., resp. 1.1.2007. Zato změna autorského zákona účinná od 22.5.2006 zákonem č. 216/2006 Sb. byla velmi rozsáhlá a významná. Šlo o vládní návrh novely zákona, který byl přijat s pozměňovacími návrhy poslaneckého Výboru

⁴⁶ www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/vnitrostatni-pravni-predpisy/navrh_novely_autorskeho_zakona_schvalena_vladou_srpen_2007.pdf

⁴⁷ www.ipravnik.cz/ipravnik/ipravnik.nsf/0/7F363E8B39375B79C1257384002BB7D9

⁴⁸ <http://www.ipravnik.cz/ipravnik/ipravnik.nsf/0/BFD2E347B499F202C12573ED0048E6D3>

pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu a Senátu.⁴⁹ S ČR totiž bylo v té době Evropskou komisí vedeno řízení o porušení Smlouvy o založení Evropského společenství a Evropská komise dokonce podala žalobu k Evropskému soudnímu dvoru z důvodu, že ČR ve stanovené lhůtě (v den vstupu do EU, tedy k 1.5.2004) netransponovala úplně Směrnicí 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. Po nabytí účinnosti tohoto zákona č. 216/2006 Sb. Evropská komise řízení zastavila a vzala žalobu zpět. Z platného znění právního předpisu budu při dalším rozboru v této práci samozřejmě vycházet.

Při tvorbě autorského zákona se stejně jako i při vzniku jiných právních norem přihlíželo a hledala se inspirace v již zavedených právních úpravách. Proto se zkoumala úprava obsažená ve směrnicích Evropských společenství, jelikož v roce 2000 bylo jasné, že v případě našeho vstupu bude muset být úprava v souladu s těmito směrnicemi. Dále se čerpalo z mezinárodního práva, respektive mezinárodních úmluv v autorskopravní oblasti a také z národních právních úprav, prověřených praxí – zejména německé, francouzské, slovinské.⁵⁰

Autorský zákon má dvanáct částí. V první části, jež je meritorní a podstatná, je upraveno právo autorské, ostatní části se týkají změn různých zákonů v důsledku přijetí tohoto autorského zákona, zrušovacího ustanovení a účinnosti zákona. První část má sedm hlav s názvy: I. právo autorské, II. práva související s právem autorským, III. zvláštní právo pořizovatele databáze, IV. kolektivní správa práv, V. souběh ochrany, VI. správní delikty, VII. ustanovení přechodná a závěrečná. Podstatné z hlediska autorského práva k výtvarným dílům jsou pak zejména hlava I., dále pak hlavy IV., V., VI., VII.

3.2. mezinárodní:

3.2.1. úvodní výčet smluv

Od 19. století a zejména pak v druhé polovině 20. století se začal vytvářet komplex mezinárodních smluv v oblasti duševního vlastnictví. Z vícestranných je základní smlouvou Bernská úmluva, dále pak Všeobecná úmluva o autorském právu, Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví, Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu

⁴⁹ www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=1111&O=4

⁵⁰ J. Kríž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 19

autorském, Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Dohoda TRIPS). Vedle nich existují samozřejmě i dvoustranné smlouvy.

Dále existuje Římská úmluva, která slouží k ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací, Ženevská úmluva, která chrání výrobce zvukových záznamů proti nedovolenému rozmnožování jejich zvukových záznamů a Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech (tedy se jedná o oblast práv souvisejících s právem autorským). Jednotlivým vícestranným smlouvám týkajícím se autorského práva se budu věnovat v následujícím.

3.2.2. Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví:

Byla podepsána roku 1967 ve Stockholmu. Její význam tkví ve zřízení této mezinárodní organizace (dále pouze Organizace) s anglickou zkratkou WIPO (World Intellectual Property Organization), jež spravuje mezinárodní smlouvy, především Bernskou a Římskou úmluvu. Preambule vyjadřuje přání vzájemné spolupráce mezi státy při zachování suverenity a rovnosti, podnícení tvůrčí činnosti právě ochranou duševního vlastnictví a modernizace existujících systémů ochrany v oboru autorských práv i průmyslového vlastnictví.

Sídlem Organizace je švýcarská Ženeva. Členem Organizace se může stát země, která je členem Pařížské, Bernské nebo Zvláštní unie (a nebo zvláštní dohody ve spojitosti se Zvláštní unií) nebo má mezinárodní závazky, které podporují ochranu duševního vlastnictví, nad nimiž převzala Organizace záštitu. Členem Organizace mohou být i jiné státy, pokud jsou členem OSN, odborné organizace přidružené k OSN nebo Mezinárodní agentury pro atomovou energii nebo jsou účastníkem statutu Mezinárodního soudního dvora anebo byly pozvány Valným shromážděním, aby se staly členem této Organizace.

Toto celosvětové uskupení má v současnosti 184 členů včetně ČR.⁵¹ WIPO má své orgány. Jsou jimi Valné shromáždění, Konference, Koordinační výbor a Mezinárodní úřad. Administrativním orgánem, zajišťujícím každodenní chod Organizace, je Mezinárodní úřad. V jeho čele stojí generální ředitel s nejméně dvěma náměstkami. Je jím od roku 1997 Kamil Idris, vzděláním právník pocházející ze Súdánu.⁵² Organizace při své činnosti může pochopitelně spolupracovat s jinými organizacemi, vládními i nevládními, mezinárodními i národními. Depozitářem ratifikačních listin či listin o přístupu jednotlivých států je generální ředitel. Úmluvu je možné vypovědět listinou zaslanou generálnímu řediteli.

⁵¹ www.wipo.int/members/en/

⁵² www.wipo.int/about-wipo/en/dgo/dg_idris_profile.html

Československo k Úmluvě přistoupilo s účinností od roku 1970, ČR se jako nástupnický stát zaniklé federace stala členem k 1.1.1993.⁵³ V rámci Organizace vznikl Poradní výbor pro vynucování práv, který se zaměřuje na autorská práva a práva související i průmyslová práva. Na pomoc soukromým osobám při řešení jejich mezinárodních obchodních sporů bylo zřízeno Arbitrážní a mediační centrum Organizace. Koná se u něj mediace, arbitráž nebo jejich kombinace.⁵⁴

3.2.3. Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl:

Je nejdůležitější smlouvou v mezinárodním měřítku (dále jen Úmluva). V původní podobě byla uzavřena již v roce 1886, poté byla několikrát doplněna a revidována. Platné "pařížské" znění pochází z roku 1971. Státy, které podepsaly Úmluvu, tvoří Unii pro ochranu práv autorů k jejich literárním a uměleckým dílům (dále Unie). Ke konci roku 2006 podepsalo Úmluvu 163 zemí, i ČR.⁵⁵

Úmluva se vztahuje na autory, kteří jsou občany některého ze států Unie, pro jejich díla bez ohledu na to, že dosud třeba nejsou uveřejněná. Druhou skupinu tvoří autoři, kteří mají občanství státu mimo Unii, pokud dílo uveřejní v unijním státě nebo současně ve státě, který není členem Unie a ve státě, který patří do Unie. Podle této Úmluvy je na stejné úrovni s občanem i autor, který má v unijním státě trvalé bydliště.

Z hlediska výtvarných děl jsou pak významná následující ustanovení. Vystavení díla výtvarných umění se nepovažuje za uveřejnění díla. Avšak bez ohledu na to, zda autor splní předešlé podmínky ochrany, je jeho výtvarné a grafické dílo chráněno, pokud tvoří součást budovy, jež stojí v některém ze států Unie.

Autoři mají v ostatních státech Unie kromě státu původu stejná práva jako občané tohoto státu i další práva zvláště přiznaná Úmluvou. Rozsah ochrany a právní prostředky, jež má autor k ochraně svých práv, jsou ovládány principem teritoriality. Čili se postupuje podle právního řádu státu, na jehož území dotyčný uplatňuje své nároky na ochranu. Ve státě původu díla se ochrana řídí jeho vnitrostátním právem. Pokud není autor občanem tohoto státu, má stejná práva jako autoři - občané. Který stát je státem původu, se určuje následovně. U děl uveřejněných poprvé ve státě Unie je to tento stát (u současně uveřejněných ve více státech, tedy v rozmezí 30 dnů, stát s nejkratší dobou ochrany, pokud jsou různé). Pokud je

⁵³ www.wipo.int/treaties/en/Remarks.jsp?cnty_id=42C

⁵⁴ www.wipo.int/amc/en/; T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 202

⁵⁵ www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=15&lang=en

dílo uveřejněno současně jak v zemi Unie, tak mimo Unii, má přednost země Unie. U neuveřejněných děl nebo uveřejněných mimo Unii, aniž by bylo uveřejněno ve státě Unie, je státem původu stát, jehož je autor občanem, přičemž konkrétně u výtvarných a grafických děl, které tvoří součást budovy, je to stát, v němž je budova umístěna.

K omezení ochrany autorských práv může dojít ze strany některého unijního státu vůči občanům státu mimo Unii a bez trvalého bydliště v některém státě Unie, pokud tento nečlenský stát nechrání dostatečně autory, kteří jsou občany některého státu Unie, respektive jejich díla. Učiní-li tak stát, kde bylo dílo poprvé uveřejněno, nemusí ostatní státy Unie chránit díla šířeji, než jak jsou chráněna v tomto státě. Omezení však nepůsobí zpětně. Autor má právo uplatňovat své autorství a bránit se proti změnám díla, které poškozují jeho čest a dobrou pověst, i když už předtím postoupil jinému svá majetková práva. Tato práva trvají minimálně po dobu trvání majetkových práv, uplatňují je subjekty, jimž to umožňuje právní řád státu, v němž se práva domáhají (pokud dotyčný stát nechrání všechna práva v době ratifikace nebo přístupu k Úmluvě, může stanovit, že některá nechráněná zanikají autorovou smrtí). Na ochranu se používají právní prostředky státu, na jehož území se ochrana požaduje – zásada teritoriality. Dílo je obecně chráněno podle Úmluvy po dobu života a 50 let po smrti autora. Státy mohou stanovit dobu ochrany i delší. Avšak země, které zavazuje římská revize Bernské úmluvy, si mohou naopak ponechat kratší dobu ochrany. Doba ochrany se řídí podle práva státu, v němž se uplatňuje, nepřesáhne však dobu stanovenou ve státě původu, nestanoví-li zákon jinak.

Autor a po jeho smrti osoby oprávněné podle vnitrostátního právního řádu mají nezcizitelné právo na podíl z výtěžku z dalších prodejů originálu díla po prvním převodu, který realizuje autor díla. Musí to dovolovat právní řád státu, jehož je autor občanem a pouze v rozsahu, jak to umožňuje právní řád státu, v němž se ochrana uplatňuje. U nás je toto upraveno v autorském zákoně v oddílu jiných majetkových práv. Úmluva platí pro díla, jež se nestala ve státě původu do doby nabytí platnosti Úmluvy volnými. Pokud se stalo dílo ve státě, kde někdo chce uplatňovat ochranu, uplynutím doby volným, ochrana se už neobnoví. Jinak mohou stanovit smlouvy mezi členskými státy nebo vnitrostátní předpisy. Jednotlivé státy mohou autorská práva chránit šířeji než stanoví tato Úmluva. Státy také mohou mezi sebou uzavírat dohody s širšími právy nebo jinými ustanoveními neodporujícími Úmluvě.

Bernská unie (Unie) má své orgány – Shromáždění, Výkonný výbor a Mezinárodní úřad. Listiny o přístupu se ukládají u generálního ředitele. Pařížské znění nahrazuje předchozí verze Úmluvy s výjimkou vztahů se státy Unie, jež pařížské znění neratifikují nebo k němu nepřistoupí a těch ustanovení, která zůstala nezměněna.

V případě sporu mezi státy Unie je samozřejmě nejlepší cestou vyřešení konfliktu metodou jednání s nalezením kompromisního řešení. Pokud se to nepovede a strany se nedohodnou jinak, lze spor vyřešit soudní cestou. Kterákoliv ze stran může podat žádost Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Každý stát v době, kdy se stává členem Unie, může prohlášením vyloučit použití tohoto postupu řešení na jeho spory. Toto lze v budoucnu odvolat sdělením oznámeným generálnímu řediteli. Úmluvu lze vypovědět u generálního ředitele jakožto deponitáře listin o přístupu.

3.2.4. Všeobecná úmluva o autorském právu:

Státy mohou být pochopitelně účastníky jak Bernské, tak Všeobecné úmluvy o autorském právu (dále jen Všeobecná úmluva). Pro jejich vzájemné vztahy platí přednost Bernské úmluvy, pokud jde o díla, jejichž zemí původu je stát Bernské unie. Všeobecnou pak tyto státy nepoužijí. Všeobecná úmluva byla uzavřena v Ženevě v roce 1952, revidována byla v Paříži v roce 1971. Původní Všeobecnou úmluvu podepsalo 100 států, k revidovanému znění poté přistoupilo 65 států. K oběma smlouvám se připojila ČR.⁵⁶

Všeobecná úmluva nepatří do výčtu smluv spravovaných Světovou organizací duševního vlastnictví. Spravuje ji UNESCO - Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu. V úvodním článku se mimo jiných výslovně zmiňuje v rámci děl o malbách, rytinách a sochařských dílech. Uveřejněná díla občanů smluvního státu i díla uveřejněná na území smluvního státu jsou v každém jiném smluvním státě chráněna stejně jako díla jeho občanů poprvé uveřejněná na jeho území a navíc požívají ochrany zvláště přiznané touto Všeobecnou úmluvou. Neuveřejněná díla občanů smluvního státu jsou v jiných smluvních státech chráněna jako by šlo o jejich občany a navíc i zde existuje zvláštní ochrana podle Všeobecné úmluvy.

Dokument obsahuje úpravu tzv. copyrightové doložky. Pokud stát pro svoje občany nebo díla uveřejněná na jeho území stanoví v právních předpisech různé formální požadavky, nemůže tak činit u děl cizích občanů, která byla uveřejněná na cizím území, pokud jsou označena značkou © a je u ní dále napsáno jméno nositele autorského práva a rok prvního uveřejnění díla. Takové označení autorského práva musí každý stát respektovat a dílo chránit podle této Všeobecné úmluvy. A contrario pak státy s formálním ochranným režimem mohou podrobovat svým požadavkům díla vlastních občanů i cizích, pokud jsou jejich díla poprvé uveřejněna na jejich území. Jinak, i když má dílo copyrightovou doložku, může stát požadovat

⁵⁶ <http://erc.unesco.org/cp/convention.asp?KO=15381&language=E>,
<http://erc.unesco.org/cp/convention.asp?KO=15241&language=E>

po osobě obracející se na soud, aby splnila jiné procesní podmínky. Pokud jim nevyhoví, není tím dotčeno autorské právo. I v této oblasti musí panovat stejný přístup pro všechny v rámci států Všeobecné úmluvy bez ohledu na občanství. Na neuveřejněná díla občanů jiných smluvních států nelze klást formální podmínky.

Pro doby ochrany platí na prvním místě právo státu, na jehož území se o ochranu žádá. Ochrana musí trvat přinejmenším po dobu autorova života a 25 let po jeho smrti. U děl, u nichž se doba počítá podle uveřejnění, musí trvat alespoň 25 let od uveřejnění nebo od registrace, která mu předchází. Doba ochrany je tedy kratší ve srovnání s Bernskou úmluvou. Stát nemusí poskytovat delší ochranu díla než je poskytována v jiném smluvním státě, jehož je autor u neuveřejněného díla občanem, u uveřejněného, kde bylo poprvé uveřejněno. První uveřejnění se počítá až ve smluvním státě, jehož je autor občanem, dřívější uveřejnění ve státě, který není účastníkem Všeobecné úmluvy, se nebere v úvahu. Pokud je uveřejněno současně v nejméně dvou státech, tedy v rozmezí 30 dnů, řídí se právem státu s nejkratší dobou trvání práv.

Pro některá díla, která v době nabytí účinnosti této Všeobecné úmluvy ve smluvním státě, ve kterém se žádá ochrana, nebyla chráněna vůbec nebo jejich ochrana skončila, se předchozí ustanovení Všeobecné úmluvy nepoužijí.

Vztahy mezi státy, které přistoupily k revidovanému pařížskému znění z roku 1971 a státy, které zůstaly u původního ženevského z roku 1952, se řídí původní Všeobecnou úmluvou. To mohou země, které nepřistoupily k revizi, změnit prohlášením, aby na díla jejich občanů nebo uveřejněná na jejich území uplatňovaly země s revizním znění právě Všeobecnou úmluvu z 1971.

Tato mezinárodní smlouva dále zřídila Mezivládní výbor složený ze zástupců 18 států. Zabývá se problematikou ochrany autorského práva v mezinárodních vztazích včetně spolupráce s organizacemi s obdobným zaměřením, zkoumá účinnost Všeobecné úmluvy a má připravovat její revize. Také tuto smlouvu mohou zúčastnění vypovědět. Stát vypověď zašle generálnímu řediteli. Současně tím vypoví také Všeobecnou úmluvu z 1952.

Ke sporům ohledně interpretace nebo aplikace tohoto mezinárodně závazného dokumentu je příslušný opět Mezinárodní soud, pokud ho strany nevyřeší jednáním nebo se následně nedohodnou na jiném způsobu řešení. V případě rozporu Všeobecné úmluvy s dohodami, úmluvami mezi dvěma nebo více smluvními státy má přednost Všeobecná úmluva. Avšak platí zákaz retroaktivity, tedy práva získaná k dílům podle těchto dohod, úmluv před nabytím platnosti Všeobecné úmluvy nezanikají. Zvláštní pravidlo o přednosti platí u amerických

států. Tady neplatí pravidlo platnosti Všeobecné úmluvy, nýbrž se použije úmluva, která byla sjednána nejpozději.

3.2.5. Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském:

Ta je podstatně mladší, podepsána byla v Ženevě v roce 1996, v platnost vstoupila až v roce 2002. Reaguje na vývoj společnosti, práva, ekonomiky a v neposlední řadě informačních technologií, které rozšiřují možné způsoby užívání autorských děl.

Jedná se o zvláštní dohodu (dále jen Smlouva) ve vztahu k Bernské úmluvě, kterou vlastně inkorporuje. Nesouvisí s žádnými dalšími smlouvami než s Bernskou úmluvou ani neruší závazky podle ní nebo jiných smluv. Stejně jako v našem autorském právu je k ochraně podle Úmluvy nutné vyjádření díla, nestačí pouhá myšlenka, postup, způsob fungování nebo matematický pojem.

Nově je zakotveno právo autorů udílet svolení k sdělování svých děl veřejnosti v digitálním prostředí. Provozování zařízení k tomu sloužícímu není samo o sobě tímto sdělováním (stejně stanoví autorský zákon v § 18 odst. 3). Smlouva upravuje a umožňuje další instituty objevující se v našem právu jako jsou majetková práva, vyčerpání práv po prvním převodu díla, omezení a výjimky z práv, ochrana děl včetně nápravných prostředků.

Orgány založenými k této Smlouvě jsou Shromáždění a Mezinárodní úřad. Přístup byl umožněn také Evropskému společenství. Ten se uskutečnil na základě rozhodnutí Rady ES z roku 2000. Kromě toho ES přistoupilo i ke Smlouvě Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech. ES zastupuje na zasedáních Shromáždění a jedná jeho jménem Komise ES. Kromě něho mohou být členy pochopitelně všechny členské státy WIPO a mezivládní organizace.

Výpověď Smlouvy se zasílá generálnímu řediteli WIPO (u něj je také Smlouva uložena). Prozatím ke konci července 2007 ke Smlouvě přistoupilo 64 států, ČR dokonce v první skupině zemí.⁵⁷

⁵⁷ www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=16&lang=en

3.2.6. Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Dohoda TRIPS):

Vznikla v souvislosti se vznikem Světové obchodní organizace (WTO) roku 1994 v Marrakéši. WTO se přeměnila na mezinárodní organizaci z Všeobecné dohody o clech a obchodu (zkráceně GATT), přesněji na jejím uruguayském kole jednání, ke konci července roku 2007 má za členy 150 států a ES.⁵⁸

Dohoda TRIPS (dále Dohoda) se koncentruje na obchodní aspekty týkající se předmětů duševního vlastnictví. Jde o zvláštní smlouvu ve vztahu k Bernské úmluvě. Velmi podstatné je, že jakmile členské státy Bernské úmluvy přistoupí k Dohodě, musí Bernskou úmluvu použít ve vztahu k jiným účastníkům Dohody, i když tyto nepodepsaly Bernskou úmluvu.

V Dohodě je zakotven princip národního zacházení. Členové WTO tak poskytují občanům ostatních členů stejné zacházení jako svým občanům v oblasti duševního vlastnictví s výjimkami, které stanovily již předtím mezinárodní autorskoprávní smlouvy (např. Bernská úmluva). Výhoda, přednost, výsada či osvobození, které člen WTO přizná občanům jiného člena musí být ihned poskytnuta i občanům ostatních členů, jak stanoví další zásada - zacházení podle nejvyšších výhod. Z těchto obou cizineckých režimů existují výjimky.

Ochrany se opět dostane až vyjádření díla, které je možné smyslově vnímat. Dohoda odkazuje při ochraně autorů na ustanovení Bernské úmluvy, vyjma ustanovení o ochraně osobnostních práv. Tato práva státy s copyright systémem příliš neuznávají. Avšak znovu připomínám, že členské státy Bernské úmluvy i Dohody musí osobnostní práva podle Bernské úmluvy poskytnout i ve vztahu vůči členům Dohody neúčastnícím se Bernské úmluvy. Doba ochrany je stanovená, pokud je počítána na jiném základě než je život fyzické osoby - autora, na nejméně 50 let od konce kalendářního roku oprávněného uveřejnění díla. Pokud není v době 50 let od vytvoření díla oprávněně uveřejněno, platí doba 50 let od konce kalendářního roku vytvoření díla.

Státy mohou stanovit omezení a výjimky z výlučných autorských práv 1) pouze v určitých zvláštních případech, 2) které nejsou v rozporu s normálním využíváním díla a 3) neodůvodněně nepoškozují oprávněné zájmy majitele práva. Tyto tři podmínky použití dávají procesu označení trojstupňový test a tento se uplatňuje i v jiných právních předpisech včetně Bernské úmluvy a autorského zákona a je dnes světově uznávaným standardem.⁵⁹ Pozornost

⁵⁸ www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

⁵⁹ T. Dobřichovský - Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 73

je pochopitelně věnována ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací.

Dohoda se rozsáhle zabývá prostředky sloužícími k ochraně a vymáhání práv duševního vlastnictví. V této oblasti vynucování práv k duševnímu vlastnictví nebyla doposud překonána.⁶⁰ Obecně se prostředky musí uplatňovat přiměřeně, aby se nevytvářely překážky oprávněnému obchodu a nebyly zneužívány. Poškozený má k dispozici standardní civilní řízení, v němž může uplatňovat své nároky. Dohoda upravuje klasické instituty občanského procesu jako jsou pravidla dokazování, soudní zákazy, náhrada škody a jiná nápravná opatření, aby byl obnoven předešlý stav. Soud může také nařídit prozatímní (předběžné) opatření, jejichž účelem je zabránit porušení práv duševního vlastnictví nebo zajistit důkaz o porušení.

Ochrana zahrnuje i převoz přes hranice zboží porušujícího autorská práva (nebo s padělanou ochrannou známkou). Majitel tohoto práva může žádat písemně u správních nebo soudních orgánů, aby celní úřady přerušily řízení o propuštění zboží do volného oběhu nebo se tak stane ex officio z iniciativy celních orgánů, pokud to stanoví právo daného státu.

Dohoda neopomíná ani trestní sankce. Státy musí stanovit dostatečně vysoké tresty ve formě peněžitých i odnětí svobody v případech úmyslného porušení autorského práva nebo padělání ochranné známky v komerčním měřítku, ve vhodných případech zabaví a zničí práva porušující zboží a materiál a nástroje, které slouží k páčání trestné činnosti.

K sledování působení Dohody je ustanovena Rada pro TRIPS. Radou pro TRIPS vznikla na mezinárodní scéně vedle WIPO druhá instituce mající ve své působnosti stejnou agendu. Došlo tak k zavedení určité dvojkoľejnosti institucí v ochraně práv k duševnímu vlastnictví.⁶¹ Obě organizace uzavřely v roce 1995 Dohodu mezi WIPO a WTO, v níž stanovují vzájemnou spolupráci. Na konzultace a řešení sporů podle Dohody TRIPS se aplikují pravidla uplatňovaná v Ujednání o řešení sporů (DSU), nestanoví-li Dohoda TRIPS jinak. Jedná se výlučně o spory mezi státy. Má se jim předcházet stanovením široké informační povinnosti členů.

Orgánem pro řešení sporů je Generální rada WTO. Nejprve se uskuteční konzultace, pokud při nich nedojde ke smíru, je vytvořen panel odborníků. Jeho rozhodnutí může Generální rada WTO odmítnout jen konsensem. Proti zprávě se mohou v právních otázkách

⁶⁰ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 193

⁶¹ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 35

odvolat i strany k Odvolacímu orgánu, jeho závěr opět podléhá schválení Generální rady s možným odmítnutím v případě konsensu. Nesplnění závěrů může mít za následek suspenze koncesí nebo jiných závazků ze strany druhého státu.⁶²

3.3. komunitární:

Dalším významným zdrojem autorské legislativy jsou předpisy Evropských společenství, přesněji řečeno právní akty ve formě směrnic. Směrnice určují výsledek, kterého má právní úprava toho kterého státu dosáhnout. Způsob, jakými prostředky se ho docílí, je ponechán na vůli dotyčné země. Tím se odlišují od formy nařízení jakožto závazného a bezprostředně použitelného předpisu, aniž by musel být do právního řádu státu transponován. Aktivita ES v této oblasti se datuje až od konce 80. let minulého století, na intenzitě pak nabírá až v několika posledních letech. Pro nás se stala podstatnou až směřováním naší země ke vstupu do ES v 90. letech.

Nejprve došlo k podpisu Evropské dohody zakládající přidružení mezi Československem a Evropskými společenstvími (ES) a jejich členskými státy v 1991. Tato dohoda ovšem nebyla do rozpadu Československa ratifikována a nevstoupila tedy v platnost. ČR (i SR) pak dojednala novou smlouvu - Evropskou dohodu o přidružení mezi ČR a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy (tzv. asociační dohoda). Podepsána byla v roce 1993. V platnost vstoupila po ratifikaci v Evropském, českém i všech parlamentech tehdejších členských zemí ES v roce 1995. V té se ČR zavázala k zajištění postupné slučitelnosti jejích právních předpisů s předpisy ES. Přímým adresátem evropských předpisů jsme se pak stali naším vstupem do Evropské unie 1.5.2004. To znamená, že následující dokumenty ES se staly součástí našeho právního řádu (autorského zákona) ať už v doslovném nebo podobném, ovšem vždy obsahově stejném znění.

Existuje několik směrnic v této oblasti. Nařízeními EU autorskoprávní vztahy zatím neupravuje. V dalším textu se budu soustředit především na ty dokumenty a jejich ustanovení, které se týkají mimo jiné výtvarných děl. Jinak existují i další směrnice z jiných oblastí autorského práva a práv souvisejících, jež byly zapracovány do naší legislativy. Jsou to: Směrnice Rady o právní ochraně počítačových programů, Směrnice Rady o koordinaci určitých předpisů týkajících se autorského práva a práv s ním souvisejících při družicovém

⁶² T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 41

vysílání a kabelovém přenosu a Směrnice Evropského parlamentu a Rady o právní ochraně databází. Novější směrnice někdy obsahují derogační klauzule ve vztahu k některým ustanovením starších směrnic.

3.3.1. Směrnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem:

Je druhou nejstarší směrnicí Rady (nejstarší je Směrnice Rady o právní ochraně počítačových programů z 1989). Odlišování pronájmu a půjčování se řídí podle toho, zda je účelem hospodářský nebo obchodní prospěch. Dále je stanovena zásada nevyčerpatelnosti těchto práv prodejem ani jiným rozšiřováním originálu nebo rozmnoženin díla. Autor může svá práva na pronájem a půjčování převést, postoupit nebo se mohou stát předmětem smluvní licence. Členskými státy ES je umožněno stanovit výjimky z výlučného práva na veřejné půjčování, pokud autoři obdrží odměnu za půjčování. Zároveň státy mohou osvobodit některá zařízení z placení odměn autorům. Směrnice se vztahuje na veškerá autorská díla, jejichž ochrana podle právních předpisů členských států trvala ještě k 1.7.1994 nebo které k tomuto dni splňují kritéria ochrany dle této směrnice. Zpětně není dotčeno využívání realizované před 1.7.1994. Směrnice se nevztahuje taktéž na smlouvy uzavřené ještě před jejím přijetím.

3.3.2. Směrnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících:

Harmonizace ochranných dob se nevztahuje na osobnostní práva, ale pouze majetková. Doba ochrany autorského díla byla určena (a tím pro některé státy prodloužena) na dobu života autora a 70 let po jeho smrti (u spoluautorů po smrti posledního žijícího) bez ohledu na den, kdy bylo dílo oprávněně sděleno veřejnosti. 70 let od oprávněného sdělení veřejnosti trvá ochrana u anonymních a pseudonymních děl. Osoba, která po uplynutí práv autora oprávněně vydá nebo sdělí veřejnosti jeho dosud nezveřejněné dílo, nabývá majetkových práv po dobu 25 let ode dne zveřejnění či vydání. Směrnice také stanoví, že pokud je zemí původu díla země, která není členem Bernské úmluvy, a autor díla není občanem členského státu ES, uplyne doba ochrany v členských státech v době, kdy uplyne ochrana poskytovaná v zemi původu díla. Tato ochranná doba však nemůže být delší, než jak je zakotvená v této směrnici.

V přechodných ustanoveních je uvedeno, že pokud členské státy měly před přijetím směrnice dobu ochrany delší a tato delší doba už běží 1.7.1995, potom se doba nekrátí. Stejně tak nejsou zpětně dotčena využívání učiněná před tímto dnem.

3.3.3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice):

Reaguje na otevření nových možností užívání děl, respektive nehmotných statků. Směrnice má velmi rozsáhlou předmluvu (preambuli) popisující různé souvislosti, které evropské orgány vedly k vytvoření tohoto právního aktu.

Členské státy autorům stanoví výlučné právo udělit svolení nebo zakázat rozmnožování v případě jejich děl. Státy dále musí autorům poskytnout právo, aby oni rozhodli, zda se má jejich dílo sdělit veřejnosti po drátě nebo bezdrátově (v digitálním prostředí). Tato práva umělců se nevyčerpají žádným sdělením nebo zpřístupněním veřejnosti podle předchozích ustanovení (dílo je tedy v nehmotné podobě). Státy EU vyhradí autorům originálů děl nebo jejich rozmnoženin výlučné právo udělit svolení nebo zakázat veřejné rozšiřování prodejem nebo jiným způsobem. Autorovi se jeho práva na rozšiřování vyčerpají, jen pokud je první převod nebo jiný prodej díla v hmotné podobě uskutečněn jím samotným nebo s jeho souhlasem.

Výjimky a omezení práv autorů na rozmnožování jsou stanoveny buď bez ohledu na názor členských států nebo je mohou v taxativních případech dle své úvahy jednotlivé státy zavést. Státy je mohou zakotvit taktéž u práva autorů na sdělování děl veřejnosti a u práva na rozšiřování. Bez ohledu na výhrady členských států jsou těmito výjimkami dočasné úkony rozmnožování tvořící podstatnou část technologického procesu a jejichž výhradním účelem je umožnit přenos v rámci sítě mezi třetími stranami uskutečněný zprostředkovatelem nebo oprávněné užití díla a které nemají žádný samostatný hospodářský význam. Fakultativních způsobů zavedení výjimek a omezení vyjmenovává směrnice mnoho.

Výtvarných děl se to týká zejména v případech užití architektonických a sochařských děl vytvořených za účelem jejich trvalého umístění na veřejných místech, užití pro reklamu veřejné výstavy nebo prodeje uměleckých děl v rozsahu nezbytném pro propagaci dané akce, avšak bez jakéhokoliv jiného komerčního užití. Pro všechny výjimky a omezení platí, že smějí být aplikovány za předpokladu, že nejsou v rozporu s běžným způsobem užití díla a nejsou jimi nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy nositele práv.

Nositelé práv se mohou bránit žalobou na náhradu škody, mohou požadovat soudní zákaz (i ve vztahu ke zprostředkovatelům, jejichž služby třetí osoby využívají právě k porušování práv) nebo zabavení technologických prostředků sloužících taktéž k porušování autorských práv.

Směrnice se netýká průmyslových práv ani jiných oblastí (ochrany národních kulturních památek, obchodního tajemství, ochrany údajů a soukromí apod.). Je stanoveno, že směrnice se netýká uzavřených smluv a nabytých práv před 22.12. 2002 (to je datum, do kdy mají státy mít účinné předpisy zajišťující soulad se směrnicí).

3.3.4. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, tzv. resale směrnice:

Tato směrnice se promítla do § 24 autorského zákona. Právo na opětný prodej zajišťuje autorům výtvarných děl a plastik podíl na zisku z originálu jejich děl při opětném prodeji, jehož se účastní jakýkoliv obchodník s uměleckými díly. Jedná se o nezczitelné právo, jehož se umělec nemůže vzdát. Odměnu odvádí prodávající nebo můžou členské státy stanovit, že ji odvádí jiné osoby (obchodník - kupující nebo obchodník - zprostředkovatel) samostatně nebo společně s prodávajícím. Tak to mu je u nás, kdy odměnu platí solidárně prodávající a obchodník.

Členské státy měly samy stanovit minimální prodejní cenu děl, od které jsou předmětem práva na odměnu za opětovný prodej. Minimální cena nesmí překročit 3.000 EUR, v ČR byla určena částka 1.500 EUR. Prodejní ceny, z nichž se odměna vypočítá, jsou ceny bez daně. Odměna náleží po autorově smrti jeho dědicům. Směrnice umožňuje státům stanovit dobrovolnou nebo povinnou kolektivní správu práv. U nás jsou tato majetková práva v taxativním výčtu povinně kolektivně spravovaných.

Autoři ze třetích zemí a jejich právní nástupci mohou požívat práva podle této směrnice pouze na základě vzájemnosti. S autory, jež nejsou státními příslušníky, ale mají obvyklé místo pobytu v tomto státě EU, může tento stát zacházet stejně jako se svými státními příslušníky. Doba práva autora na odměnu z dalšího prodeje musí trvat stejně jako doba ochrany podle Směrnice o harmonizaci doby ochrany. Státy EU, které neznají právo na opětný prodej, nemusejí uplatňovat toto právo ve prospěch nabyvatelů autorových práv po jeho smrti v přechodném období, nejpozději končícím 1.1. 2010. Autor a dědici mají po dobu

3 roků po opětném prodeji nárok na informace kvůli zajištění platby odměny za opětný prodej. Informace podává obchodník s uměleckými díly.

3.3.5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES o vymáhání⁶³ práv duševního vlastnictví:

Právo ke své účinnosti musí stanovit sankce, které mají několik účelů. Slouží jako preventivní opatření k odstrašení případných porušovatelů práv, jako trestající opatření, pokud bylo porušení práva uskutečněno i jako nápravná opatření, která by měla uspokojit toho, kdo při zásahu utrpěl újmu na svých právech. Vynutitelnost pomocí donucovacích opatření je imanentní složkou práva, které je efektivní. Nejinak je tomu v odvětví autorských práv.

Již z názvu vyplývá, že dosah působnosti se neomezuje pouze na autorská práva. I některé dříve přijaté směrnice měly ustanovení zabývající se sankcemi a ochrannými prostředky. Ta by neměla být tímto dokumentem dotčena. Stejně tak to platí ohledně mezinárodních závazků a vnitrostátních předpisů států týkajících se trestních řízení a trestů za porušení práv duševního vlastnictví. Směrnice se liší od předcházejících, zabývajících se touto problematikou, svou komplexností a rozsahem.

Obecně je dána státům povinnost přijmout opatření, řízení a nápravná opatření k ochraně práv, jež musí být podle různých kritérií v zásadě přiměřená, účinná, spravedlivá apod. Směrnice vymezuje široce okruh aktivně legitimovaných osob, jelikož stanoví 4 skupiny subjektů oprávněných žádat o použití prostředků k ochraně práv. Jsou to

- 1) nositelé práv duševního vlastnictví (tedy i autorského práva),
- 2) osoby oprávněné užívat tato práva,
- 3) kolektivní správci,
- 4) profesní subjekty ochrany práv.

Autor je za takového považován a má nárok zahájit řízení, pokud je jeho jméno uvedeno na díle obvyklým způsobem, není-li prokázán opak. Soud členského státu může v procesu dokazování nařídít protistraně, aby předložila důkazní prostředky, které má ve své moci, pokud nejde o důvěrné informace. Dále soud může nařídít předběžné opatření k zajištění relevantních důkazů údajného porušování, s výhradou ochrany důvěrných informací. Návrh na předběžný důkaz je doprovázen složením dostatečné jistoty nebo záruky. Opatření může být na návrh žalovaného zrušeno nebo ukončeno jeho použitelnost, pokud návrhvatel

⁶³ někdy se překládá jako „dodržování“

nezahájí v přiměřené lhůtě řízení ve věci samé. Nárok na náhradu škody však nadále zůstává. Jistota složená u soudu se použije k náhradě škody žalovanému na jeho žádost, pokud jsou opatření zrušena nebo skončí jejich použitelnost z viny navrhovatele nebo pokud je později zjištěno, že nebyla vůbec potřebná.

Na podobných zásadách a za obdobných podmínek použitelnosti se uplatní i předběžná a zajišťovací opatření. Také tady mohou být na žádost žalovaného zrušena nebo ukončena jejich použitelnost, pokud navrhovatel nezahájí v přiměřené lhůtě řízení ve věci samé. Pro případ újmy na straně žalovaného je navrhovatel povinen sloužit přiměřenou jistotu nebo záruku. O náhradě škody pak platí to samé jako u opatření k zajištění důkazů.

Soud může na žádost poškozeného nařídít přijetí nápravných opatření na náklady porušovatele, pokud tomu neodporují zvláštní důvody. Soud může vydat soudní zákaz dalšího porušování, i vůči prostředníkům, za nedodržení zákazu může být uloženo penále. Ve vhodných případech na žádost žalovaného může soud nařídít zaplacení peněžního vyrovnání poškozenému, pokud žalovaný nejednal úmyslně ani nedbalostně, výkon zmíněných opatření by mu způsobil nepřiměřenou újmu a pokud tento způsob považuje poškozený za dostatečný.

Náhrada škody může být stanovena dvěma způsoby. Buď se stanoví na základě nežádoucích hospodářských důsledků, neoprávněných zisků porušovatele, morální újmy nositele práv nebo jako paušální částka odpovídající částce licenčních poplatků nebo poplatků, které by musel porušovatel zaplatit, kdyby chtěl dílo oprávněně užívat. Pokud porušovatel nevěděl ani rozumně nemohl vědět o porušení práv, soud může přiznat náhradu zisků nebo škod, které mohou být předem stanoveny. Tak jako ve sporném procesu náklady řízení platí strana, která byla neúspěšná, jestliže tomu nebrání spravedlnost. Jako varování budoucím porušovatelům určitě působí možnost zveřejnění soudního rozhodnutí na žádost navrhovatele a náklady porušovatele. Členské státy samozřejmě mohou nad rámec této směrnice disponovat ve svých právních předpisech i jinými opatřeními k ochraně autorských práv.

Evropské právo poskytuje autorům při zkoumání různých aspektů vyšší ochranu než mezinárodní, nereguluje však vůbec osobnostní práva. Ta upravují pouze některé mezinárodní smlouvy (Bernská úmluva, Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském).⁶⁴

⁶⁴ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 61-62

V oblasti vynucování práva s mezinárodním prvkem se použije podle pravidel mezinárodního práva soukromého právo státu, v němž se žádá o ochranu (lex fori). Tím je žadatel (autor) odkázán na předpisy daného státu. Jednodušší je situace v EU na základě Nařízení Rady 2001/44/ES o pravomoci a výkonu rozhodnutí v civilních a obchodních věcech, podle něhož se uplatní zjednodušený a rychlý režim uznávání a výkonu rozhodnutí i ve věcech duševního vlastnictví.⁶⁵

4. Autorské dílo, druhy autorských děl

4.1. autorské dílo, spoluautorské dílo

V úvodu by bylo vhodné objasnit si klíčový pojem „autorské dílo“, který se neustále opakuje v různých zdrojích autorského práva. Obvykle se pak v právních dokumentech uvádí pouze zkrácený výraz bez přívlastku „dílo“ mající jako legislativní zkratka stejný význam. Autorské dílo detailně vymezuje § 2 autorského zákona. Dvěma základními skupinami děl jsou díla umělecká a vědecká. Z historické tradice a v zájmu kontinuity (i když z hlediska logiky nadbytečně) se zdůrazňují literární díla, patřící mezi umělecká.⁶⁶ Znak autorského díla jsou podle § 2 odst. 1:

1) Musí jít o dílo umělecké nebo vědecké, a to ve smyslu tvůrčího ztvárnění díla způsobem, aby bylo objektivně vnímatelné jako dílo literární či jiné dílo umělecké nebo vědecké.

2) Musí být jedinečným výsledkem tvůrčí duševní činnosti autora.

3) Musí být vyjádřeno v jakémkoliv objektivně vnímatelné podobě nezávisle na tom, zda trvale nebo dočasně, jakož i na rozsahu díla, účelu či významu.

Všechny znaky musí být naplněny kumulativně.

Dílo není výsledkem celé tvůrčí činnosti autora, ale jen části, která byla individuálně ztvárněna. Tvůrčí činností je totiž i myšlenka v mysli autora sama o sobě. Aby šlo o autorské dílo, musí být tato myšlenka individuálně ztvárněna, tedy vyjádřena navenek výrazovými prostředky. U výtvarných děl jsou těmito výrazovými prostředky tvar a barva. U předmětu,

⁶⁵ T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004, str. 207-208

⁶⁶ J. KHŽ, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 41

kteřý splňuje znaky autorského díla, nelze uzavřít dohodu, že nebude za takové považován. Jednalo by se v tomto případě o nedovolené vzdání se práv.⁶⁷

Další věta v § 2 odst. 1 zákona uvádí příkladný výčet druhů děl. Jsou to díla: slovesná, hudební, dramatická, hudebně dramatická, choreografická, pantomimická, fotografická a vyjádřená postupem podobným fotografii, audiovizuální, výtvarná, architektonická, kartografická a díla užitého umění. Výčet se může v jiných právních aktech v detailech lišit. Není však rozhodující, protože není taxativní, za dílo je považován každý výtvor splňující definiční znaky.

Tedy dílo a subjektivní autorské právo k němu vzniká, když je vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě. Autorem může být, jak bylo již zmíněno, pouze fyzická osoba. Malíř namaluje obraz, sochař vytvoří sochu, spisovatel napíše knihu, dramatik napíše divadelní hru, hudební skladatel složí skladbu, fotograf vyfotí krajinu, architekt navrhne budovu, vědec vytvoří vědecké dílo, režisér natočí film (audiovizuální dílo) apod. Podmínkou tu je objektivní možnost vnímat dílo jinými, nemusí dojít k faktickému vnímání konkrétní osobou. Takto je tedy u nás, v zemi s neformálním systémem ochrany, dílo bez dalšího chráněno. Vytvoření díla je právní skutečností způsobující vznik autorskoprávních vztahů. Výhrada ©, kterou se mohou označovat autorská díla, nemá tedy v zemích s neformální ochranou žádný právní význam. Smysl má však v zemích, které uznávají formální ochranu, což jsou země copyrightového (anglo-amerického) systému, které podepsaly Všeobecnou úmluvu o právu autorském, ve znění její pařížské revize (viz podkapitola mezinárodní prameny – Všeobecná úmluva o právu autorském) a které zároveň nejsou signatáři Bernské úmluvy (ta je postavena na neformální ochraně a má přednost před první jmenovanou úmluvou).⁶⁸

Autorské dílo může být vytvořeno společnou tvůrčí činností více osob, tyto osoby jsou nazývány spoluautory. Pro některé druhy děl je obvyklá samostatná činnost (právě pro díla výtvarná), pro jiné je naopak v podstatě nemyslitelné vytvoření díla jedinou osobou pro různorodost a počet tvůrčích činností (díla audiovizuální).

Pluralita autorů znamená, že tito všichni mají k vytvořenému dílu stejné autorské právo, oprávnění i závázání z právních úkonů týkajících se díla jsou solidárně. Časově se společná tvůrčí činnost vymezuje do doby dokončení díla, podmínkou není současnost činností, výsledkem je však vždy dílo jediné. Příspěvky jednotlivých autorů je možné i odlišit, aby to

⁶⁷ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 43

⁶⁸ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 74-75

však nebylo na újmu vzniku spoluautorského díla, nesmí být příspěvky způsobilé k samostatnému užití. Jinak by takový autor vytvořil své vlastní autorské dílo. V časovém úseku po dokončení díla může docházet k další činnosti některého autora/autorů. Ta může být považována za zpracování nebo dokonce další autorské dílo. V této druhé variantě by šlo o spojení dvou samostatných autorských děl. Činnost, z níž vznikne dílo spoluautorů, může být i náhodná. Podmínkou není, aby šlo o vědomé, zamýšlené konání, dokonce tu může být i protiprávní jednání na straně některého z autorů. Volnost právní úpravy dokazuje i absence nějaké formy případné dohody mezi autory, ti jí tak můžou uzavřít v jakékoliv podobě. Z povahy věci vyplývá, že o spoluautorství může jít jen u díla téhož druhu. Aby se člověk mohl považovat za spoluautora, musí do vzniku předmětu autorskoprávní ochrany vložit k zhotovení svůj tvůrčí příspěvek, nestačí jen pomoc, rada, dodání materiálu (dokumentačního, technického) nebo podnět. Takový není považován za spoluautora ve výše uvedeném smyslu.⁶⁹

Domáhat se ochrany autorského práva k dílu mohou všichni autoři společně nebo i jediný autor samostatně. O nakládání se musí rozhodnout jednomyslně. Pokud by však některý z autorů nesouhlasil s určitou dispozicí bez vážného důvodu, mohou se ostatní domáhat u soudu, aby ten nahradil projev jeho vůle. Tím soud vyřeší situaci (vyskytující se i v jiných oblastech práva), kdy jeden může bezdůvodně či nesmyslně zabraňovat v nakládání, na němž se shodnou ostatní. Závažnost důvodu musí soud posoudit v rámci svého uvážení s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. Soud může nahradit souhlas i více spoluautorů. Uvedení autora v jednotném čísle je pouze obvyklou legislativní technikou. Soudní rozhodnutí u více spoluautorů by se však mělo používat jen ve výjimečných případech např. šikanozního chování více nesouhlasících spoluautorů, u děl s velkým počtem spoluautorů nebo pokud je tvůrčí přínos nesouhlasících tvůrců zanedbatelný.⁷⁰

Pokud spoluautoři neuzavřou mezi sebou dohodu, velikost jejich podílů na výnosech se řídí podle velikostí jejich tvůrčích příspěvků. Pokud nelze jednotlivé příspěvky rozeznat, jsou jejich podíly na výnosech stejné. Podíly autorů jsou stejné, i když lze příspěvky rozeznat, avšak neví se, který autor vytvořil konkrétní příspěvek.⁷¹ Vhodnější je proto předem uzavřít smlouvu, nejlépe smlouvu o sdružení nebo nepojmenovanou (innominátní).⁷²

⁶⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 70-71

⁷⁰ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 121

⁷¹ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 123

⁷² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 71

Dále jsou za díla považovány podle § 2 odst. 2 i výsledky činnosti, jež nejsou díly podle předcházejících ustanovení. U nich však stačí původnost ve smyslu autorova vlastního duševního výtvaru. Konkrétně jde o počítačový program, databázi, která je považována za souborné dílo, a fotografii a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii. Tato díla nemusí být jedinečná, ke stejnému výsledku může dojít neurčitý počet osob, přesto budou dle fikce v autorském zákoně chráněna jako autorská díla. Pokud splňují i znak jedinečnosti, jsou samozřejmě chráněna podle § 2 odst. 1 a fikce tu není třeba použít.

U některých děl lze rozlišovat dva typy ochrany - vnější a vnitřní. Název díla nebo jména postav mohou být chráněny jako součást tohoto díla. To je ochrana vnitřní. Pokud je název díla či jméno postavy jedinečným ve smyslu zákona, jsou potom chráněny samy o sobě, nezávisle na díle. V tomto případě se jedná o vnější ochranu. Nestačí pro ní pouhá původnost, jak byla zmíněna u počítačových programů, databází a fotografií, ačkoliv by tak mohlo vyplývat ze znění § 2 odst. 3.⁷³ Jiný názor se však ztotožňuje přesně s platným zněním autorského zákona, podle nějž stačí pro počítačové programy, databáze a fotografie původnost, byť uznává slabší vnější ochranu těchto názvů děl a jmen postav z důvodů možnosti nezávislého dosažení stejného výsledku více osobami.⁷⁴

V těchto případech může docházet k zajímavému spojování dvou druhů děl – výtvarného a literárního. Pokud je jméno postavy předmětem vnější ochrany, tedy je dílem literárním samo o sobě, je k užití nutný souhlas autora jména literární postavy i autora výtvarného ztvárnění oné postavy. Pokud je jméno postavy pouze předmětem vnitřní ochrany v rámci literárního díla, tedy není autorským dílem, postačí k užití kladné stanovisko výtvarníka.⁷⁵

Specifickou kategorií autorských děl jsou tedy díla spojená. Nejsou však definována v autorském zákoně. Výtvarná díla se obvykle spojují s díly literárními. Spojením nevznikne dílo nové, původním autorům zůstávají ve stejném rozsahu jejich autorská práva. Ke spojení děl dochází z praktických hospodářských důvodů. Právo autora užít své dílo ve spojení s jiným dílem je majetkovým právem autora podle § 12 odst. 1 autorského zákona. Spojení s jiným dílem může autor zabránit na základě § 11 odst. 3 autorského zákona stanovujícím nedotknutelnost díla.⁷⁶ Tvůrce literárního díla tedy může bránit tomu, aby byla výtvarně ztvárněná postava z jeho díla užita ve spojení s tímto jeho literárním dílem, pokud by to bylo v rozporu s jeho pojetím této postavy. Nemůže však jakkoliv omezovat výtvarníka, pokud ten

⁷³ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 53-54

⁷⁴ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 48

⁷⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 55

⁷⁶ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 60-61

postavu vytvoří jako své samostatné dílo, bez vazby na dílo literární, ačkoliv toto ztvárnění také odporuje jeho pojetí.⁷⁷

Autorské dílo může vzniknout též zpracováním díla jiného. Podmínkou ochrany opět je, aby zpracování bylo jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti. Zpracování se nedotýká práva autora původního, zpracovaného díla. Pokud tedy někdo zpracuje bez souhlasu autora originálu, autorské právo ke zpracovanému dílu mu náleží, ale autor originálu na něj může podat žalobu pro porušení svých autorských práv.⁷⁸

Podobně je tomu u autorů jednotlivých děl zařazených do souborného díla. I zde existují dva druhy autorských práv – práva autorů jednotlivých děl a práva toho, kdo jedinečným tvůrčím způsobem díla vybral a uspořádal do souborného díla. Jeho obsahem mohou být také nebo pouze jiné prvky, které nejsou chráněny autorským zákonem. Autorskou povahu získává až vzniklý soubor.⁷⁹

Zákon uvádí demonstrativně, co není autorským dílem. Tím může v některých případech předejít sporům o to, co už autorským dílem je a co ještě není. „Neautorskými předměty“ jsou: námět díla sám o sobě, denní zpráva, myšlenka, princip, objev, vědecká teorie apod. Myšlenky, pokud splňují i další požadované znaky, jsou chráněny předpisy průmyslového vlastnictví. Chránit autorským právem nelze např. výsledek restauračních prací výtvarných děl, jelikož se nejedná o tvůrčí činnost, pokud restaurátor pouze plní předem vymezený úkol opravit dílo do původní podoby.⁸⁰

Pokud výtvor není autorským dílem, nemůže mít „tvůrce“ ani práva autora k dílu chráněnému podle autorského zákona. Absolutní ochranu nelze v těchto případech zajistit ani smluvně. Smlouva postačí pouze k vytvoření relativního závazku mezi účastníky konkrétního smluvního vztahu, nikoliv k ochraně vůči všem.⁸¹

⁷⁷ K. Knap a kolektiv – Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových, práva soutěžního 1973-1974, vydáno 1975, str. 17, Závěry posudku Ústavu práva autorského a práv průmyslových na PF UK v Praze k problematice autorskoprávní ochrany postav ztvárněných v literárních a výtvarných dílech

⁷⁸ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 56

⁷⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 57-58

⁸⁰ K. Knap, M. Opltová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994, str. 68

⁸¹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 43

4.2. zvláštní typy děl:

Jsou jimi zaměstnanecká, kolektivní, školní, soutěžní a díla vytvořená na objednávku a audiovizuální díla. Posledními jsou počítačové programy, jejichž právní regulace prošla rozsáhlou novelizací a které jsou chráněné jako literární díla.

U zaměstnaneckých děl vykonává majetková práva zaměstnavatel, není-li dohodnuto jinak. Toto dílo zaměstnanec vytvořil v jakémkoliv pracovněprávním vztahu (uzavřel pracovní smlouvu, dohodu o provedení práce nebo pracovní činnosti) nebo služebním vztahu nebo ho vytvořil člen v pracovním vztahu vůči družstvu. Zaměstnavatel může postoupit jiné osobě majetková práva pouze se svolením autora, pokud nejde o prodej podniku nebo části podniku. Toto všechno platí pro díla vytvořená od 1.12.2000 (den účinnosti zákona), pro starší díla si však samozřejmě zaměstnavatel může zajistit právo výkonu smluvně.⁸² Zaměstnavatel se může domáhat ochrany svých práv v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Pokud si nesmluví něco jiného zaměstnanec a zaměstnavatel do okamžiku vzniku díla, ze zákona vznikne zaměstnavateli právo výkonu a potom už si dotyčné subjekty nemohou dohodnout něco jiného.⁸³ Jiný komentář, s nímž souhlasím, ovšem konstatuje, že dohoda stran může být sjednána i po vytvoření díla, neboť to zákon nezakazuje a není to v rozporu s jeho účelem a smyslem. Z hlediska právní jistoty je ovšem vhodnější uzavřít případnou dohodu o výkonu majetkových práv předem.⁸⁴ Jestliže zaměstnavatel zemře nebo zanikne bez právního nástupce, je oprávněn vykonávat majetková práva zaměstnanec – autor.

Autor může požadovat licenci za obvyklých podmínek, pokud zaměstnavatel nevykonává dostatečně majetková práva, ledaže má zaměstnavatel závažný důvod k odmítnutí poskytnutí licence. Autor disponuje nadále osobnostními právy. Má se však za to, že souhlasil se zveřejněním, úpravami, zpracováním, spojením s jiným dílem, zařazením do souborného díla a s uváděním díla na veřejnosti pod zaměstnavatelovým jménem. I když to není dohodnuto, obvyklé je uvádět také jméno zaměstnance - autora.⁸⁵ Pokud se nesmluví jinak, může zaměstnavatel dokončit dílo, pakliže přestane být autor jeho zaměstnancem nebo pokud bude mít zaměstnavatel důvodné obavy, že zaměstnanec nedokončí dílo řádně nebo včas. Pokud dochází k ekonomickému znevýhodňování zaměstnance, jelikož jeho odměna je ve zjevném nepoměru k zisku zaměstnavatele z využití práv k dílu a významu takového díla pro dosažení zisku, musí mu být vyplacena dodatečná odměna. Práva a povinnosti trvají i po skončení

⁸² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 172

⁸³ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 175

⁸⁴ I. Telec, P. Tůma – Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 561

⁸⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 176

právního vztahu, v jehož rámci může vzniknout zaměstnanecké dílo. U jiných právnických osob se ustanovení o zaměstnaneckých dílech taktéž použijí. Právnická osoba je zaměstnavatelem, orgán nebo člen jejího orgánu jako autor je v pozici zaměstnance.

Kolektivní dílo vzniká z činnosti více autorů z podnětu a pod vedením fyzické nebo právnické osoby, jejímž jménem je i zveřejňováno. Příspěvky jednotlivých autorů nejsou schopny samostatného užití. Kolektivní díla jako jediná v této skupině děl mají stanovenou zvláštní dobu trvání majetkových práv podle § 27 odst. 3 autorského zákona (70 let od zveřejnění; avšak pokud jsou autoři, kteří dílo vytvořili, u díla nebo na díle při zveřejnění označeni, platí obecná ochrana 70 let po smrti autora). Audiovizuální díla a díla audiovizuálně užitá nepatří do skupiny kolektivních děl. Tento institut se příliš z důvodů obtížnosti podřazení nepoužívá a zřejmě bude v budoucnu ze zákona vyřazen.⁸⁶

Pokud vytvoří žák nebo student v rámci školních či studijních povinností dílo, označuje se tento výtvor za školní dílo a škola (nebo školské či vzdělávací zařízení) má nárok na uzavření licenční smlouvy o užití tohoto díla. Svého práva se může domoci i u soudu, který může nahradit projev vůle autora nesouhlasícího bez závažného důvodu. Opírá se přitom o ustanovení o.s.ř. (§ 161 odst. 3 – „Pravomocné rozsudky ukládající prohlášení vůle nahrazují toto prohlášení.“), jenž stanoví tuto možnost. Autor může dílo užít nebo nechat užít i jinému, neodporuje-li to oprávněným zájmům školy. Škola může navíc požadovat na autorovi, aby jí z výtěžku z užití díla nebo licence přispěl na náhradu nákladů vynaložených na dílo. Může jít o částku až do skutečné výše nákladů, přihlédne se také k zisku školy z užití díla.

Dílo vytvořené na objednávku autor vytvořil na základě smlouvy o dílo. Účastníci smluvního vztahu mohou určit, že se bude řídit smlouvou o dílo podle obchodního zákoníku (tzv. fakultativní obchod). Není-li tak ujednáno, platí pro ni ustanovení smlouvy o dílo v občanském zákoníku.⁸⁷ Autor smlouvou o dílo poskytl oprávnění dílo užít k účelu vyplývajícímu ze smlouvy. Jde o zákonnou licenci. K užití díla nad rámec tohoto účelu potřebuje objednatel licenční smlouvu. V tomto případě se jedná o smluvní licenci. Autor může dílo užít a nechat užít jinému subjektu, pokud to neodporuje oprávněným zájmům objednatele. Obdobná pravidla platí i pro soutěžní dílo. Je to dílo vytvořené autorem jako soutěžícím ve veřejné soutěži. Nemusí se ovšem doslovně jednat pouze o díla v soutěži vytvořená, ale i o díla do soutěže přihlášená, jež byla vytvořena dříve.⁸⁸

⁸⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 179

⁸⁷ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 181-182

⁸⁸ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 581

Pojem audiovizuální dílo je obsahově totožný s označením „filmové dílo a dílo vyjádřené podobným způsobem“. Tato díla vznikají uspořádáním audiovizuálně užitých děl a dalších prvků, jsou vyjádřena prostředky většinou filmového umění za pomoci filmové nebo jiné techniky. Uspořádání a případné zpracování děl a jiných složek audiovizuálně užitých musí mít znaky autorského díla, jinak se o audiovizuální dílo v tomto smyslu nejedná. V praxi může být někdy obtížné určit, co je chráněno autorským zákonem a co nikoliv. Proto bývají pro jistotu subjektů někdy uzavírány autorské smlouvy (tzv. nepravé smlouvy), i když toho není ze zákona potřeba. Zpracování díla a jeho zařazení do audiovizuálního je možné jen se souhlasem autora díla. To je v souladu s obecnou zásadou § 12 autorského zákona, že ke zpracování a spojení děl či zařazení do souboru je nutný souhlas. Pokud dojde ke zpracování nebo zařazení bez svolení, jde o zásah do práv k dílu. Autorské právo autorovi k audiovizuálnímu dílu přesto vznikne, je však omezen právy k dílům audiovizuálně užitým, která zůstávají nedotčena.⁸⁹ Autorem audiovizuálního díla je jeho režisér. Toto ustanovení také prošlo několika formulačními změnami od zakotvení jakési fikce autorství až ke stávající striktní formulaci. Další odstavec obsahuje presumpci správnosti prohlášení o audiovizuálním díle zapsaného v rejstříku audiovizuálních děl vedeném podle mezinárodní smlouvy, pokud není prokázán opak. Neplatí tak, pokud prohlášení nemůže být platné podle autorského zákona nebo kvůli rozporu s jiným prohlášením v rejstříku.

Pojmem, který se dotýká i výtvarných děl, jsou audiovizuálně užitá díla. Tím může být jakékoliv autorské dílo. Jsou to například díla literární, dramatická, hudebně dramatická, hudební, architektonická, výtvarná. Do výtvarných děl se dají zahrnout např. architektonické exteriéry a interiéry, kulisy, dekorativní předměty, kostýmy herců atd. Díla audiovizuálně užitá jsou buď tvořena za účelem zařazení do audiovizuálního díla nebo byla ztvárněna již dříve bez ohledu na takové možné budoucí využití (tzv. díla preexistentní).⁹⁰ Zařadit lze dílo v původní podobě nebo se pro audiovizuální dílo zpracuje. Autor audiovizuálně užitého díla (kromě hudebních děl, pro ně tato úprava neplatí), který udělil výrobci prvotního záznamu audiovizuálního díla písemnou smlouvou oprávnění k zařazení svého díla do audiovizuálního, udělil tomuto výrobci svolení zařadit dílo do audiovizuálního díla, zaznamenat je pro prvotní záznam audiovizuálního díla, dabovat je a opatřit titulky, dále výrobci poskytl výhradní a neomezenou licenci k užití svého díla při užití audiovizuálního díla a dohodl se s ním za to na

⁸⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 182-184

⁹⁰ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 183 a 188

obvyklé odměně. Tato zákonná domněnka udělení licence platí po dobu 10 let, není-li dohodnuto jinak.

5. Výtvarná díla

5.1. charakteristika a členění

Výtvarná díla jsou širším pojmem zahrnujícím díla malířská, sochařská, grafická, architektonická, urbanistická a užitého umění. Umělecká tvůrčí myšlenka je v nich vyjádřena barvou (díla malířská, grafická) nebo tvarem (díla sochařská [sochy, plastiky], architektonická, urbanistická, užitého umění). Charakteristická pro ně vždy bývala výhradně hmotná podoba. Ta je stále převažující. Avšak v současnosti zásluhou rozvoje techniky mohou být výtvarná díla ztvárňována i v nehmotné podobě pomocí grafických počítačových programů. Obdobně jako se výtvarné počiny rozdělují podle vyjádření barvou nebo tvarem, lze je třídít taktéž na dvourozměrné (plošné) – malířská, grafická a trojrozměrné (prostorové) – sochařská, architektonická apod.. Grafické dílo se na rozdíl od malířského nejprve vytvoří na grafickou desku a až z ní se pak tiskne na jiný podklad. Počítačová grafika není grafickým dílem v tomto smyslu. Řadí se do skupiny tzv. jiných výtvarných děl, výslovně nevyjmenovaných autorským zákonem, společně s kaligrafií, uměleckými mapami a dalšími do předchozích kategorií nezařaditelnými výtvarnými díly.⁹¹

Architektonická díla mohou zasahovat do různorodých oblastí v lidském životě. Musí být vyjádřena v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě, proto jsou jimi nejen hmotné výsledky činnosti, ale i projekty či plány. Architektura se vyskytuje v podobě staveb, interiérů, divadelních scén atd. Je třeba vždy pečlivě posoudit, zda jde o ztvárnění tvůrčí činnosti, která je nezbytná k podřazení architektonického díla mezi autorská díla, nebo jen o rutinní či technickou práci, jež ochraně pochopitelně z důvodu absence definičního znaku nepodléhá. Pro architektonická díla je charakteristické jejich účelové zaměření a veřejnoprávní autorský dozor nad realizací stavby v rámci stavebního řízení. Kontrolu zaměřenou především na estetičnost staveb vykonávají autorizované osoby, kterými jsou autorizovaní architekti, inženýři a technici činní ve výstavbě.⁹²

⁹¹ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 29

⁹² I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 30

Díla užitého umění se také zahrnují mezi výtvarná. Jsou jimi například nábytek, hračky, koberce, šperky, keramika, sklo, porcelán, oděvy, jež slouží především k uspokojování běžných denních potřeb jejich vlastníků. § 105 autorského zákona říká, že ochrana děl podle práva autorského nevyklučuje ochranu stanovenou zvláštními právními předpisy. Proto se na díla ze skupiny užitého umění může vztahovat také zákon o ochraně průmyslových vzorů č. 207/2000 Sb.. Už dříve se konstatovalo, že do budoucna by bylo vhodné uvažovat o omezení autorského práva k těmto druhům děl v tom smyslu, aby nedocházelo k nadbytečnému, zneužívajícímu (šikanóznímu) výkonu autorských práv autory vůči uživatelům v případech užívání děl k obvyklým účelům, které z děl užitého umění vyplývají.⁹³ To bylo realizováno novým § 38d autorského zákona, o němž se detailněji zmíním dále v kapitole o mimosmluvním užití díla.

5.2. historie výtvarného umění a obchodu s ním:

Umění vzniklo přes 30 000 lety, v době pravěkého mladšího paleolitu. Z této doby pochází první jeskynní malby, kamenné, hliněné a kostěné sošky (u nás známá Věstonická Venuše) a různé ozdobné předměty. Zatímco v dávných dobách se umění tvořilo především pro „sebe sama“ - bez konkrétního důvodu nebo z pohnutek náboženských, postupem času se více začala zdůrazňovat finanční stránka tvorby, jelikož umělec chtěl být za svou práci pochopitelně odměněn. Investory do umění se staly především církve a šlechta. Na počátku novověku se umění stalo běžným obchodním artiklem i v jiných vrstvách, zejména bohaté společnosti.⁹⁴

Na trhu s uměním vystupuje několik subjektů. Samozřejmě samotní umělci, dále obchodníci, galerie, aukční síně, sběratelé a veletrhy. V 17. století vznikly ve Francii, Nizozemsku a Velké Británii první aukční síně, jež umožňovaly koupit uměleckých předmětů ve veřejné aukci.⁹⁵

Ke globálnímu propojení trhu došlo v 70. letech minulého století, kdy největší aukční síně Christie's a Sotheby's sídlící ve Velké Británii v Londýně začaly rozšiřovat pole svojí působnosti do jiných zemí. Veletrhy s uměním existují od 60. let 20. století.⁹⁶ Zabývají se

⁹³ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 46-47

⁹⁴ art & antiques, září 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 1.část

⁹⁵ art & antiques, září 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 1.část

⁹⁶ art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

starožitným, ale i současným uměním. V druhém případě pak slouží k propagaci nových trendů v umění, prezentaci nové generace umělců veřejnosti. Každopádně zde dochází k setkávání obchodníků a sběratelů, navazují se na nich kontakty, uzavírají obchody jak s vystavovanými předměty, tak s jinými uměleckými díly nezveřejňovanými přímo na veletrhu.

Primární trh s uměním tvoří galerie. Právě galeristé byli těmi, kdo prosazovali nové směry, hnutí, jejich představitele, často i proti vkusu veřejnosti a názorům odborníků na umění.⁹⁷ Od 80. let se charismatický a etický způsob obchodování změnil. Tvrdí se, že místo konzervativního sběratele 20. století nastupuje mladý, agresivní sběratel-investor,⁹⁸ byť tuto tezi zcela jistě nelze přijímat absolutně. Umělci nejsou tolik loajální k „mateřské“ galerii, často je mění, i galerie se mezi sebou slučují a rozdělují. Aukční domy se staly konkurentem galeristy či obchodníka.⁹⁹ Neznamená to však v žádném případě zánik tradičních kamenných obchodů. Mnoho sběratelů – kupců dává pořád přednost soukromému obchodu. Navíc je pochopitelně výhodnější se domluvit s prodávajícím na ceně, která se na rozdíl od aukce nezvyšuje „příhozy“ ostatních dražitelů a provizí, jež se odvádí z výsledné vydražené sumy jako odměna aukční společnosti. Ostatně i většina nejdražších koupí na aukci se odehrává v anonymitě – kupec draží po telefonu nebo ho v sále někdo zastupuje. Navíc někdy v zákulisí spolu galerie a aukční domy spolupracují a ovlivňují tím samozřejmě ceny nabízených položek. V 19. století se začaly ve Francii, V. Británii, Španělsku, Německu i mimoevropských zemích zakládat první „veřejné“ národní galerie, shromažďující nejvýznamnější národní výtvarná díla do vlastnictví státu.

K prudkému růstu cen v 80. letech přispívali japonští obchodníci. Po recesi jejich ekonomie na počátku 90. let odešli z trhu a ceny opět výrazně klesly. Další perioda nárůstu cen umění přišla v 90. letech především ze strany amerických kupců. Existují i různé způsoby, jak uměle hýbat s finančním ohodnocením umění. Třeba tím, že se díla vystaví ve velkých sbírkách či v muzeích. Nebo majitel dílo vloží do aukce za vysokou vyvolávací cenu, fiktivně ho sám vydraží, což ovšem veřejnost neví. Majitel pochopitelně zaplatil navíc provizi, ovšem tato investice se mu často při budoucím prodeji za ještě vyšší cenu vrátí.¹⁰⁰

Nejdražší obrazy světa jsou nejčastěji z impresionismu, kubismu, surrealismu, současného abstraktního umění, renesance, baroka. První z éry těchto závratných částek byly Slunečnice od Vincenta van Gogha vydražené za 40 mil. dolarů v roce 1986. Stávajícím rekordem je abstraktní plátno Jacksona Pollocka – No.5, 1948 vydražené za neuvěřitelných 140 mil.

⁹⁷ art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

⁹⁸ art & antiques, září 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 1.část

⁹⁹ art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

¹⁰⁰ art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

dolarů.¹⁰¹ Přitom obraz není ztvárněn klasickou malířskou technikou s charakteristickým tvůrčím přínosem autora. Pollock barvy (stejně jako u jiných svých děl) nenanášel, ale nechal je na plátno stéci a skapat...Je složité zodpovědět, co všechno je příčinou takové expanze částek vydávaných za umění. Pro některé je to sběratelská vášeň, jiní to mohou mít jako součást své image a prezentace navenek, v neposlední řadě se umění nakupuje jakožto finanční investice, která se v budoucnu zhodnotí. V tom se skrývá samozřejmě podnikatelské riziko případné ztráty.

Zvyšování cen moderního a starého umění je způsobeno menší nabídkou než poptávkou. Tato díla jsou často v rukou muzeí, národních galerií, počet uměleckých předmětů v soukromém vlastnictví nabízený na trhu se snižuje a tak je každý z nich vzácnější a žádanější. Méně pochopitelný se zdá být cenový růst u současného umění. To je ještě neproověřené časem dějin, mnohdy nepochopitelné pro veřejnost, vyvolávající polemiku, zda se ještě v některých případech vůbec o uměleckou tvořivou činnost umělce jedná.¹⁰² Třeba malíř Yves Klein používal k malování těla modelek. Nanášel na jejich těla barvy, na papír je pak obtiskovaly modelky samy podle jeho pokynů.¹⁰³ Zvětšením barvy na papír pak vznikal jedinečný výsledek tvůrčí činnosti jakožto autorské dílo. Cenové hladiny vytvářejí v pozadí také galeristi a aukce, kteří ovládají trh. Výše ceněná bývají výtvarná díla z pozůstalostí a sbírek významných osobností minulosti.¹⁰⁴ Ať už máme názor na toto umění a částky za něj vydávané jakýkoliv, rozhodující jsou zákonitosti nabídky a poptávky.

Rekordní aukční cena za starožitnou bronzovou sochu „Artemis a Jelen“ z přelomu letopočtu je 28,6 milionů dolarů. Částky za koupi sochařských děl jsou obecně nižší než za malířská díla. Hlavním důvodem je nižší poptávka sběratelů po tomto druhu výtvarných děl, než je tomu u obrazů. Příčin tohoto trendu je více. Obraz se lépe přepravuje a instaluje, lidé mají blíž k barevnosti, jež sochám chybí. Naopak na cenu soch má výraznější vliv i stupeň obtížnosti a čas strávený prací sochaře na díle a materiál, z něhož je vytvořeno. Vzácné a drahé materiály (např. drahé kovy) hodnotu sochu zvyšují.¹⁰⁵ Že se umělecký vkus a vůbec hodnoty lidí mění, opět dokazuje částka 23,6 milionů dolarů zaplacená v aukci za obří srdce

¹⁰¹ http://show.idnes.cz/nejdrazsimum-obrazem-sveta-je-pollock-za-3-miliardy-fbg-vytvarneum.asp?c=A061103_616742_show_aktual_kot

¹⁰² art & antiques, září 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 1.část

¹⁰³ PRÁVO, příloha Styl, 2.1.2007, článek P. Kováč – Rotraut Ueckerová a Yves Klein

¹⁰⁴ art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

¹⁰⁵ <http://most-expensive.net/sculpture-world>

s mašlí od Jeffa Koonse (i když plastika je zamýšlená právě jako kritika konzumní společnosti). Je to zároveň vůbec nejvyšší částka vydaná za dílo žijícího umělce.¹⁰⁶

Sumy placené v ČR za výtvarná díla jsou ve srovnání se zahraničními nízké, takže lze očekávat jejich další zvyšování. Po roce 1989 se objevilo hodně kvalitních obrazů, jež byly vráceny v restitučním procesu zpět do soukromého vlastnictví. Zpočátku však nebyl u nás dostatek sběratelů ochotných investovat do tohoto nového fenoménu a vůbec majících potřebný kapitál.

První částka přes milion Kč se datuje k roku 1997. Avšak donedávna platný rekord z jara 2007 měl už hodnotu 13,4 mil. Kč (s 18 procentní aukční přírůžkou dokonce 15,8 mil. Kč!). Jedná se o Abstraktní kompozici z let 1925 – 1930 od Františka Kupky.¹⁰⁷ Tato částka byla ohromujícím způsobem překonána v říjnu 2007 jiným Kupkovým dílem - *Élévation (Výšky) IV* (namalovaným mezi roky 1935 – 1946) prodaným na dražbě stejné aukční síně za 22,1 mil. Kč! Přírůžka aukční společnosti byla v tomto případě pouhých 5%, takže celková suma činí 23,2 mil. Kč. Potěšující je, že tento obraz by měl zůstat v soukromém vlastnictví nadále na území ČR. Na počátku roku 2008 promluví do žebříčku nejdražších obrazů dílo Oskara Kokoschky s názvem *London, Chelsea Reach* prodané už za vyvolávací cenu 19,5 mil. Kč (s 10 procentní aukční přírůžkou za částku 21,45 mil. Kč). Dostalo se tak celkově na 2. místo nejvýše vydražených děl, mělo vůbec nejvyšší vyvolávací cenu a je nejdražším dílem zahraničního malíře prodané v ČR. Že trh s uměním expanduje, potvrzuje i to, že 7 nejdražších obrazů českých aukcí bylo vydraženo od jara 2006.^{108 109} Údaje zmíněné v tomto odstavci pozbývají kvůli velké dynamice aukčního trhu platnosti v horizontu několika měsíců, jak ostatně zjišťují při několikatém doplňování této pasáže kvůli souladu s právě aktuálním stavem.

V souvislosti s žádanou generací českých malířů, grafiků, ilustrátorů a sochařů konce 19. a 20. století je nutné zdůraznit, že ve většině případech stále trvají jejich autorská majetková práva, jež přešla na jejich dědice. U těchto umělců (jedná se o velkou skupinu jmen - J. Lada, J. Čapek, E. Filla, V. Špála, O. Kubín, F. Kupka, J. Štyrský, J. Zrzavý, Toyen, K. Lhoták, A. Hudeček, P. Kotík, Vincenc Beneš, A. Procházka, J. Šíma, A. Mucha, M. Švabinský, J. Trnka, F. Muzika, Z. Sklenář, L. Šaloun, J. Horejc, F. Bílek, Vlastimil Beneš a další) se pak přijetím nového autorského zákona prodlužují nebo některým se dokonce obnovují majetková

¹⁰⁶ http://show.idnes.cz/kycovite-srdce-vytvorilo-aukcní-rekord-f0z-/vytvarneum.asp?c=A071115_183910_vytvarneum_kot

¹⁰⁷ http://show.idnes.cz/deset-nejdražsich-obrazu-ceskych-aukci-d92-/vytvarneum.asp?c=A070601_152441_vytvarneum_off

¹⁰⁸ www.novinky.cz/kultura/kupkuv-obraz-vysky-se-vydrazil-za-rekordnich-22-1-milionu-koron_124094_8dc7c.html

¹⁰⁹ http://show.idnes.cz/kokoschka-se-na-zofine-prodal-za-19-5-milionu-koron-fbd-/vytvarneum.asp?c=A080203_162522_vytvarneum_zra

práva již předtím zaniklá. Na internetových stránkách Unie výtvarných umělců ČR¹¹⁰ lze nalézt Rejstřík zemřelých autorů výtvarných uměleckých děl, o jejichž dědicích jsou dostupné informace. Slouží uživatelům těchto děl, kteří chtějí poctivě dodržovat autorský zákon, aby našli nositele (dědice) práv. Prostřednictvím rejstříku, jenž nemá úřední povahu, je zprostředkovan kontakt dědice a uživatele, další postup (prokázání nároků a uzavření licenční smlouvy) je už záležitostí těchto subjektů.

6. Padělky výtvarných děl

Slovo padělek má stejný význam jako cizí výrazy falzifikát nebo falzum. Falzifikátoři se objevují už ve starověku – padělaly se tenkrát řecké sochy a etruské vázy.¹¹¹ Zrodilo se jako reakce na poptávku po umění mezi sběrateli, jež podnítila padělatele k vytváření padělků děl a jejich nabízení případným zájemcům. Existuje několik způsobů vytvoření výtvarného díla, jež jsou zahrnuty pod pojmem falzifikát. Jde o 1) ztvárnění neexistujícího díla ve stylu autora s falešnou signaturou, 2) variace na autorův motiv s falešnou signaturou, 3) dílo ve stylu autora bez falešné signatury, ale s matoucím monogramem, který láká k tomu, aby předmět byl považován za dílo jiné osoby se stejným monogramem nebo 4) dílo jiného autora s falešnou signaturou, 5) u sochařských děl může jít o neautorizovaný odlitek sochy, pokud samozřejmě materiál dovoluje odlitek (např. bronz), 6) grafická díla lze navíc padělat jejich pozdějším kolorováním.¹¹²

Příčin touhy padělat umění je více. Vedle již zmíněného finančního stimulu prodeje díla ceněného autora je to i snaha vyrovnávat se v dovednostech úspěšnějším kolegům z oboru. Jsou známy z historie i případy falzování děl z důvodu touhy dokázat vlastní uměleckou dovednost padělatele, již mohli historici umění podceňovat. Známý je případ nizozemského malíře van Meegerena, jenž v 30. a 40 letech 20. století napodoboval staré holandské mistry, aniž by odborníci falza poznali. Jeho řemeslná dovednost byla později tak uznávaná, že se cenila a sbírala i jeho falza. Dovedným padělatelem se ukázal být ve svých začátcích třeba i Michelangelo. Problém padělků umění je celosvětový. Odhaduje se např., že japonské, čínské a africké umění (především keramika) jsou z více než poloviny nabízených předmětů padělky. A vytváření falz je samozřejmě lukrativní. Jakmile se zvyšuje cena za tvorbu umělce, vznikají

¹¹⁰ www.uvucr.cz

¹¹¹ PRÁVO, 19.6.2004, článek P. Kováč – Také umění padělatelů se vždy cenilo

¹¹² art & antiques, březen 2005, článek P. Šimon – Originál? Falzifikát?

v souvislosti s tím falzifikáty.¹¹³ Falzují se však i méně ceněná díla, jelikož kupec někdy nepředpokládá, že by se vyplatilo je padělat a nevyžaduje u nich znalecké posudky nebo vědecké expertízy.¹¹⁴ K vytváření falzifikátů svádí také zdánlivá jednoduchost některých obrazů. Česko padělatelství postihlo nejvíc po roce 1989. Tehdy banky přijímaly do zástavy neprověřené obrazy na úvěry v desítkách milionů Kč. Propadlé zástavy se pak často ukázaly jako bezcenné nebo falza a banky dluh v tichosti odepsaly.¹¹⁵ Jiným typem kriminality je nabídka falz subjektům na trhu s uměním, čímž padělatelé usilují o tzv. očištění díla a získání původu pro padělek.¹¹⁶ S tím se setkáváme běžně u bazarů, starožitností, občas i u galerií a aukcí. Oblíbeným tématem padělatelů v ČR jsou zavedená jména renomovaných umělců. Nejčastěji padělaným malířem je Václav Špála. Jeho padělky lze však rozpoznat i díky malířově pečlivosti. Vše, co namaloval, evidoval, resp. zapisoval i nové majitele svých obrazů.¹¹⁷ Dalšími často padělanými jsou např. E. Filla, J. Čapek či J. Lada.

§ 6 autorského zákona stanoví, že autorem díla je fyzická osoba, jejíž pravé jméno je obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem, není-li prokázán opak. To neplatí v případech, kdy je údaj v rozporu s jiným údajem takto uvedeným. Tato domněnka autorství má důkazní význam. V případě sporu bude muset druhá strana prokázat, že osoba, jíž domněnka svědčí, není autorem díla (druhá strana musí tedy unést důkazní břemeno).¹¹⁸ Zapsání do rejstříku se používá u děl vyjádřených v nehmotné podobě, pokud jsou kolektivně spravovaná. Nelze je totiž pochopitelně signovat přímo na hmotném substrátu díla. U výtvarných děl, jež jsou vytvořena obvykle v hmotné podobě, tedy vyvratitelnou domněnku autorství zajistí uvedení jména na díle. Může to být i pseudonym (např. Toyen), pokud nevzbuzuje pochybnosti o autorově totožnosti. Malíř se nejčastěji podepíše jménem či iniciály do pravého nebo někdy levého dolního rohu obrazu, sochař na sokl nebo podstavec sochy. Ovšem i výtvarní umělci, jejich dědici či jiní nositelé za autora se mohou přihlásit s hmotnými výtvarnými díly do Rejstříku předmětů ochrany vedeném Ochrannou organizací autorskou (dále viz kapitola 8.), aby měli zajištěnu nejen domněnku autorství, ale především právo na odměnu z jiných majetkových práv.¹¹⁹ Doktrinálně nevhodný je použitý výraz „na díle“, neboť dílo je

¹¹³ PRÁVO, 19.6.2004, článek P. Kováč – Také umění padělatelů se vždy cenilo

¹¹⁴ art & antiques, březen 2005, článek P. Šimon – Originál? Falzifikát?

¹¹⁵ MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová – Falešných obrazů je více než originálů

¹¹⁶ art & antiques, březen 2005, článek P. Šimon – Originál? Falzifikát?

¹¹⁷ MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová – Václava Špálu mají rádi sběratelé i podvodníci

¹¹⁸ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 66

¹¹⁹ www.uvucr.cz

nehmotným statkem. Nehmotná věc nemůže být logicky signována. Proto by bylo správné změnit ustanovení takto: „Autorem díla je fyzická osoba, jejíž pravé jméno je obvyklým způsobem uvedeno na originálu či rozmnoženině díla“.¹²⁰ Nebo dle mého názoru lze místo „na díle“ použít spojení „na hmotném substrátu (podkladu) díla“.

Skutečné snahy o objevení padělků se objevily až ve 20. století.¹²¹ Významným prostředkem k poznání původu uměleckého díla jsou vědecké testy. Jsou jimi rentgenové snímky, luminiscence v UV světle, infračervená reflektografie nebo chemické rozborů podkladu, pojiv a pigmentů malby.¹²² Takovým vědeckým pracovištěm provádějícím přírodovědný výzkum historických maleb je u nás Akademická laboratoř materiálového průzkumu malířských děl (ALMA) – společné pracoviště Akademie výtvarných umění v Praze a Ústavu anorganické chemie AV ČR. Zaměřuje se na rozbor pigmentů a pojiv v barevné vrstvě malířských děl. Chemickou analýzou i z malého vzorku malby lze zjistit používané barvy, což například odhalí novodobé falzum, pokud se v době tvorby konkrétního malíře ještě daná barva nepoužívala. Do konce 19. století se totiž používala pouze přírodní barviva.¹²³ Rentgenem se dá odhalit podklad obrazu, pokud třeba byl přemalováno jiné méně kvalitní nebo poškozené dílo a nebylo seškrabáno. Důvodem falzifikátora k tomuto kroku může být to, že chtěl získat starší plátno, desku nebo rám, jež napomáhají zdání pravosti a stáří výtvarného díla.¹²⁴

U soch a plastik je možnost odhalení falza jednodušší. Za originál se počítá původní socha a 5 odlitků. Při dalším odlévání se odlitky geometrickou řadou zmenšují a tak lze jednoduše určit, zda se jedná o originál či nikoliv.¹²⁵

Nejsnadněji se padělá grafika. To je umělecké dílo rozmnožené tiskem. Zjednodušeně řečeno umělec výtvar vyryje či namaluje např. do kamene, kovu nebo dřeva a pak ho obtiskne na papír. Technik existuje mnoho. Starší jsou mechanické, každý list vytváří lidská ruka – tiskne sám autor nebo tiskař, mladší jsou automatické – např. díky softwarovým programům. Takto může autor vytvořit více stejných grafik, všechny jsou považované z uměleckého hlediska za originál, nikoliv kopii. Autor je signuje a omezí počet výtisků, někdy je očíslovuje. Přesto si padělatelé trůní sériově falzovat grafické dílo, pokud existuje v nákladu několika stovek kusů, omezení jsou pouze opotřebením tiskařské desky. Ovšem při automatickém

¹²⁰ I. Tepec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 99

¹²¹ B. Ines - Falza a padělky, 2005, str. 41

¹²² MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová - Falešných obrazů je více než originálů

¹²³ B. Ines - Falza a padělky, 2005, str. 52

¹²⁴ MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová - Falešných obrazů je více než originálů

¹²⁵ www.mip.cz/veletrhy/antik/trh.doc

tisku (např. ofsetem) kvalita dokonce ani s počtem falz neklesá. Vedle autorské grafiky existuje ještě reprodukční grafika. Tu nevytváří umělec, nýbrž někdo jiný, podle návrhu a se souhlasem umělce. Ten však jednotlivé listy podepíše a jejich náklad je také limitován počtem. Celosvětově se nejvíce padělají grafické listy Dalího, Miróa nebo Picassa.¹²⁶ Právě Dalí před svou smrtí úmyslně podepsal stovky prázdných papírů, čímž napomohl potenciálním padělatelům jeho grafiky.¹²⁷

Existuje názor, že to jediné, co lze pomocí vědeckých testů opravdu dokázat, je přibližná datace obrazu. Čí ruka dílo vytvořila lze určit jen za pomoci znalectví.¹²⁸ Jediný dohodou všech zainteresovaných stran respektovaný znalec nebo znalecké komise vytvořené z fundovaných osob jsou ideálním řešením, byť i zde může dojít k lidskému selhání. V ČR však zatím převládá nejistota při expertizách autorství a cen obrazů, jelikož chybí často taková dohoda. Ke každému dílu lze sehnat více posudků, přičemž všechny mají formálně stejnou váhu. Pokud dojde ke sporu, každý znalec trvá na svém posudku a nevyplývají mu z případného pochybení žádné právní důsledky. A také obchodníci s uměním pak prohlašují, že nic netušili a jednali v dobré víře. Jediným, kdo na to doplatí, je pak kupec falešné malby.¹²⁹ Cestou k nápravě by mohlo být zavedení ekonomické odpovědnosti soudních znalců i historiků umění za správnost jejich vyjádření k autorství a ceně uměleckých děl stanovením např. odpovědnosti za škodu způsobenou chybným posudkem, popř. pokutou za nesprávný výrok. Této zvýšené odpovědnosti by musela samozřejmě odpovídat i dostatečná odměna za posudek.

Podle zákona č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících se vedou u krajských soudů seznamy soudních znalců z různých oblastí, včetně oboru výtvarného umění. Tito znalci vypracovávají posudky pro soudy. Jinak lze však samozřejmě pro soukromou potřebu posudek získat i od jiných odborníků na umění. Nejpopovolanějšími jsou pak přední historici umění, potomci umělce a autoři soupisu umělcova díla (monografie).

Činnost falzifikátorů je závažným společenským problémem, kvůli němuž přijímají opatření orgány k tomuto jevu nejpopovolanější. Policie ČR vytvořila v roce 2002 zvláštní webovou stránku s názvem „Pátrání po falzech“.¹³⁰ Jsou na ní zveřejňovány umělecké předměty podezřelé z padělání. Tato internetová stránka však stagnuje, resp. úplně přestala

¹²⁶ art & antiques, březen 2004, článek P. Šimon – Originál, nebo falzum?

¹²⁷ B. Innes – Falza a padělky, 2005, str. 67

¹²⁸ J. Beck – Od Duccia k Rafaelovi: Krize znalectví, 2006

¹²⁹ art & antiques, březen 2005, článek P. Šimon – Originál? Falzifikát?

¹³⁰ www.mvcr.cz/patrani/falza.html

být aktualizována, jelikož prakticky všechna pátrání po uměleckých dílech (obrazech) byla zveřejněna v letech 2002 a 2003.

Pokud falzifikátor vytvoří padělek konkrétního výtvarného díla, nemůže pochopitelně vzniknout autorské dílo. Padělek totiž není jedinečný, existuje předloha, která je autorským dílem. Pokud falzifikátor vytvoří předtím neexistující dílo (novotvar) s falešnou signaturou, autorské dílo tím vzniká. Ovšem padělatel tímto konáním zasahuje do všeobecných osobnostních práva onoho umělce (zakotvených v § 11 a násl. občanského zákoníku) tím, že ho neoprávněně označuje za autora výtvarného díla.

7. Plagiáty, tvorba ve stylu, kopie

Zatímco padělek je výtvor padělatele vydávaný za dílo jiného autora, plagiát je napodobenina cizího díla, avšak vydávaná za dílo vlastní.¹³¹ Padělatel se snaží imitovat dílo jiného známější umělce za účelem finančním nebo kvůli jinému zadostiučinění, kdežto plagiátor „vykrádá“ cizí dílo. Plagiát nemůže být považován za autorské dílo a plagiátorovi nevznikají autorská práva, jelikož nesplňuje jeden z definičních znaků stanovených v § 2 odst.1 autorského zákona. Nejedná se totiž o jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora. Autorské dílo ve své jedinečnosti může být pouze jediné, každé pozdější je jeho plagiátem. Pokud by došlo spíše k teoretické skutečnosti, že by vznikla na světě stejná díla nezávisle na sobě ve stejnou dobu, není ani jedno kvůli absenci znaku jedinečnosti autorským dílem.¹³² K zdůraznění toho, že plagiátor nepřináší tvůrčí činnost, se o plagiátech někdy hovoří jako o otrockých napodobeninách. Plagiát není definován v autorském zákoně. Zatímco padělky jsou typické pro oblast výtvarného umění, s plagiáty se setkáváme často spíše u literárních děl, kdy myšlenky jednoho autora přejímá jiný bez odkazu za vlastní.

S pojmy padělek a plagiát se někdy zachází nepřesně a chybně se zaměňují. Např. v novinovém článku popisujícím soudní proces s padělatelem obrazů se tak můžeme setkat na několika místech textu s výrazem „plagiát“, byť je tím myšlen „padělek“ uvedený zase v jiných částech stejného článku.¹³³

K podezírání a obviňování z plagiátorství docházelo v různých uměleckých dobách a stylech. Záleželo na uzavřenosti či naopak otevřenosti výtvarného směru a možnosti, jak do něho zasahovat, na volnosti uvažování každého jednotlivého umělce, zda se nechal svést

¹³¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Plagi%C3%A1t>

¹³² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 42

¹³³ Právo, 24.10.2007, str. 7

k napodobování vůdčích umělců směru či si zachoval „vlastní myšlenkovou cestu“. S tím souvisí i pojem originalita. Originalita je jedním ze základních pojmů v umění. Užívá se, chceme-li o díle říct, že je jedinečné ve své neopakovatelnosti, že se odlišuje od ostatní průměrné produkce. Originalitu musíme odlišovat od originálu. Originálem je totiž každé jedinečné umělecké dílo, ale přitom nemusí být z uměleckého pohledu originálním.¹³⁴

Může být obtížné vymezit hranici mezi napodobeninou bez tvůrčích zásahů a tvorbou „ve stylu“. Tou může být tvorba obecně v určitém uměleckém stylu, úžeji pak ve stylu určité umělecké školy (myšleno jako skupiny umělců) až k tvoření ve stylu konkrétního autora. V renesanci např. umělci sledovali umění v Itálii, doma pak vytvářeli díla ve stylu uznávaných umělců. Nebo žáci vytvářeli v dílně obrazy ve stylu svého mistra (např. Rembrandta, Boticelliho).¹³⁵ Dílo v určitém stylu pouze nenapodobuje bez tvůrčích příspěvků jiné dílo, je jedinečné, považuje se tedy za dílo autorské podle práva. I když z hlediska uměleckého nemusí originalitu vykazovat.

Kopie je přesná rozmnoženina díla. Typ falza, který se vydává za dříve vytvořené originální dílo, je tedy vždy kopií. Plagiát naopak kopií být nemusí, může být jen napodobeninou původního díla, ovšem bez tvůrčích změn a zásahů. Pro označení za plagiát postačí, že je výtvar s originálem zaměnitelný. Není podstatná úplná shoda dvou děl, ale shoda v tzv. silných nebo individuálních prvcích, které charakterizují konkrétní individuální autorskoprávní ztvárnění. Shoda v jiných, méně významných prvcích, ke vzniku plagiátu obvykle nestačí.¹³⁶ Kopie se však netýkají jen činnosti padělatelů a plagiátorů. Jejich vytváření je jedním z majetkových práv autora dle § 13 autorského zákona. Umělec si totiž sám může vytvořit rozmnoženiny (kopie) svého díla, a to jakýmkoli prostředky a v jakékoli formě. Kopie autorského díla se kvůli absenci znaku jedinečnosti nemůže považovat za autorské dílo podle autorského zákona, i když ji taktéž vytvořil autor. Již ve středověku se v uměleckých dílnách vytvářely kopie výtvarných děl, jež signoval mistr dílny.¹³⁷ Tyto rozmnoženiny se nazývají dílenskými kopiemi.

Od padělků je nutno odlišovat pozdější kopie (reprodukce) obvykle volných výtvarných děl, jež nejsou označeny na rozdíl od padělků za originály díla toho kterého falzovaného autora. Nedochází zde k žádnému podvodnému označování autorství a ceny reprodukcí jsou pochopitelně neporovnatelně nižší než původních jedinečných děl. Reprodukce maleb jsou

¹³⁴ art & antiques, prosinec 2002, článek P. Humhal - Originalita

¹³⁵ B. Innes – Falza a padělky, 2005, str. 43 - 46

¹³⁶ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 418

¹³⁷ B. Innes – Falza a padělky, 2005, str. 41

navíc většinou vytvořené na jiném podkladu (např. místo plátna na papíře). S kopiemi se lze setkávat především u grafických děl, jelikož technika jejich tisku to snadno umožňuje.

Právní následky neoprávněných zásahů do výtvarných děl popíšu v kapitole 11.

8. Odměna za opětovný prodej uměleckého díla a odměna za rozmnožování

8.1. odměna za opětovný prodej

Toto jiné majetkové právo je upraveno v § 24 autorského zákona. Ustanovení prošlo rozsáhlou novelizací zákonem č. 216/2006 Sb. Právo autora na tuto odměnu se označuje též cizím názvem pocházejícím z francouzštiny „droit de suite“, v němčině zní „das Folgerecht des bildenen Künstlers“. V názvu zmíněný prodej je poněkud zavádějící, jelikož odměna se vztahuje nejen na prodej, ale i na jakýkoliv jiný převod učiněný autorem.¹³⁸

Pokud je originál uměleckého díla, který jeho autor převedl do vlastnictví jiné osoby, dále prodáván za kupní cenu nejméně 1.500 EUR (podle kurzu EUR ke Kč ke dni prodeje) a tohoto prodeje se jako prodávající, kupující nebo zprostředkovatel účastní obchodník, vzniká autorovi v souvislosti s každým opětovným prodejem díla právo na odměnu. Obchodníkem se rozumí provozovatel galerie, dražebník nebo jiná osoba, která soustavně obchoduje s uměleckými díly. Právo na odměnu za opětovný prodej tedy nepřísluší, uskutečňuje-li se prodej mezi občany jako soukromými osobami.

Výše odměny je stanovena v příloze autorského zákona. Tyto sazby a vůbec právní úprava jsou převzaty ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84 ES, zvané „resale směrnice“. Odměny jsou procentuálně odstupňovány podle výše kupní ceny (rozumí se cena bez daně z přidané hodnoty). 4% z kupní ceny do 50.000 EUR, 3% z kupní ceny nad 50.000 EUR do 200.000 EUR, 1% z kupní ceny nad 200.000 EUR do 350.000 EUR, 0,5% z kupní ceny nad 350.000 EUR do 500.000 EUR a 0,25% pak z kupní ceny nad 500.000 EUR. Odměna za jedno dílo se tak v závislosti na jeho ceně může vypočítávat více sazbami. Její výše je omezená horním limitem – autor obdrží odměnu maximálně ve výši 12.500 EUR, i kdyby podle matematického výpočtu měla být vyšší. Platí ji podle novely č. 216/2006 Sb. společně a nerozdílně (solidárně) prodávající a obchodník. Prodávající tedy platí odměnu

¹³⁸ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 113

vždy bez ohledu na to, zda je obchodníkem či není. Kupující nebo zprostředkovatel ji musí odvést, jen pokud jsou obchodníky. Solidární závazek zabezpečuje lepší vymahatelnost práva na odměnu za opětovný prodej.

Dříve platil odměnu pouze prodávající. Za něho byl považován provozovatel galerie, dražebník a jiná osoba při výkonu svého podnikání. Tedy z pohledu současného vymezení pojmů do roku 2006 byl povinen odvádět odměnu pouze obchodník.

V § 24 odst. 3 je stanoveno, že originálem uměleckého díla se rozumí výtvarné dílo. Následně je uvedeno v demonstrativním výčtu, co se považuje za výtvarné dílo. Musí být vytvořeno samotným umělcem nebo být rozmnoženinou, jež se považuje za originál. Těmi jsou rozmnoženiny, zhotovené v omezeném počtu autorem nebo pod jeho vedením, očíslované, podepsané nebo jinak umělcem řádně prohlášené za pravé. Takže odměna se neplatí pouze z jedinečného originálu díla. Pro úplnost zmíním, že odměna se neplatí za architektonická díla vyjádřená stavbou, díla užitého umění, pokud nesplňují znaky originálu uměleckého díla, a rukopisy skladatelů a spisovatelů. Právo na odměnu je dále vyloučeno v případě, že prodávající koupil dílo přímo od autora a první opětovný prodej uskutečnil v době kratší než 3 roky od koupě díla od autora. Cena díla při prodeji však nesmí přesahovat částku 10.000 EUR. Obchodník musí prodej uměleckého díla vždy oznámit příslušnému kolektivnímu správci nejpozději do konce ledna kalendářního roku následujícího po roce, ve kterém se prodej uskutečnil. Lhůta pro splacení odměny nesmí být kratší než 30 dnů, nedohodnou-li se kolektivní správce a obchodník jinak.

Práva na odměnu při opětovném prodeji uměleckého díla náleží dle § 96 odst. 1 písm. a) bod 5. autorského zákona mezi práva povinně kolektivně spravovaná. Odměnu tedy vybírá ustanovený kolektivní správce. Kolektivní správce má za úkol uplatňovat a chránit majetková práva a umožňovat zpřístupňování předmětů těchto práv (v tomto případě výtvarných děl) veřejnosti. Zastupuje 1) osoby, jimž přísluší majetkové právo (autoři a dědici), 2) zaměstnavatele u zaměstnaneckých děl a 3) osoby s výhradním oprávněním k výkonu kolektivně spravovaného práva po celou dobu trvání majetkových práv a alespoň pro území ČR s právem poskytnout podlicenci. Odměny se vyplácejí pouze nositelům práv, jejichž práva spravuje na základě smlouvy nebo kteří se přihlásili k evidenci. Půjde-li o identifikovatelné příjmy, musí kolektivní správce přihlížet i k takovým nositelům práv, již mu budou známi z identifikace plátce.¹³⁹ Kolektivní správce je nepřímým zástupcem (jedná vlastním jménem

¹³⁹ J. Kríž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 245

na účet zastoupených), výkon správy je nevýdělečný a není podnikáním. Na činnost kolektivních správců dohlíží Ministerstvo kultury a Úřad pro ochranu hospodářské soutěže.

U nás je kolektivním správcem práva na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého Gestor – ochranný svaz autorský, jemuž bylo uděleno oprávnění rozhodnutím Ministerstva kultury ČR. Je výhradním kolektivním správcem tohoto práva, ani samotní autoři ho tedy nemohou vykonávat osobně. Monopol kolektivních správců je zákonně zakotven v § 98 odst. 6 písm. c) autorského zákona. Podle něj Ministerstvo kultury udělí oprávnění žadateli, jestliže pro výkon téhož práva ve vztahu k témuž předmětu ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k témuž druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba. Gestor také uzavírá smlouvy se zahraničními organizacemi, kolektivními správci působícími v zahraničí (k roku 2007 se sedmi evropskými organizacemi).¹⁴⁰

8.2. právo autora na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu

Je také jiným majetkovým právem a je zakotveno v § 25 autorského zákona. I tento paragraf prošel novelizací zákonem č. 216/2006 Sb. Ustanovení bylo rozšířeno o vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby. Nejedná se vlastně přímo o právo na odměnu za pořízení rozmnoženiny, ale spíše o právo na odměnu za získání možnosti a podmínek pro pořizování rozmnoženin. Takto odváděná částka se nazývá tzv. náhradní odměnou.¹⁴¹

Výtvarných děl se tato úprava týká v souvislosti 1) s tiskovými rozmnoženinami na papír a jiný podobný podklad pomocí přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin (tiskárna, kopírovací přístroj) a 2) se zvukově obrazovými záznamy pomocí přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů (např. videorekordér, CD a DVD vypalovací zařízení, DVD rekordér, televize) a s jejich přenesením na nenahrané nosiče záznamů (např. videokazeta, CD, DVD, minidisk). Odměnu platí 1) výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů, 2) výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin nebo 3) výrobce, dovozce nebo příjemce nenahraných nosičů záznamů. 4) Dopravce nebo zasílatel pak platí odměnu, pokud na písemnou výzvu kolektivního správce bez zbytečného odkladu nesdělí údaje pro identifikaci výrobce, dovozce nebo příjemce. 5)

¹⁴⁰ www.gestor.cz/?lang=cz&page=9

¹⁴¹ J. KHŮZ, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 116

Poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu odvádí odměnu, pokud jde o tiskové rozmnoženiny díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky. Poskytovatelem je i ten, kdo za úplatu zpřístupní přístroj k zhotovování tiskových rozmnoženin. Odměnu tedy neplatí přímo ti, kteří si rozmnoženinu pro vlastní osobní potřebu vytvářejí. To by bylo v praxi těžko kontrolovatelné, proto se zpoplatňuje přístroj nebo nosič dávající možnost si pořídít a uchovat rozmnoženinu autorského díla.

Odměna, kterou musí zaplatit výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin, je odvislá od počtu přístrojů určených k zhotovování tiskových rozmnoženin autorských děl. Pro výpočet výše odměny se pravděpodobný počet těchto přístrojů stanoví na 20%. Odměna se stanoví z průměrné ceny přístroje bez daně z přidané hodnoty. Tento odstavec byl podroben kritice. Dle těchto názorů se jedná o nesystematické ustanovení a o neodůvodněné snížení autorské odměny, která nemá oporu ve skutečnosti. Není vysvětleno, z jaké ceny přístroje (výrobní, prodejní apod.) se má odměna určit. Dále není stanoveno, z jaké množiny cen se má vypočítat ona průměrná cena přístroje.¹⁴²

Odměna, kterou platí poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu, se pak odvozuje z pravděpodobného počtu zhotovených tiskových rozmnoženin autorských děl, u kterých neuplynula doba trvání majetkových autorských práv. Podle přílohy k autorskému zákonu v platném znění se platí za černobílou kopii díla 0,20 Kč za stránku a barevnou kopii 0,40 Kč za stránku. Pravděpodobný počet zhotovených tiskových rozmnoženin je pak u poskytovatelů rozmnožovacích služeb v knihovnách, muzeích, galeriích, školách, vzdělávacích zařízeních 70% z celkového počtu tiskových rozmnoženin zhotovených v těchto institucích za úplatu. V archivech, státních úřadech, úřadech územních samosprávných celků a u jiných poskytovatelů rozmnožovacích služeb je to 20%. Kolektivní správce a poskytovatel však mohou uzavřít dohodu, která odměny stanoví jinak, protože ji autorský zákon nezakazuje.¹⁴³

Jiným poskytovatelem je každý poskytovatel v zákoně výslovně nevyjmenovaný. Takovým jsou tedy i copy centra. Mezi vzdělávacími zařízeními a těmito jinými poskytovateli se presumuje rozdíl v podílu zhotovených rozmnoženin autorských děl z celého rozmnožování o 50%. Ovšem i v copy centrech se velmi často kopírují autorská díla. De lege ferenda by se tedy dle mého názoru dalo uvažovat o kvantitativním přiblížení těchto dvou procentních koeficientů.

¹⁴² I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 302-303

¹⁴³ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 304

Informace důležité pro stanovení výše odměny se oznamují příslušnému kolektivnímu správci. Osoby povinné platit odměnu tak musí učinit za kalendářní pololetí, nejpozději do konce měsíce následujícího po tomto půlroce.

V určitých případech se odměna neplatí. Je tomu tak, pokud se přístroje k zhotovování rozmnoženin záznamů nebo tiskových rozmnoženin nebo nenahrané nosiče vyvázejí nebo odesílají za účelem jejich dalšího prodeje nebo pokud budou v tuzemsku použity jen k rozmnožování děl na základě licenčních smluv osobami při jejich vlastní činnosti.

Odměna se platí z kopií bez ohledu na povahu kopírovaného materiálu. Čili je jedno, zda se jedná o vlastní text (dílo) nebo dílo jiné osoby (osob) chráněné autorským zákonem. Odměnu sice podle zákona neplatí, jak již bylo řečeno, přímo zákazník, ale v praxi tomu tak skutečně je. Tzv. náhradní odměna se projevila ve zvýšení cen za kopírovací služby účtovaných zákazníkům a vyvolala ve veřejnosti polemiku, zda je spravedlivé vybírat odměny v případech, kdy vlastně vůbec nedochází k užívání autorského díla. Nicméně i v jiných vyspělých státech se tyto poplatky vybírají již desítky let. Poprvé byly zavedeny v zákoně v Německu v roce 1965 jako důsledek dvou soudních rozhodnutí Vrchního federálního soudu. Tuto úpravu mají v současné době všechny státy Evropské unie kromě Velké Británie, Irsku a Lucemburska. Nalezneme ji i v několika afrických a jihoamerických státech, omezeně v Severní Americe a Japonsku.¹⁴⁴ Z toho vyplývá, že to opravdu není jen experiment sloužící k obohacení kolektivních správců a autorů, jak se někteří kritici domnívají. V souladu s § 25 odst. 7 byly prováděcí vyhláškou ministerstva kultury č. 488/2006 stanoveny typy přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin a typy nenahraných nosičů záznamů, z nichž se platí odměna, a její výše, a typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů. U nich byla výše odměny již stanovena dříve v příloze k autorskému zákonu. Veřejný ochránce práv se vyjádřil k vyhlášce Ministerstva kultury č. 488/2006 Sb. Z ústavněprávního hlediska považuje náhradní odměny za veřejnoprávní daň či poplatek. Kolektivní správci jsou pak prostředníky veřejné moci a mohou tak jednat jen v případech, v mezích a způsoby, které jim zákon umožňuje. Ombudsman apeluje na to, aby sazby stanovené vyhláškou byly vždy přiměřené, a proto musí ministerstvo vyhlášku v budoucnu novelizovat s přihlédnutím k aktuálnímu socioekonomickému vývoji. Pokud by tak nečinilo, bude Veřejný ochránce práv uvažovat o podání návrhu na zrušení vyhlášky.

Právo na odměnu za zhotovení tiskové rozmnoženiny díla patří podle § 96 odst. 1 písm. a) bod 4. také mezi práva povinně kolektivně spravovaná. Oprávnění k výkonu kolektivní správy

¹⁴⁴ www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=Y&s2=3&s3=1&s4=0&s5=0&s6=0&m=1&recid_cl=48130&typ=clanky

bylo Ministerstvem kultury ČR uděleno agentuře DILIA – divadelní, literární, audiovizuální agentuře. Vybrané odměny se podle rozdělí podle § 104 odst. 2 autorského zákona. 45% přísluší autorům děl literárních včetně děl vědeckých a kartografických, 40% nakladatelům vydaných děl a 15% autorům děl výtvarných umění. DILIA tuto část odměny pro výtvarné umělce pošle OOA-S – Ochranné organizaci autorské – Sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl, která je kolektivním správcem pro autory výtvarných děl na základě oprávnění Ministerstva kultury. OOA-S je oprávněna rozdělit odměny mezi autory děl výtvarných umění, jež chrání.

Právo na odměnu za zhotovení záznamu na nenahraný nosič je taktéž podle § 96 odst. 1 písm. a) bod 3. povinně kolektivně spravované. Oprávnění k vybírání odměn udělilo Ministerstvo kultury OSA – Ochrannému svazu autorskému pro práva k dílům hudebním. § 104 odst. 1 autorského zákona obsahuje pravidla pro rozdělování vybraných odměn. Výtvarných děl se týká § 104 odst. 1 písm. b) vztahující se na zvukově obrazové záznamy. Konkrétně mají podíl na odměně podle autorského zákona architekti, scénografové, kostýmní výtvarníci a výtvarníci. Odměny pak rozděluje mezi výtvarné umělce opět OOA-S.

OOA-S vedle dvou již zmíněných práv na odměnu za (1) tiskové rozmnoženiny a 2) zvukově obrazové záznamy dále povinně kolektivně spravuje 3) právo na přiměřenou odměnu za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukově obrazový záznam podle § 96 odst. 1 písm. b) a 4) právo na užití kabelovým přenosem děl podle § 96 odst. 1 písm. c).

Právo na přiměřenou odměnu za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukově obrazový záznam kolektivně spravované podle § 96 odst. 1 písm. b), je upraveno v oddílu licenční smlouva, v § 49 odst. 3 autorského zákona. Dle něj pokud autor poskytne licenci k pronájmu originálu nebo rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukový nebo zvukově obrazový záznam výrobcí takového záznamu, vzniká mu vůči osobě, která bude originál nebo rozmnoženinu díla pronajímat, právo na přiměřenou odměnu; tohoto práva se nemůže vzdát. Právo povinně kolektivně spravuje a odměnu tedy od pronajímatelů vybírá OSA, v případě zvukově obrazových záznamů ji mezi autory výtvarných děl v těchto záznamech užitých následně rozděluje OOA-S. Toto právo by mělo být systematicky zařazeno mezi jiná majetková práva, jelikož je spolu s §§ 24, 25 autorského zákona zákonným právem na odměnu bez ohledu na ujednání v licenční smlouvě.¹⁴⁵

¹⁴⁵ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 160

Vedle povinné kolektivní správy existuje také dobrovolná kolektivní správa vykonávaná na smluvním základě mezi jednotlivými nositeli práv a kolektivním správcem. OOA-S ji vykonává u práva k televiznímu vysílání děl, u práva k provozování televizního vysílání děl a u práva na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla.

9. Licenční smlouva

Licenční, licenční nakladatelskou a podlicenční smlouvu upravuje § 46 až § 57 autorského zákona. Na rozdíl od plurality druhů smluv podle předchozího autorského zákona č. 35/1965 Sb. je licenční smlouva základním a jediným smluvním typem pro oblast autorského práva a uvažuje se v rámci rekonstrukce občanského zákoníku o vytvoření jediné licenční smlouvy pro všechna práva duševního vlastnictví.¹⁴⁶

Podle § 46 odst. 1 autorského zákona licenční smlouvou autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užít (licenci) k jednotlivým způsobům nebo ke všem způsobům užití, v rozsahu omezeném nebo neomezeném, a nabyvatel se zavazuje, není-li sjednáno jinak, poskytnout autorovi odměnu. Poskytovatelem oprávnění může být vedle autora také jeho dědic nebo osoba, jež vykonává ze zákona majetková práva. Licenci tedy lze udělit nejdéle na dobu trvání majetkových práv. Pokud svolení uděluje kolektivní správce, je poskytovatelem licence, neboť jedná jako nepřímý zástupce. Má-li autor přímého zástupce (zákonného, smluvního), zůstává poskytovatelem oprávnění zastoupený autor. Nabyvatelem licence může být fyzická i právnická osoba. Pokud autorský zákon neupravuje nějakou záležitost licenční smlouvy, použije se obecných ustanovení občanského popř. obchodního zákoníku se zřetelem k zvláštním zásadám autorského zákona a povaze autorských děl a následně pak analogie.¹⁴⁷

Podle § 46 odst. 2 nemůže autor poskytnout oprávnění k výkonu práva dílo užít způsobem, který v době uzavření smlouvy není ještě znám. Tato obecná zásada zákazu vzdání se práv je zakotvena taktéž v § 574 odst. 2 občanského zákoníku. Nabyvatel je povinen licenci využít, není-li sjednáno ve smlouvě jinak. V tomto případě odlišného smluvního ujednání by se jednalo o licenci opravňující, nikoliv zavazující. Novelou č. 216/2006 Sb. byly do autorského zákona vloženy § 46 odst. 5 a 6. O podání návrhu na uzavření smlouvy jde i tehdy, směřuje-li projev vůle i vůči neurčitému okruhu osob. S přihlédnutím k obsahu návrhu, praxi

¹⁴⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 153

¹⁴⁷ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 154

mezi stranami nebo zvyklostem může jeho adresát vyjádřit souhlas s návrhem na uzavření smlouvy provedením určitého úkonu bez vyrozumění navrhovatele tím, že se podle ní zachová, zejména že poskytne nebo přijme plnění (konkludentní souhlas). Přijetí návrhu je účinné v okamžiku, kdy byl úkon učiněn. Tento specifický způsob uzavírání licenčních smluv se uplatní u počítačových programů šířených prostřednictvím internetu.¹⁴⁸

Existují dva typy licencí – výhradní a nevýhradní. Nevyplývá-li ze smlouvy jinak, má se za to, že jde o licenci nevýhradní. Výhradní licence musí mít písemnou formu a má dvě podoby: 1) u úplné výhradnosti autor nesmí poskytnout licenci třetí osobě a musí se i sám zdržet výkonu práva užít dílo způsobem, ke kterému licenci udělil, 2) u výhradnosti omezené ve prospěch autora nesmí autor také uzavřít licenční smlouvu s další osobou, ale může dílo sám užít.¹⁴⁹ Nevýhradní licence nevyžaduje písemnou formu a autor může dílo sám užívat i poskytovat oprávnění třetím osobám. S ohledem na soukromoprávní povahu právní úpravy mohou subjekty vytvořit i jiný smluvní typ, tzv. polovýhradní licenci, pokud splňuje požadavky určitosti právního úkonu, neodporuje pravidlům hospodářské soutěže a není v rozporu s dobrými mravy. Autor může být zavázán se sám zdržet práva dílo užít (může však oprávnění poskytovat třetí osobě, jinak by šlo o úplnou výhradnost) nebo nesmí poskytnout licenci vymezenému okruhu třetích osob (může ji ovšem poskytovat třetím osobám mimo vymezený okruh, jinak by se jednalo o omezenou výhradnost).¹⁵⁰

Pokud získá nějaký subjekt nevýhradní licenci a následně je poskytnuta k témuž předmětu výhradní licence, nevýhradní nezaniká, není-li mezi autorem a nabyvatelem nevýhradní licence sjednáno jinak. Avšak pokud je uzavřena dříve výhradní licence, je pozdější licenční smlouva neplatná, ledaže nabyvatel výhradní licence k uzavření takové smlouvy dá písemný souhlas.

Souhlasí-li s tím autor ve smlouvě, může nabyvatel oprávnění zcela nebo zčásti poskytnout třetí osobě (podlicence). Nabyvatel může poskytnout pouze oprávnění, která sám získal od autora, a musí přenést do podlicenční smlouvy podmínky, kterými je vázán. Za porušení závazků odpovídá autorovi nabyvatel, nedochází totiž ke změně subjektů závazkového vztahu. Nabyvatelem zůstává stejný subjekt.¹⁵¹

Ke změně nabyvatele však dojde při postoupení licence, jež se může stát pouze se souhlasem autora, ovšem vždy písemně daným. Užít dílo je pak oprávněná jiná osoba, již byla

¹⁴⁸ M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 8

¹⁴⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 157

¹⁵⁰ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 499

¹⁵¹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 158

licence postoupena. Souhlasu autora však není třeba při prodeji podniku nebo jeho části, která tvoří jeho samostatnou organizační složku, není-li sjednáno jinak.

V dřívějších úpravách bylo právo na odměnu absolutní povahy, bylo součástí výlučných autorských práv. Neexistovala žádná možnost uzavřít platnou licenční smlouvu bezúplatně. Nyní je odměna pouze relativní povahy, subjekty si ji dohodnou ve smlouvě (její výši nebo způsob jejího určení).¹⁵² Smlouva musí být za úplatu, jinak je neplatná, ovšem se dvěma výjimkami: 1) pokud chtějí strany uzavřít smlouvu i bez určení výše odměny, pak nabyvatel poskytne obvyklou odměnu nebo 2) pokud strany ve smlouvě sjednají bezplatnost licence; to je možnost pro bezúplatnou licenční smlouvu.

Není-li podle § 46 odst. 6 odměna stanovena v závislosti na výnosech z využití licence a je-li tak nízká, že je ve zřejmém nepoměru k zisku z využití licence a k významu díla pro dosažení takového zisku, má autor právo na přiměřenou dodatečnou odměnu. Ustanovení je v novelizovaném znění kogentní, nahradilo dřívější dispozitivnost.

Autor může licenci omezit jen na některé způsoby užití díla a ty mohou být dále omezeny rozsahem. Nestanoví-li smlouva způsoby nebo rozsah užití, má se za to, že licence byla poskytnuta k způsobům a v rozsahu, jak je to nutné k dosažení účelu smlouvy. Není-li stanoveno ve smlouvě nebo z ní nevyplývá jinak, je licence poskytnuta 1) na území ČR, 2) na dobu obvyklou u daného druhu díla a způsobu užití, avšak nikoliv na déle než rok od poskytnutí licence, resp. pozdějšího odevzdání díla a 3) v množství obvyklém u daného druhu díla a způsobu užití. Zvláštním způsobem je užití upraveno v autorském zákoně u audiovizuálních a audiovizuálně užitých děl.

§ 51 upravuje omezení nabyvatele licence. Podle něj nesmí nabyvatel upravit či jinak změnit dílo, jeho název nebo označení autora, ledaže je sjednáno jinak, nebo jde-li o takovou úpravu nebo změnu díla nebo názvu, u které lze spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil. Ani v tomto případě nelze dílo nebo název změnit, pokud si autor vyhradil svolení i pro tyto změny a nabyvatelovi je to známo.

Od licenční smlouvy může autor ze zákona za splnění určitých podmínek odstoupit. Prvním je odstoupení z důvodu nečinnosti nabyvatele. To může autor učinit, nevyužívá-li nabyvatel výhradní opravňující licenci vůbec nebo využívá-li ji nedostatečně a jsou-li tím značně nepříznivě dotčeny oprávněné zájmy autora. Zároveň nesmí být nevyužívání nebo nedostatečné využívání způsobeno okolnostmi převážně na straně autora. Autor musí nabyvatele nejprve vyzvat k využití licence a až pak může odstoupit. Výzvy není třeba, pokud

¹⁵² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 93-94

využití licence nabyvatelem není možné nebo nabyvatel prohlásí, že licenci nevyužije. Autor nemůže právo na odstoupení od smlouvy uplatnit před uplynutím dvou let od poskytnutí licence (nebo od odevzdání díla, je-li uskutečněno až po poskytnutí licence). Je-li třeba výzvy k využití licence, platí tato lhůta také pro výzvu. Smlouva se ruší dnem doručení odstoupení nabyvateli (ex nunc). V tom je rozdíl od odstoupení od smlouvy podle občanského zákoníku, jež má účinky od počátku (ex tunc).

Autor je povinen nahradit nabyvateli škodu odstoupením mu vzniklou, jestliže jsou k tomu důvody zvláštního zřetele hodné. Jsou to zejména důvody, pro něž nabyvatel licenci dostatečně nevyužil. Autor musí vrátit nabyvateli přijatou odměnu ve velikosti, jež závisí na rozsahu využití licence nabyvatelem. Jedná se tedy v těchto případech o licenci výhradní a opravňující. U zavazující licenční smlouvy, u níž je důvodem pro odstoupení prodlení nabyvatele, může dojít ke vzniku odpovědnosti autora za škodu jen naprosto výjimečně.¹⁵³

Pokud by byla tedy licence sjednána naopak jako zavazující, dostal by se nabyvatel nečinností do prodlení a autor by mohl odstoupit od smlouvy podle obecných předpisů kvůli porušení smlouvy (v občanském zákoníku).¹⁵⁴ § 53 odst. 7 upravuje tento případ, kdy licence je zavazující. Nevyužil-li nabyvatel oprávnění, zůstává autorovi i při odstoupení od smlouvy nárok na odměnu. Pokud byla výše odměny odvislá od výnosů z užití díla, má autor nárok na odměnu ve výši, v jaké by mu vznikl, kdyby nabyvatel před odstoupením od smlouvy licenci dostatečně využil. Pro licenci nevýhradní lze podobnou úpravu podle § 53 autorského zákona sjednat smluvně a ve smlouvě lze také sjednat i jiné možnosti odstoupení od smlouvy u všech druhů licencí.¹⁵⁵

Druhou možností autora, jak odstoupit od smlouvy, je pro změnu jeho přesvědčení. To může učinit pouze do zveřejnění díla, pokud dílo již neodpovídá jeho přesvědčení a zveřejněním by byly značně nepříznivě dotčeny jeho oprávněné osobní zájmy. Autor musí vždy nahradit nabyvateli škodu vzniklou tímto právním jednáním. Tento nabyvatel má přednostní právo na licenci za srovnatelných podmínek, pokud by autor později chtěl dát opět své dílo k užití. I v tomto případě, půjde-li o licenci zavazující a nabyvatel bude v prodlení s užitím díla, může autor od smlouvy podle obecných předpisů odstoupit a zůstává mu přitom zachován nárok na odměnu.

¹⁵³ I. Tepec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 531

¹⁵⁴ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová - Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. -165-166

¹⁵⁵ M. Šchelová - Autorské právo, 2006, str. 90

Zemře-li fyzická osoba nebo zanikne-li právnická osoba, přechází jejich oprávnění z licenční smlouvy na jejich právní nástupce, nestanoví-li licenční smlouva jinak. Novela č.216/2006 Sb. takto sjednotila dříve rozdílnou úpravu pro fyzické a právnické osoby.

§ 56 autorského zákona upravuje zvláštnosti nejstaršího druhu licenční smlouvy, kterým je licenční smlouva nakladatelská.¹⁵⁶ Poskytuje se jí oprávnění pouze k užití díla rozmnožováním a rozšiřováním, k jiným způsobům se musí použít obecná licenční smlouva. Také druhy děl, na něž lze smlouvu aplikovat, jsou taxativně omezené, patří mezi ně však i díla výtvarná. Autor má před vydáním díla právo na autorskou korekturu, nedohodnou-li si s nabyvatelem ve smlouvě jinak. Neumožní-li jí nabyvatel, i když jí smlouva nevyloučila, může od nakladatelské smlouvy autor odstoupit, došlo-li by tím k užití díla způsobem snižujícím hodnotu, což by zasáhlo osobnostní práva autora.

10. Mimosmluvní užití díla

Ve 3 případech může jakákoliv fyzická či právnická osoba užívat autorské dílo bez oprávnění z licenční smlouvy a nemusí platit odměnu. Jsou to: 1) užití volného díla, 2) volná užití a 3) užití na základě zákonných licencí.¹⁵⁷

10.1. volné dílo

Zákon stanoví v § 28 odst. 1 jedinou možnost, jak se dílo stane volným a to uplynutím doby trvání jeho majetkových práv. Tomu, kdo zveřejní dosud nezveřejněné dílo (zveřejnitel), k němuž uplynula doba trvání majetkových práv, vznikají zveřejněním výlučná majetková práva k dílu v rozsahu, v jakém by je měl autor díla, pokud by jeho majetková práva k dílu ještě trvala. Právo zveřejnitelů patří, jak dosvědčuje i § 1 písm. b) 5., mezi práva související s právem autorským. Zveřejniteli náleží práva výlučně majetková, tedy nepřevoditelná, možný je pouze přechod práv (děděním). Trvají 25 let od zveřejnění díla. Podle jiného názoru¹⁵⁸ se však jedná o práva převoditelná i postižitelná výkonem rozhodnutí. Zveřejnění

¹⁵⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 168

¹⁵⁷ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 124

¹⁵⁸ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon, Komentář, 2007, str. 336

jakožto hospodářská činnost bez osobnostního základu se řadí mezi netvůrčí práva, která jsou převoditelná, vykonatelná a mohou být předmětem dědictví.

Volné dílo může každý užít. Je omezen eventuálně právem zveřejnitel a postmortální ochranou autora. Čili uživatel si nesmí osobovat autorství k dílu, nesmí užívat dílo způsobem snižujícím jeho hodnotu a pokud je to obvyklé, musí být uveden autor díla, nejde-li o dílo anonymní. Druhou možností, v zákoně nepředvídanou, jak se dílo mohlo dříve stát volným, byl zánik právnické osoby jakožto dědice majetkových práv autorských bez právního nástupce.¹⁵⁹ Právo bez subjektu totiž nemůže existovat. Tato možnost odpadla novelou č. 216/2006 Sb. zakotveným § 26 odst. 3 autorského zákona.

10.2. volná užití a zákonné licence

O výjimkách a omezení práva autorského platí tzv. třístupňový test. Čili je lze uplatnit pouze ve zvláštních případech stanovených v autorském zákoně, užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití a nejsou jím nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. Volná užití a zákonné licence byly novelou č. 216/2006 Sb. spojeny do jednoho oddílu autorského zákona, doplněny o některá ustanovení a formulačně pozměněny a zpřesněny.

Za užití díla podle autorského zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není hospodářský nebo obchodní prospěch. Jakmile by šlo sice o vlastní potřebu, ale nikoliv osobní (např. skupinovou), nešlo by už o výjimku z autorského práva. O výjimku se kvůli osobní potřebě taky nemůže jednat u způsobů užití díla, která jsou z povahy věci veřejná. Vyloučeno je tedy zejména sdělování díla veřejnosti.¹⁶⁰ Také je vyloučeno např. vystavování díla, pokud je veřejné. Ovšem u neveřejného vystavování díla je možná výjimka z autorského práva při užití díla pro osobní potřebu. Dále pokud např. zpřístupňuje dílo zařízení, které není přístupné veřejnosti, nejedná se kvůli neveřejné povaze zařízení vůbec o půjčování podle autorského zákona. V tomto případě může tedy každý dílo bez omezení autorským právem půjčovat a to i mimo osobní potřebu fyzické osoby.

Čili autorské právo subjekt neporušuje, pokud si sám pro osobní potřebu v soukromí zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu (výraz se používá pro výtvarná díla¹⁶¹) díla, jak uvádí § 30 odst. 2 autorského zákona. Všechny výrazy jsou vyjádřeny v jednotném čísle, z čehož by vyplývalo, že lze volně zhotovit pouze jednu rozmnoženinu, napodobeninu

¹⁵⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 122

¹⁶⁰ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 346

¹⁶¹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 127

či záznam. Podle některých názorů však lze zhotovit tolik rozmnoženin, kolik jich je třeba k uspokojení osobní potřeby. Použité jednotné číslo je jen legislativní metodou a počet rozmnoženin se musí posuzovat především s ohledem na třístupňový test podle § 29 odst. 1 autorského zákona.¹⁶² § 30 odst. 2 je součástí autorského zákona spíše z důvodu právní jistoty. Jako takový se mi jeví nadbytečný, protože rozmnožování díla patří mezi způsoby užití díla.

§ 30 autorského zákona stanoví pouze podmínky pro výjimku z ochrany autorským právem. Nezakládá však právní nárok fyzických osob na zhotovování rozmnoženin či napodobenin děl. V případě jiného zákazu pořizování rozmnoženin nelze jeho porušení justifikovat právě užitím pro osobní potřebu.¹⁶³

Rozmnoženina nebo napodobenina díla výtvarného vytvořená pro osobní potřebu fyzické osoby musí být jako taková vždy zřetelně označena. Dále nesmí být použita k jinému účelu než pro osobní potřebu této fyzické osoby. I toto ustanovení se jeví nadbytečným, neboť že volné je užití pouze pro osobní potřebu, vyplývá už z § 30 odst. 1 autorského zákona. Navíc se toto pravidlo použije pro všechna díla, nejenom výtvarná.

Zákon stanoví, která díla i při užití pro osobní potřebu nespádají pod volná užití. Z výtvarných děl je to architektonické dílo, u něhož je užitím podle autorského zákona zhotovení jeho rozmnoženiny či napodobeniny stavbou i pro osobní potřebu fyzické osoby či vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby.

Výtvarných děl se týká i ustanovení § 30a autorského zákona. Podle něho do práva autorského nezasahuje fyzická osoba (právnická osoba, podnikající fyzická osoba, třetí osoba pro ně na objednávku -- poskytovatel rozmnožovacích služeb), která pro svou osobní potřebu (vlastní vnitřní potřebu, pro potřebu objednatele) zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad. Pokud zhotovuje rozmnoženinu někdo na objednávku (poskytovatel rozmnožovacích služeb), musí navíc řádně a včas platit odměnu podle § 25 autorského zákona kolektivnímu správci. Tisková rozmnoženina musí být jako taková zřetelně označena a nesmí být použita k jinému účelu než pro osobní potřebu.

Autorské právo podle § 32 autorského zákona neporušuje ten, kdo za účelem propagace výstavy nebo prodeje originálů či rozmnoženin uměleckých děl taková díla užije v nezbytném rozsahu pro propagaci akce, aniž by šlo o užití výdělečné. Samotná výstava však pochopitelně výdělečný účel mít může. Je-li to obvyklé, je nutné uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla

¹⁶² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 128, M. Šebelová – Autorské právo, 2006, str. 61, Ivo Telec, Pavel Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 347

¹⁶³ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 348

a pramen. Oprávněnou osobou je pořadatel výstavy, dražby, veletrhu apod. Katalog vystavených děl lze dále užít bez souhlasu autora, zejména formou rozmnožování a rozšiřování. Neodůvodněné je omezení dalšího užití pouze na díla obsažená v katalogu, ovšem rozšiřující výklad je v tomto případě nepřipustný.¹⁶⁴ Omezení podle § 32 se do roku 2006 tradičně nazývalo katalogová licence.

Další zákonnou licencí vztahující se k výtvarným dílům, je užití díla umístěného na veřejném prostranství podle § 33 autorského zákona. Licenční smlouvu nepotřebuje ten, kdo kresbou, malbou nebo grafikou nebo jinými i nevýtvarnými způsoby vyjádří dílo trvale umístěné na veřejném prostranství, ani ten, kdo vyjádřené dílo dále užije. Trvale umístěnými díly jsou především trojrozměrná díla architektonická a sochařská. Může jím být i dvourozměrné dílo malířské, pokud je trvale umístěno na veřejném prostranství (např. samostatná malba na fasádě domu).¹⁶⁵ Veřejné prostranství a místo veřejně přístupné jsou odlišné pojmy, přičemž veřejné prostranství má užší vymezení. Nejsou jím např. galerie či muzea, čili na díla umístěná v nich se zákonná licence nevztahuje, tj. musí být souhlas autora.¹⁶⁶ O jménu autora, osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, názvu díla a umístění platí stejně jako v předchozím.

Užitím díla, na nějž se nevztahuje zákonná licence, je však pořízení rozmnoženiny či napodobeniny architektonického díla stavbou a rozmnožování nebo rozšiřování díla trojrozměrnou rozmnoženinou. Ustanovení o architektonických dílech, vložené novelou č.216/2006 Sb., se mi zdá být nadbytečné, neboť je už obsaženo v širší množině trojrozměrných rozmnoženin. Každé architektonické dílo vyjádřené stavbou je přeci zároveň trojrozměrným dílem. Komentář k tomuto ustanovení praví, že není dovolené užití díla trojrozměrnou rozmnoženinou či napodobeninou, a to včetně rozmnoženiny díla architektonického stavbou.¹⁶⁷ Ve stejném smyslu by bylo potřebné legislativně opravit § 33 odst. 2 autorského zákona.

Podle § 37 odst. 4 autorského zákona nezasahuje do autorského práva knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení, které za účelem nabídky k půjčení a zpřístupnění obsahu svých sbírek užije rozmnoženinu díla nebo jeho části obsažené na obálce, případně včetně tématického obsahu díla v katalogu sbírek. Tento katalog může též zpřístupňovat veřejnosti, zamezí-li zhotovení rozmnoženiny výtvarného díla, která by mohla být užita k hospodářskému nebo obchodnímu účelu. Školské

¹⁶⁴ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 364

¹⁶⁵ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 366

¹⁶⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordáč, V. Křesťanová - Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 134

¹⁶⁷ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 368

a vzdělávací zařízení musí v katalogu sbírek uvést jméno autora, je-li to možné a nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost.

§ 38d autorského zákona stanovuje licenci k dílům užitého umění a architektonickým. Autorské právo neporušuje osoba, která pronajímá, půjčuje nebo vystavuje originál nebo rozmnoženinu díla užitého umění provedeného v užitné podobě nebo architektonické dílo vyjádřené stavbou.

Dále je povolen zásah do architektonického díla bez souhlasu autora. Čili ten, kdo navrhne nebo provede změnu dokončené stavby, která vyjadřuje architektonické dílo, v míře nezbytně nutné a při zachování hodnoty díla, tím nezasahuje do autorského práva autora. Je-li to opodstatněné významem díla a lze-li to spravedlivě požadovat, musí předem uvědomit autora o svém úmyslu (aby ten mohl eventuelně provést právní kroky) a na vyžádání mu poskytnout dokumentaci stavby. Co se považuje za míru nezbytně nutnou v těchto případech stanoví dosti vágně důvodová zpráva k autorskému zákonu: „*Pokud jde o užití výrazu "míra nezbytně nutná", bude třeba jej vykládat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, přičemž však limitem bude zachování hodnoty díla.*“ Pomocným vodítkem musí být tedy v budoucnu judikatura a nauka (komentáře k autorskému zákonu). Nezbytnost může vyplývat z faktického stavu stavby nebo z předpisů veřejného, zejména stavebního, práva.¹⁶⁸

V případě tzv. výstavní licence podle novelou č. 216/2006 Sb. zpřesněného § 39 autorského zákona autor nemůže kontrolovat další dispozice vlastníka s dotyčným dílem, jelikož do autorského práva nezasahuje vlastník ani vypůjčitel originálu či rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii, vystavuje-li takové dílo nebo je k vystavení bezplatně poskytne. To může autor vyvrátit zapovězením při převodu vlastnictví k originálu (rozmnoženině), o němž vlastník (vypůjčitel) věděl nebo musel vědět, zejména proto, že je zapovězení zapsáno v rejstříku vedeném kolektivním správcem. Zákonná licence je tedy výjimečně dispozitivní.¹⁶⁹

Výstava může být souborným dílem, pokud splňuje podmínky kladené na autorská díla. Díla lze zařadit do výstavy pouze se souhlasem jejich autorů. Tyto případy však nejsou výslovně upravené ve výstavní licenci. Ta upravuje pouze vystavování. Výkladem lze však dovodit, že výstavní licence se vztahuje i na zařazení díla do souboru a užití v něm. Nesmí však samozřejmě dojít k zásahu do osobnostních práv autora díla zařazeného do výstavy.¹⁷⁰

¹⁶⁸ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 408

¹⁶⁹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová - Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 142

¹⁷⁰ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 412-413

Oddíl volná užití a zákonné licence upravuje i další zákonné licence, jež se však týkají především nebo výlučně jiných druhů děl než výtvarných. Stejně tak jsou zákonné licence zakotveny i v jiných pasážích autorského zákona (např. úřední díla a výtvoři tradiční lidové kultury, ustanovení o omezení nabyvatele licence, některá ustanovení o zaměstnaneckém dílu) Novelou č. 216/2006 Sb. však došlo k systematicky správným přeřazením několika ustanovení do tohoto oddílu volných užití a zákonných licencí.

11. Veřejnoprávní překážky nakládání s výtvarnými díly

Autor či jiný oprávněný subjekt může být omezen v rozsahu svých autorských práv dvěma různými způsoby. Jednou možností je soukromoprávní omezení podle autorského zákona na základě volných užití a zákonných licencí, které jsem už rozebral v předchozí kapitole Mimosmluvní užití díla. Druhým prostředkem jsou jiné právní předpisy, jež stanoví limity autorských práv z veřejnoprávního hlediska.

Jedním z nich je zákon č. 71/1994 o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Zákon definuje předměty kulturní hodnoty jako přírodniny nebo lidské výtvoři nebo jejich soubory, které jsou významné pro historii, literaturu, umění, vědu nebo techniku a splňují kritéria obsažená v příloze tohoto zákona.

Příloha zákona stanovuje různorodý seznam předmětů kulturní hodnoty. Výtvarná díla jsou zastoupena ve dvou skupinách tohoto seznamu. 1) Malby, kresby, původní grafické listy, sochařská díla a reliéfy sakrální a kultovní povahy, pokud jsou starší 50 let, jsou předměty kulturní povahy. 2) Výtvarná díla, jež nemají náboženskou povahu, jsou předměty kulturní hodnoty, pokud byla vytvořena před více než 50 lety a mají určitou tržní cenu. U maleb a sochařských děl je to částka vyšší než 30.000,- Kč, u kreseb vyšší než 10.000,- Kč a u grafických děl vyšší než 6.000,- Kč. Tržní ceny jsou stanovené i pro jiná výtvarná díla (viz tato příloha zákona).

Pokud tedy umělecký předmět nesakrální povahy, např. obraz, má tržní hodnotu 30.000,- Kč a méně nebo je starý 50 let a méně, nespadá do předmětů kulturní hodnoty. Při vývozu tohoto předmětu musí mít vývozce pro celní orgány písemnosti potvrzující tyto skutečnosti. Může jimi být doklad o nabytí díla nebo znalecký posudek. Nevydává se tedy v těchto případech osvědčení.

Zákon se nevztahuje na prodej a vývoz kulturních památek a národních kulturních památek, které upravuje zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, o němž se v dalším ještě zmíním. Dále se tento zákon netýká evidovaných sbírek muzejní povahy a sbírkových předmětů, které jsou

jejich součástmi, archiválií, originálů uměleckých děl žijících autorů a předmětů dovezených do ČR, které byly propuštěny do režimu dočasného použití.

Předměty kulturní hodnoty lze vyvézt, jen pokud jsou doloženy osvědčením k vývozu vydaným odbornou organizací. Toto osvědčení může být na dobu určitou nebo k trvalému vývozu. Nelze ho nahradit posudkem znalce. Osvědčení pro výtvarná díla sakrální a kultovní povahy vydává Národní památkový ústav (ústřední pracoviště) nebo jeho územní odborná pracoviště. Pro osvědčení k jiným výtvarným dílům jsou příslušné podle územní působnosti Národní galerie v Praze nebo Moravská galerie v Brně. Místní příslušnost se řídí podle místa trvalého pobytu nebo sídla vlastníka uměleckého díla. Pokud nemá vlastník trvalý pobyt nebo sídlo v ČR, je k vydání osvědčení místně příslušná odborná organizace podle místa, kde se umělecký předmět nacházel v době jeho nabytí. Nelze-li místo takto určit, příslušná je jakákoliv oborově příslušná organizace.

Odborná organizace musí rozhodnutí vydat ve lhůtě 21 dnů od doručení žádosti nebo žádost ve stejné lhůtě postoupit Ministerstvu kultury. Osvědčení se nevydává, pokud je předmět kulturní hodnoty chráněn podle zvláštních právních předpisů. Dále ho nevydává, vykazuje-li věc znaky předmětu chráněného podle zvláštního právního předpisu (podle zákona o státní památkové péči), pokud se žádá o osvědčení k trvalému vývozu. Ministerstvo kultury poté zahájí řízení podle zvláštního právního předpisu (podle zákona o státní památkové péči).

Osvědčení k vývozu na dobu určitou se vydává nejvýše na 5 let, osvědčení k trvalému vývozu platí 3 roky od jeho vydání.

Předešlá ustanovení se tedy týkají vývozu uměleckých předmětů. Jejich prodej v tuzemsku není až na jednu výjimku zákonem nijak omezen. Touto výjimkou jsou předměty sakrální a kultovní povahy (a archeologické), pokud jsou nabízeny k prodeji. Tyto musí být opatřeny osvědčením k trvalému vývozu. Za nabídku prodeje se přitom považuje i vystavení předmětů sakrální a kultovní povahy ve veřejných prodejních prostorách, na dražbách a sběratelských trzích.

Na dodržování povinností podle tohoto zákona dohlíží Ministerstvo a celní orgány. Zákon stanoví skutkové podstaty přestupků fyzických osob a správních deliktů právnických osob a podnikajících fyzických osob (zákon hovoří o protiprávním jednání právnických osob a podnikajících fyzických osob) a sankce za ně. Přestupky a protiprávní jednání projednává v prvním stupni Ministerstvo kultury a výnos z uložených pokut je příjmem státního rozpočtu.

Tímto zákonem tedy dochází k omezení vlastníka hmotného substrátu v jeho nakládání s tímto hmotným substrátem při vývozu do zahraničí a v některých případech i při prodeji v tuzemsku, pokud jde o předmět kulturní hodnoty. Nad soukromé zájmy vlastníka a jeho jinak absolutní vlastnické právo se staví veřejný zájem na zachování kulturního dědictví na našem území.

Dalším zákonem zasahujícím do dispozic s uměleckými předměty je již zmiňovaný zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Chrání kulturní památky, národní kulturní památky, památkové rezervace a památkové zóny. Výtvarná díla tak mohou být zahrnuta v kategoriích kulturní památky a národní kulturní památky. Tyto památky jsou v drtivé většině nemovitostmi. Zastoupena jsou převážně architektonická díla, v menší míře díla sochařská, výjimečně dílo malířské (v podobě souboru barokních oltářních obrazů Karla Škréty a Petra Brandla).

Za kulturní památku prohlašuje Ministerstvo kultury nemovité a movité věci, popřípadě jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, nebo které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. Národní kulturní památky prohlašuje nařízením vláda. Jsou jimi kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa.

Vlastník nebo uživatel kulturní památky musí ve vztahu k ní jednat s péčí řádného hospodáře. Čili je povinen pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. Zákon dále stanoví, že i jiné fyzické osoby, i když nejsou vlastníky kulturních památek, jsou povinny si počínat tak, aby nezpůsobily nepříznivé změny stavu kulturních památek nebo jejich prostředí a neohrožovaly zachování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.

Stát má prostřednictvím Ministerstva kultury předkupní právo na koupi movitých kulturních památek a národních kulturních památek, nejedná-li se o prodej mezi osobami blízkými nebo spoluvlastníky. Právo státu na přednostní koupi movité a nemovité kulturní památky vůči vlastníku zaniká ve lhůtě 3, resp. 6 měsíců od doručení nabídky vlastníka Ministerstvu kultury. Ministerstvo se může ve lhůtě 3 let dovolávat neplatnosti převodu vlastnictví kulturní památky na jinou osobu, pokud mu nebyla učiněna nabídka koupě.

Výtvarných děl se týkají některá ustanovení o obnově kulturních památek. Restaurováním se podle zákona rozumí souhrn specifických výtvarných, uměleckořemeslných a technických prací respektujících technickou a výtvarnou strukturu originálu. Restaurování mohou provádět fyzické osoby na základě povolení k restaurování kulturní památky uděleného Ministerstvem kultury na základě prokázané odborné kvalifikace. Povolení se vydává fyzické osobě pro určitou specializaci restaurátorské činnosti. Existují specializace restaurování pro malířská umělecká díla, sochařská umělecká díla a uměleckořemeslná díla.

Vystavovat, zapůjčit či vyvézt kulturní památku do zahraničí lze jen s předchozím souhlasem Ministerstva kultury. Pokud jde o národní kulturní památku, je nutné předchozí povolení vlády.

Věc, která vykazuje znaky kulturní památky, lze trvale převézt ze zahraničí do ČR jen s předchozím souhlasem příslušného orgánu státu, z něhož má být dovezena, je-li zaručena vzájemnost.

Orgány státní památkové péče jsou Ministerstvo kultury, krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Ministerstvo kultury je ústředním orgánem státní památkové péče nadřazeným nad jinými orgány. Kontrolní činnost vykonává památková inspekce a celní úřady, pokud jde o vztah k zahraničí.

Zákon stanoví sankce za správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob při výkonu jejich podnikání a za přestupky fyzických osob.

Jiný předpis správního práva – zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) - zasahuje do právních vztahů týkajících se architektonických děl vyjádřených stavbami.

Osobami oprávněnými k vystupování v těchto právních vztazích jsou autorizovaní architekti, autorizovaní inženýři a technici činní ve výstavbě. Jejich postavení, práva a povinnosti upravuje zákon č. 360/1992 Sb. o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě.

Autorizací je podle tohoto zákona oprávnění fyzických osob k výkonu odborné činnosti ve výstavbě. Autorizovaní architekti, inženýři a technici mohou získat autorizaci pro různé obory. Architektonických děl se bude týkat především činnost autorizovaných architektů v oboru pozemních staveb, konkrétně činnost spočívající v provádění autorského nebo technického dozoru nad realizací stavby. Autorizované osoby jsou zapsány v seznamu vedeném Českou komorou architektů, resp. Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě.

Činností autorizovaných osob nejsou dotčena autorská práva, jak stanoví výslovně tento zákon. Tedy autorovi architektonického díla realizovaného stavbou zůstávají jeho autorská práva k tomuto dílu navzdory jistým veřejnoprávním omezením zachována.

Stavební zákon stanoví, že autorizovaná osoba působí ve stavebním řízení jako autorizovaný inspektor. V jeho kompetenci je na základě smlouvy se stavebníkem vydávání osvědčení umožňující provedení stavby, zpracování odborného posudku a dohled na provádění stavby.

Výčet zákonů omezujících dispozice s hmotnými substráty výtvarných děl není vyčerpávající. Účelem této kapitoly bylo především zdůraznit, že právní vztahy týkající se výtvarných děl nelze zkoumat izolovaně pouze v rámci autorského zákona, nýbrž je nutný komplexní náhled na danou problematiku.

12. Ochrana výtvarných děl

12.1. soukromoprávní prostředky

Autor a některé další osoby (viz dále) mají právní prostředky, jimiž mohou hájit svá ohrožená nebo už porušená práva podle autorského zákona. Jsou upraveny v § 40 -§ 45. Demonstrativní výčet těchto právních nástrojů, je uveden v § 40 odst. 1 autorského zákona. Jsou jimi:

- 1) nárok na určení autorství (nárok určovací),
- 2) nárok na zdržení se zásahu do autorských práv, pokud zásah trvá nebo reálně hrozí (nárok zdržovací),
- 3) nárok na sdělení údajů o neoprávněném užití, o původu neoprávněné rozmnoženiny či napodobeniny, o jejím neoprávněném užití, o její ceně, o ceně služby, která s neoprávněným užitím souvisí, o osobách, které se neoprávněného užití díla účastní včetně osob, kterým byly rozmnoženiny či napodobeniny díla určeny za účelem jejich poskytnutí třetí osobě vůči osobě, která do autorských práv neoprávněně zasáhla nebo je ohrozila a vůči dalším v zákonem demonstrativně vyjmenovaným osobám držícím neoprávněné rozmnoženiny, napodobeniny či využívajícím nebo poskytujícím neoprávněné služby s tím souvisejícími nebo se podílejícím na pořízení, výrobě nebo distribuci neoprávněných rozmnoženin či napodobenin nebo na poskytování neoprávněných služeb,
- 4) nárok na odstranění neoprávněných zásahů do autorských práv, pokud následky zásahů trvají (nárok odstraňovací),
- 5) nárok na satisfakci za způsobenou nemajetkovou újmu, zejména omluvou nebo zadostiučiněním v penězích, pokud by jiné nebylo dostatečné (nárok satisfakční); nárok může autor uplatnit při porušení svých osobnostních práv, výši peněžitého zadostiučinění určí soud zejména podle závažnosti újmy a podle okolností, za nichž k zásahu došlo, strany však mohou uzavřít dohodu o narovnání, újma musí být způsobena, nestačí pouhé ohrožení práv¹⁷¹; odlišně však jiní odborníci dovozují vznik nároku i v případě ohrožení práv, protože i to může mít za následek vznik nemajetkové újmy¹⁷²; k tomuto výkladu se přikláním i já; podle některých názorů nestačí pouhá hrozba újmy¹⁷³, podle jiných je reálná hrozba újmu sama o

¹⁷¹ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 145

¹⁷² I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 422

¹⁷³ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křest'ánová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 145

sobě¹⁷⁴; právo na peněžité zadostiučinění nepřechází na dědice a to ani v případě, kdy o něm už bylo před smrtí oprávněného pravomocně rozhodnuto a byl nařízen výkon rozhodnutí, ovšem nebyl za života oprávněného úspěšně proveden¹⁷⁵

6) nárok na zákaz poskytování služby (zejména internetu), kterou využívají třetí osoby k porušování nebo ohrožování práva autora.

Dále sem patří i jiné nároky v demonstrativním výčtu nevyjmenované, pokud vyplývají z autorského práva podle autorského zákona.

Autorovi, jehož návrhu soud vyhoví, může být dále přiznáno právo uveřejnit rozsudek na náklady neúspěšné protistrany a podle okolností určit i rozsah, formu a způsob uveřejnění. Je to v podstatě druh nepeněžitého satisfakčního nároku.

Autor má pochopitelně nárok na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení vyplývající obecně z občanského zákoníku. Dříve autor obdržel odměnu vždy, i při neoprávněném užití jeho díla. Podle současné úpravy musí osoba neoprávněně nakládající s dílem místo placení odměny vydat bezdůvodné obohacení ve výši dvojnásobku odměny, která by byla za získání licence obvyklá v době neoprávněného nakládání s dílem.¹⁷⁶ Bezdůvodné obohacení podle autorského zákona má nejen restituční, ale i sankční povahu.

Škoda má obecně dvě složky – skutečnou škodu a ušlý zisk. Obdobně jako u bezdůvodného obohacení se místo skutečně ušlého zisku autor může domáhat náhrady ušlého zisku ve výši odměny, která by byla obvyklá za získání licence v době neoprávněného nakládání s dílem. Toto ustanovení bylo do autorského zákona vloženo novelou č. 216/2006 Sb., ale je nadbytečné. Náhradu obvyklé odměny ušlé neoprávněným nakládáním totiž zajišťuje výše uvedené bezdůvodné obohacení. Náhrada autorské odměny je tedy nárokem z odpovědnosti za bezdůvodné obohacení. Oprávněná osoba nemůže tento nárok uplatnit v adhezním řízení, protože v něm lze požadovat pouze náhradu škody, nikoliv vydání bezdůvodného obohacení.¹⁷⁷

Odpovědnost za zásah do autorského práva je objektivní bez možnosti liberace – tedy odpovědnost absolutní.¹⁷⁸ Čili bez ohledu na zavinění osoby porušitele. Podle ustanoveních občanského zákoníku jde u náhrady škody o subjektivní odpovědnost (za zavinění), u bezdůvodného obohacení o objektivní odpovědnost.

¹⁷⁴ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 422

¹⁷⁵ Krajský soud v Ostravě, sp. zn. 23 C 52/96

¹⁷⁶ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 146

¹⁷⁷ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 434-435, Nejvyšší soud, sp. zn. 4 Tz 124/2004, Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 160/2005

¹⁷⁸ J. Čermák – Internet a autorské právo, 2. vydání, 2003, str. 19

Osoby s výhradní licenci nebo osoby, které vykonávají majetková práva ze zákona (zaměstnavatel podle § 58, objednatel podle § 58 odst. 7 a § 59 odst. 2) mají nároky zdržovací, na sdělení informací, odstraňovací, na uveřejnění rozsudku, na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení, pokud došlo k ohrožení nebo porušení jejich práv. Zřejmě z důvodu legislativní chyby je opomenut nárok na zákaz poskytování služby k porušování nebo ohrožování práva autora. To je v rozporu i s komunitárním právem a bude třeba toto ustanovení novelizovat.¹⁷⁹

Autorovi v těchto případech zůstávají nároky na určení autorství, na satisfakci, na zákaz poskytování služby k porušování nebo ohrožování práva autora, na uveřejnění rozsudku a jiné nároky nevyjmenované (výčet nároků je demonstrativní). Dále mu náleží všechny nároky mimo rozsah výhradní licence.

V souladu s komunitární úpravou došlo k zpřesnění a výraznému rozšíření úpravy týkající se celních orgánů při dovozech a vývozech zboží, technických prostředků ochrany práv a elektronických informací o správě práv k dílům. Tyto aspekty však nesouvisí s výtvarnými díly, nebudu se jim tudíž hlouběji věnovat.

Zásahem do autorského práva je i použití názvu nebo vnější úpravy (ty přitom nejsou autorským dílem) již použitých po právu jiným autorem pro dílo téhož druhu, jestliže by to mohlo vyvolat nebezpečí záměny obou děl, pokud nevyplývá z povahy nebo určení díla jinak. Toto ustanovení rozšiřující ochranu i na „neautorské“ předměty se nepoužije pro názvy postav.¹⁸⁰ Jedná se o zvláštní autorskoprávní delikt založený na objektivní odpovědnosti.

Věcně příslušnými k řízení o nárocích z autorského zákona, o nárocích z ohrožení a porušení práv podle autorského zákona a o nárocích na vydání bezdůvodného obohacení získaného na úkor toho, komu svědčí autorská práva, jsou v prvním stupni v tomto civilním sporném řízení krajské soudy, jak stanoví § 9 odst. 2) písm. b) o.s.ř. Věcně příslušné jsou krajské soudy, ač to není výslovně v zákoně uvedeno, i k řešení sporů o náhradu škody.

Vždy je třeba posoudit, zda jde skutečně o nároky z autorského práva nebo je zde pouze souvislost s autorským právem. Pokud tedy dojde k poškození hmotného substrátu díla, jedná se o škodu na věci podle občanského zákoníku a příslušným k řízení by měly být okresní soudy. O náhradě ušlého zisku by měly rozhodovat vždy krajské soudy. Ušlý zisk se totiž nahrazuje v rámci bezdůvodného obohacení (viz výše)¹⁸¹ Dle části nauky krajské soudy rozhodují i nárocích z licenčních smluv vycházejících z autorského zákona¹⁸². Další experti

¹⁷⁹ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 449

¹⁸⁰ J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 152

¹⁸¹ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 436-437, 434

¹⁸² J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005, str. 147

však tvrdí, že se v těchto případech jedná o obecné soukromoprávní nároky, k nimž jsou věcně příslušné okresní soudy.¹⁸³

Místně příslušným je pak obecný soud žalovaného. Tím je pro fyzickou osobu soud, v jehož obvodu má bydliště a nemá-li bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje, pro právnickou osobu soud, kde má sídlo (§ 84 a násl. o.s.ř.). Nároků se může samostatně domáhat také jednotlivý spoluautor u díla spoluautorů (§ 8 odst. 4 autorského zákona) a dědic, je-li jich více (§ 26 odst. 2 autorského zákona).

Kromě žalob mají oprávněné subjekty k dispozici i jiné instrumenty občanského soudního řádu – předběžná opatření, zajištění důkazu a zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví.

Promlčecí doby se řídí § 101 a násl. občanského zákoníku. Majetkové nároky kromě náhrady škody a vydání bezdůvodného obohacení se promlčují za 3 roky ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Pro náhradu škody a bezdůvodné obohacení platí zvláštní lhůty. Subjektivní promlčecí doba trvá 2 roky (ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě, resp. bezdůvodném obohacení a o odpovědné osobě), objektivní trvá 3 roky (ode dne, kdy došlo ke škodě, resp. bezdůvodnému obohacení) a byla-li škoda způsobena nebo bezdůvodné obohacení získáno úmyslně, trvá doba 10 let.

Soukromoprávní cestou urovnání sporu, která předchází všem zákonným prostředkům v této kapitole rozebraným, je mimosoudní způsob urovnání sporů. Tento postup je samozřejmě nejrychlejší, nejhospodárnější (nezatěžuje soudy) a obvykle urovná narušené vztahy mezi stranami sporu.

12.2. veřejnoprávní prostředky

Je-li stupeň nebezpečnosti činu toho, kdo neoprávněně zasahuje do zákonem chráněných autorských práv, pro společnost vyšší než nepatrný, jedná se o trestný čin porušování autorského práva, práv souvisejících a práv k databázi podle § 152 zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon). Ten se řadí mezi trestné činy hospodářské. Musí se jednat o čin úmyslný. Za toto protiprávní jednání lze jeho pachatele uložit trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest nebo trest propadnutí věci. Získá-li pachatel značný prospěch nebo se trestného činu dopustí ve značném rozsahu, může být uložen vedle peněžitého trestu a propadnutí věci také vyšší trest odnětí svobody na šest měsíců až 5 let (kvalifikovaná skutková podstata).

¹⁸³ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 426

V prvním stupni je k trestnímu řízení příslušný okresní soud (§ 16 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním - trestní řád), v jehož obvodu byl trestný čin spáchán (§ 18 odst. 1 trestního řádu). Nelze-li místo činu zjistit nebo byl čin spáchán v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu obvinění bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Pokud tato místa nelze zjistit nebo jsou v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo (§ 18 odst. 2 trestního řádu). Ustanovení § 152 je normou s blanketní dispozicí, která odkazuje na zákony o autorském právu a právech souvisejících. Neznalost autorského zákona se proto posuzuje jako neznalost trestního zákona, tedy jako negativní omyl o normách trestních.¹⁸⁴ Podle zásady „ignorantia legis non excusat“ je takové jednání v právním omylu trestné a nijak pachatele neomlouvá.¹⁸⁵

Při odsuzujícím rozsudku však nestačí, pokud soud pouze obecně odkáže na porušení normy autorského práva. Výrok soudu musí vždy obsahovat odkaz na konkrétní ustanovení mimotrestní normy (tedy autorského zákona), již obviněný porušil. Pouze takový rozsudek je bez vad a nemůže být s úspěchem napaden řádnými či mimořádnými opravnými prostředky.¹⁸⁶

Zvláštností je vymezení okruhu práv chráněných trestním právem. Trestní zákon totiž vyjmenovává tato práva: práva k autorskému dílu, k uměleckému výkonu, k zvukovému záznamu, k zvukově obrazovému záznamu, k rozhlasovému nebo televiznímu vysílání, k databázi. Z práv souvisejících s právem autorským podle § 1 písm. b) tedy chybí právo zveřejnitelk k dosud nezveřejněnému dílu, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv, a právo nakladatele na odměnu v souvislosti se zhotovením rozmnoženiny jím vydaného díla pro osobní potřebu. Výčet je taxativní a výkladem soudním nebo doktrinálním jej nelze jakkoliv rozšiřovat na úkor potenciálních pachatelů. Důvod, pro nějž došlo k zúžení trestnosti na porušení jen některých souvisejících práv, spatřuji v menší společenské potřebě trestat méně nebezpečná jednání spočívající v porušování netvůrčích práv zveřejnitelk či nakladatele. Legislativní opomenutí vzhledem k novelám, které by případnou chybu odstranily, a s ohledem na absenci výtek nauky považuji za vyloučené. Takové jednání ovšem může být kvalifikované jako jiný trestný čin, např. podvod podle § 250 trestního zákona.

Trestní prostředky musí být užívány subsidiárně. Přednost mají vždy soukromoprávní prostředky podle zásady *vigilantibus iura* (tj. bdělým náležejí práva). Poté lze použít

¹⁸⁴ usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 2 Tzn 46/96

¹⁸⁵ O. Novotný, A. Dolenský, J. Jeřábek, M. Vanduchová – Trestní právo hmotné – I. Obecná část, 4. vydání, 2003, str. 174

¹⁸⁶ usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 449/2007

správních prostředků a pokud jejich použití není dostatečné, nastupují až teprve na posledním místě nástroje trestního práva.¹⁸⁷

Nově byla novelou č. 216/2006 Sb. vložena do autorského zákona hlava o správních deliktech (§ 105a - § 105c). Pro přestupky upravené v § 105a platí obecná ustanovení zákona o přestupcích. Jsou to jednání nepatrného stupně společenské nebezpečnosti (čili chybí materiální znak trestného činu). K jejich naplnění postačí zavinění z nedbalosti. Pro výtvarná díla jsou důležitá ustanovení, podle nichž se fyzická osoba dopustí přestupku, pokud neoprávněně užije autorské dílo (jedná se tedy pouze o neoprávněné užití, nikoliv každý neoprávněný zásah, jak tomu je u trestného činu porušování autorského práva) a dále pokud jako obchodník, který se účastní prodeje originálu díla uměleckého, nesplní oznamovací povinnost podle § 24 odst. 6 autorského zákona (neoznámí prodej uměleckého díla do konce ledna kalendářního roku následujícího po roce, v němž se uskutečnil prodej, kolektivnímu správci – Gestoru). Za přestupek neoprávněného užití autorského díla může být uložena fyzické osobě pokuta až 150 000 Kč, obchodník může za nesplnění oznamovací povinnosti dostat pokutu až 50 000 Kč.

Stejným způsobem jako u přestupků fyzických osob jsou upraveny i skutkové podstaty správních deliktů právnických a podnikajících fyzických osob (tzv. jiné správní delikty). Právnická osoba za správní delikt neodpovídá, jestliže prokáže vynaložení veškerého úsilí, které bylo možno požadovat, aby zabránila porušení právní povinnosti. Tento liberační důvod má i podnikající fyzická osoba u jednání, k němuž došlo při jejím podnikání nebo v přímé souvislosti s ním. Odstraňuje se tím tvrdost zákona vyplývající z objektivní odpovědnosti za tyto tzv. jiné správní delikty. Přestupkové jednání tuto liberaci nevyžaduje, protože, jak bylo zmíněno, musí být zaviněné alespoň nedbalostně.¹⁸⁸

Pro zahájení řízení o jiném správním deliktu platí subjektivní lhůta 1 rok a objektivní lhůta 3 roky. Pro přestupky platí odlišně mírněji objektivní lhůta 1 rok, navíc připadá v úvahu i amnestie, jak stanoví § 20 přestupkového zákona. V prvním stupni projednávají přestupky a jiné správní delikty obecní úřady obcí s rozšířenou působností, v jejichž obvodech byly činy spáchány. Příslušnost správních orgánů je tedy stejná pro všechny správní delikty podle autorského zákona. Tyto správní orgány také vybírají a vymáhají uložené pokuty.

Neoprávněné užití autorského díla bylo dříve přestupkem podle § 32 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb. (zákon o přestupcích). Toto ustanovení bylo novelou č. 216/2006 Sb.

¹⁸⁷ náleží Ústavního soudu 1.ÚS 69/06, dostupný na: www.concourt.cz/scripts/detail.php?id=432

¹⁸⁸ I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007, str. 850

ve stejném znění jako v zákoně o přestupcích s výjimkou vyšších pokut zakotveno v autorském zákoně, a tak byl tento přestupek v přestupkovém zákoně kvůli duplicitě úpravy zrušen.

Domnívám se, že při vyměřování pokut se musí citlivě a detailně zhodnotit okolnosti případu včetně formy a stupně zavinění protiprávně jednajícího. Souhlasím však se zvýšením horních sazeb pokut, jelikož částky v přestupkovém zákoně (max. 15 000 Kč) již neodpovídaly realitě výnosů z porušování autorského práva v současnosti.

12.3. nový trestní zákon

Na podzim 2007 Ministerstvo spravedlnosti dopracovalo návrh nového trestního zákona, na němž měla možnost se podílet svými návrhy i veřejnost.¹⁸⁹ Ke změnám dochází i v případech trestní odpovědnosti za porušování autorských práv. Stejným zůstává začlenění skutku mezi trestnými činy hospodářskými (byť se celá hlava hospodářských trestných činů v důsledku systematických změn zařazuje ve zvláštní části trestního zákona na jiné místo).

Navrhovaná skutková podstata zní: „Kdo neoprávněně zasáhne závažným způsobem do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty“.

Trestným tedy není každý zásah do autorského práva, ale pouze závažný zásah. Sankcí může být nově i propadnutí jiné majetkové hodnoty.

Kvalifikovaná skutková podstata má nově tuto podobu: „Odnětím svobody na šest měsíců až pět let, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty bude pachatel potrestán, vykazuje-li čin uvedený v odstavci 1 znaky obchodní činnosti nebo jiného podnikání, získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch nebo způsobí-li tím jinému značnou škodu, nebo dopustí-li se takového činu ve značném rozsahu.“

Ještě přísnější sankce stanoví další kvalifikovaná skutková podstata: „Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu nebo způsobí-li tím jinému škodu velkého rozsahu, nebo dopustí-li se takového činu ve velkém rozsahu.“

¹⁸⁹ <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>

Návrh tedy stanoví nové možnosti, za nichž lze jednání kvalifikovat jako přísněji trestné, a za splnění určité podmínky se zvyšuje i trest odnětí svobody pro pachatele těch nejzávažnějších zásahů do autorského práva až na 8 let.

Přípravený kodex zakotvuje i nový trestný čin – padělání a napodobení díla výtvarného umění. Ten by měl být také zařazen mezi hospodářskými trestnými činy (jako poslední trestný čin této hlavy) hned za trestným činem v předešlém rozebraném. Zní takto: „Kdo padělá výtvarné autorské dílo nebo napodobí výtvarný projev jiného autora v úmyslu, aby nové dílo bylo považováno za původní dílo takového autora, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty“.

Ustanovení tedy obsahuje alternativně dvě skutkové podstaty, jejichž naplněním lze spáchat trestný čin.

1) Fyzická osoba spáchá trestný čin, pokud padělá výtvarné autorské dílo v úmyslu, aby nové dílo bylo považováno za původní dílo takového autora.

2) Fyzická osoba spáchá trestný čin, pokud napodobí výtvarný projev jiného autora v úmyslu, aby nové dílo bylo považováno za původní dílo takového autora.

ad 1) Vytváření padělku výtvarného autorského díla je závažným porušením autorských práv autora. Naplňuje tedy podle mého názoru i skutkovou podstatu trestného činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (viz předchozí). Trestný čin padělání a napodobení díla výtvarného umění je však podle mě k trestnému činu porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi v poměru speciality a jednočinný souběh je proto vyloučen.

ad 2) Napodobení výtvarného projevu jiného autora je vlastně vytvoření díla ve stylu autora. Takto zhotovené dílo je jedinečné, a tak splňuje podmínky pro přiznání ochrany autorskému dílu podle autorského zákona. Nedochozí tímto jednáním dle mého soudu k zásahu do autorských práv napodobovaného umělce. Zakázané je však napodobování stylu autora v úmyslu, aby nové dílo bylo považováno za původní dílo takového autora. Toto jednání je trestným činem a navíc dochází i k zásahu do všeobecných osobnostních práv napodobovaného výtvarníka, pokud je označován za autora tohoto „díla ve stylu“ (viz kapitoly Padělky výtvarných děl a Plagiáty, tvorba ve stylu, kopie). Aby bylo dílo považované za méně známý výtvarný tvor jiného autora, je obvykle opatřeno falešným podpisem tohoto autora.

Tento speciální (až kasuistický) trestný čin byl zřejmě do návrhu trestního zákona zařazen z důvodu nárůstu počtu a nebezpečnosti těchto jednání v posledních letech. Proto mají být také postihována přísněji než jiné závažné zásahy do autorského práva. Z výtvarných děl se bude týkat především děl malířských, k jejichž falzování v umění nejčastěji dochází. Sankce

jsou tedy tvrdší oproti obecnému trestnému činu porušení autorského práva, protože je stanoven trest odnětí svobody až na 3 léta. Dále může být uložen trest zákazu činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

I kvalifikované skutkové podstaty stanoví přísnější tresty odnětí svobody: „Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo dopustí-li se takového činu ve značném rozsahu.“ A dále pak: „Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo dopustí-li se takového činu ve velkém rozsahu.“

Až následná praxe, v případě schválení normy Parlamentem, ukáže, zda vytvoření speciálního trestného činu a obecně možnost přísnějšího trestního postihu povedou k odstrašení pachatelů a snížení kriminality na poli autorských práv, v oblasti výtvarného umění zvláště. Mějme na paměti, že žádný zákon sám o sobě realitu nezmění.

13. Autorská práva ve Velké Británii

Významným zdrojem autorského práva v Evropě je Velká Británie. Určitá část historického vývoje spojená se Stationers' Company a statutem královny Anny (The Statute of Anne) byla nastíněna v podkapitole historický exkurz. Anglický výraz pro autorské právo zní „copyright“. Rozdělením tohoto slova vznikne v překladu spojení „právo na kopii“. Toto označení má zřejmě historické souvislosti, jelikož se anglické autorské právo vyvíjelo nejprve především ve spojitosti s kopírováním a následným vydáváním kopií literárních děl. Výraz „copyright“ má navíc vedle primárního významu „právo autora“ také význam „nakladatelské právo“, což s předchozí úvahou plně koresponduje.

V ČR používaný termín „autorské právo“ naopak zdůrazňuje na prvním místě právo autora. Stejně tak je tomu v Německu, kde existuje výraz „das Urheberrecht“, přičemž původce, tvůrce, autor je „der Urheber“.

Na genezi autorského práva, stejně jako v jiných oblastech veřejného života, měla velký vliv královská moc a anglikánská církev. Proto bylo zakázáno tisknout knihy, pokud obsahovaly texty odporující panovníkovi, státu, vládě, víře, anglikánské církvi a dalším veřejným autoritám.

Prvními chráněnými výtvarnými díly na britské půdě se staly roku 1734 rytiny, z nichž vznikala grafická díla, na základě „Engraving Copyright Act“. Rytina se řadí mezi grafické techniky tisku z hloubky.¹⁹⁰ Ochrana trvala 14 let, později byla rozšířena na 28 let od zveřejnění díla. Od 19. století se právní úprava vztahovala i na území Irska. Dále začaly být chráněné i grafické listy vytvořené litografií nebo jinými mechanickými procesy. Litografie je metodou tisku z plochy.¹⁹¹ Začala být tedy chráněna grafická díla vytvořena i jinými způsoby.

Sochařským dílům se dostalo autorskoprávní ochrany roku 1814, kdy byl vydán „Sculpture Copyright Act“. Délka ochrany byla stanovena na 14 let od zveřejnění díla, přičemž mohla být obnovena o dalších 14 let, pokud byl autor ještě naživu a nevzdal se svých autorských práv.

Malby, kresby (a fotografie) začaly být zákonně chráněny až přijetím „Fine Arts Copyright Act“ v roce 1862. Práva trvala po dobu života autora a 7 let po jeho smrti za podmínky, že byla provedena registrace díla u tzv. Stationers' Hall. Pokud tedy autor neprovedl tuto registraci, ztratil možnost nabýt autorská práva prvním převodem svého díla. Tomu mohl tvůrce zabránit písemným opatřením vlastnoručně podepsaným.

Po prvním autorském zákoně z roku 1709 byly v průběhu téměř 300 let přijaty další obecné „Copyright Acts“, stejně jako zákony specializované na určitou oblast autorského práva, z nichž ty, jež se týkají výtvarných děl, byly výše vyjmenované. Tento jistě zajímavý vývoj by zasloužil samostatnou práci a nebudu se mu proto dále hlouběji věnovat.

Od 19. století se V. Británie stala členem všech významných mezinárodních autorskoprávních smluv, jejichž signatářem je i ČR (viz kapitola Prameny právní úpravy), s výjimkou Smlouvy Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském. Tu sice Velká Británie podepsala, ovšem dosud neratifikovala.¹⁹² Jelikož je Spojené království členem Evropských společenství, jsou pro něj samozřejmě závazné i směrnice ES týkající se autorského práva (viz kapitola Prameny právní úpravy).

V současnosti platí ve Velké Británii „Copyright, Designs and Patents Act“ (dále jen Copyright Act) z roku 1988¹⁹³, který zrušil předchozí zákony regulující autorské právo. Jak vyplývá i z názvu samotného, neupravuje pouze autorská práva. Těch se týká pouze jedna ze sedmi částí tohoto nejrozsáhlejšího britského zákona upravujícího tuto právní oblast. Zákon se tedy vztahuje i na průmyslové vlastnictví, jež je v českém právním řádu upraveno odděleně jinými zákony. Norma byla za dobu své účinnosti již několikrát novelizována.

¹⁹⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Grafick%C3%A9_techiky

¹⁹¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Grafick%C3%A9_techiky

¹⁹² <http://erc.unesco.org/cp/convention.asp?KO=15381&language=E>

¹⁹³ www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_1

Autorská díla Copyright Act vymezuje jejich prostým výčtem v úvodním ustanovení zákona. Náleží mezi ně:

- a) původní (originální) literární, dramatická, hudební nebo výtvarná (umělecká) díla,
- b) zvukové záznamy, filmy nebo vysílání a
- c) tiskařská úprava vydaných děl

Aby se tato díla mohla považovat za autorská, musí dále splňovat „kvalifikaci pro autorskoprávní ochranu“, jež je zakotvena v jiném ustanovení Copyright Act. Jedná se o dvě alternativní podmínky personalitativy a teritoriality - týkající se autora díla nebo státu, v němž bylo dílo poprvé zveřejněno.

Copyright Act se vztahuje na britské občany i na jiné skupiny obyvatel, pokud mají britské občanství na základě tzv. „British Nationality Act“¹⁹⁴ z roku 1981. Existence různých skupin britských občanů vyplývá z historické koloniální nadvlády Spojeného království. Detailní rozbor tohoto British Nationality Act nesouvisí s obsahem této práce a ani není jejím účelem, tudíž mu nebudu věnovat další pozornost. Dále se Copyright Act týká osob, jež mají bydliště ve Spojeném království nebo jiném státě, v němž platí ustanovení tohoto zákona. Třetí možností je, že autor je právnickou osobou vytvořenou podle práva Spojeného království nebo jiného státu, na nějž se vztahují ustanovení tohoto zákona. Ve Velké Británii tedy může autorské právo nabýt originárně nejen fyzická, ale i právnická osoba.

Podmínky v předchozím odstavci vyjmenované musí autoři splňovat v „rozhodné době“. V případě nezveřejněných výtvarných děl je touto dobou okamžik vytvoření díla. U zveřejněných výtvarných děl je rozhodující doba tohoto prvního zveřejnění díla a pokud autor ještě před zveřejněním zemřel, rozhodným je okamžik bezprostředně před smrtí autora.

Copyright Act se na díla také vztahuje, pokud byla poprvé zveřejněna na území Spojeného království nebo jiného státu, v němž také platí Copyright Act na základě nařízení Jejeho veličenstva britské královny. Také této problematice teritoriální působnosti Copyright Act a možností jeho rozšíření věnuje zákon poměrně rozsáhlá ustanovení, jež nebudou už dále zkoumána.

Autorské dílo vzniká stejně jako v našem státě samotným vytvořením díla, čili neformálním způsobem.¹⁹⁵ Velká Británie je sice historicky zemí s copyrightovým systémem, ovšem i přesto se přiklonila k neformálnímu, automatickému vzniku ochrany.¹⁹⁶ Je totiž

¹⁹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/British_Nationality_Act_1981

¹⁹⁵ www.copyrightservice.co.uk/copyright/p01_uk_copyright_law

¹⁹⁶ www.ipo.gov.uk/copy/c-claim/c-auto.htm

členem Bernské úmluvy, jež je postavena právě na neformálním principu vzniku autorských děl. Odlišností od českého autorského zákona je však zmíněná možnost právnických osob být vedle fyzických osob taktéž originárním subjektem britského autorského práva.

Výtvarným (uměleckým) dílům, jež spadají pod ochranu autorských děl, věnuje Copyright Act samostatný paragraf (section). Mezi výtvarná díla patří:

- a) grafické dílo, fotografie, socha, koláž, nezávisle na jejich umělecké kvalitě
- b) architektonické dílo vyjádřené stavbou nebo model pro stavbu
- c) dílo umělecké dovednosti

ad a) Grafické dílo v sobě zahrnuje podle Copyright Act široký okruh děl – malby, kresby, nákresy, mapy, plány, rytiny, lepty, litografie, dřevoryty nebo podobná díla. Vyjmenovává tedy příkladmo techniky vedoucí k vytvoření grafických děl (rytina, lepty, litografie, dřevoryty) a uvádí i díla, jež by patřila v ČR spíše mezi kartografická díla (nákresy, mapy, plány).

Na rozdíl od české úpravy se mezi výtvarná díla řadí fotografie. U nás náleží fotografie do samostatné kategorie děl fotografických. Sochařské dílo zahrnuje i předlohu či vzor pro vytvořenou sochu, jak stanoví Copyright Act.

Celá tato skupina výtvarných děl uvedená pod písmenem a) je chráněna autorským právem bez ohledu na uměleckou kvalitu konkrétních děl.

ad b) Stavbou je pro definici architektonických děl dle Copyright Act jakákoliv pevná konstrukce, část stavby nebo pevné konstrukce. Právě tento zákon vložil do tohoto ustanovení slovo „pevná“. Co tedy není pevně spojeno se zemí, nesplňuje požadavky kladené na architektonické dílo.

Architektonickým dílem pak zřejmě není ani plán stavby na papíře, dokud není vyjádřen stavbou nebo alespoň modelem pro stavbu. V tom se odlišuje Copyright Act od českého autorského zákona, protože podle něj takový plán stavby patří mezi architektonická díla jakožto díla vyjádřená v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě. Návrh stavby by však byl zřejmě chráněn v rámci grafických děl.

U architektonických děl není v zákonném ustanovení jako u děl pod písmenem a) uvedeno, že nezáleží na umělecké kvalitě. Tato díla proto musí splňovat požadavky umělecké povahy nebo vzhledu, čili jistého stupně umělecké kvality. Kvalifikační nároky jsou na tato výtvarná díla tudíž náročnější.

ad c) Podmínka umělecké hodnoty musí být splněna i u děl umělecké dovednosti (u nás zřejmě označována jako díla užitého umění), jak ostatně vyplývá již z anglického termínu „a work of artistic craftsmanship“.

Copyright Act tedy vymezuje výtvarná díla jiným způsobem než náš autorský zákon. Nemá obecnou definici jedinečného výsledku tvůrčí činnosti vyjádřeného navenek jakýmkoliv objektivně vnímatelným způsobem. Výčet jednotlivých děl má jinou systematiku, je více (z našeho pohledu zřejmě nadbytečně) kasuistický a zařazuje sem výjimečně díla, jež u nás mezi výtvarná nepatří (fotografie, mapy). Jinak je ovšem obsahově velmi podobný českému výčtu autorských výtvarných děl.

Autorská práva trvají po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti. Díla, jejichž autor je neznámý, jsou chráněna po dobu 70 let od jejich vytvoření nebo od jejich zveřejnění, pokud ke zveřejnění došlo právě v oné 70leté lhůtě od vytvoření. Pokud se zjistí, kdo je autorem v době 70 let od vytvoření, resp. zveřejnění díla, trvají autorská práva až do doby 70 let po tvůrcově smrti. Zveřejnit výtvarné dílo lze jeho vystavením na veřejnosti, zveřejněním filmu, v němž je výtvarné dílo užito, nebo televizním vysíláním. Vždy musí jít o oprávněné zveřejnění díla.

K prodloužení doby trvání práv z 50 let na 70 let došlo novelou Copyright Act z roku 1996 na základě Směrnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících.¹⁹⁷ Úprava doby ochrany je při srovnání systematicky zčásti jiná, ale obsahově zcela stejná jako v našem autorském právu.

Copyright Act rozděluje stejně jako český autorský zákon autorská práva na osobnostní práva (moral rights) a majetková práva (rights of copyright owner, resp. copyright). Osobnostní práva jsou nepřevoditelná, jejich subjektem je tedy výlučně autor. Ovšem majetková práva se v britském právu, na rozdíl od našeho, dají převádět jako jiné věci v právním smyslu, tedy převodem translativním. Jinak může autor poskytnout licenci právo užívat dílo jinému subjektu.

Majetková práva jsou stanovena negativně, jelikož je uvedeno, co se považuje za porušení práv autora. Díla lze stejně jako u nás rozmnožovat v jakékoliv podobě včetně podoby elektronické. U výtvarných děl se za rozmnožování považuje i vytvoření trojrozměrné kopie dvourozměrného díla a naopak. Katalog majetkových i osobnostních práv se zčásti překrývá s českým autorským zákonem, rozsáhlý rozbor však patří spíše do samostatné práce zaměřené speciálně na toto téma.

Ve Velké Británii není zakotveno majetkové právo autora na odměnu za rozmnožování díla pro osobní potřebu, jelikož není obsahem žádné směrnice ES. Místo něj se uplatňuje doktrína poctivého užití, „fair use“ (či „fair dealing“), jež je v podstatě obdobou kontinentálního

¹⁹⁷ www.wipo.int/clea/docs_new/en/gb/gb020en.html

mimosmluvního užití díla v systému common law.¹⁹⁸ Ze států ES právo na náhradní odměnu není kromě Spojeného království pouze v Irsku a Lucembursku.

Copyright Act má také samostatnou kapitolu o dovolených užitích díla (v českém právu ustanovení o zákonných licencích). Je podstatně rozsáhlejší než úprava v českém autorském zákoně, některé zákonné licence jsou pochopitelně obdobné (citace, nepodstatné vedlejší užití díla, knihovní licence, úřední a zpravodajská licence, užití díla umístěného na veřejném prostranství, katalogová licence, licence k architektonickým dílům). Výtvarných děl se týkají ustanovení zakotvená v závěru kapitoly – užití díla umístěného na veřejném prostranství, katalogová licence, vytvoření dalšího díla stejným autorem (není v českém autorském zákoně) a licence k architektonickým dílům.

Ustanovení o dílech umístěných na veřejném prostranství se týkají staveb, sochařských děl, modelů pro stavby a děl umělecké dovednosti, pokud jsou trvale umístěné na veřejném místě nebo na místě veřejnosti přístupném. Autorská práva nejsou porušena zachycením těchto děl pomocí grafického díla (ve smyslu grafických děl podle Copyright Act), fotografie, filmu nebo vysílání obrazové podoby děl. Porušením práva není ani další užití takto zachyceného díla.

Zásahem do autorských práv dále není rozmnožování nebo rozšiřování kopii výtvarných děl za účelem propagace prodeje těchto děl. Autorská práva jsou ovšem porušena, jsou-li kopie díla užity k jinému účelu (prodej, pronájem, nabídka prodeje či pronájmu, vystavování, rozšiřování).

Pokud autor výtvarného díla není subjektem (vlastníkem) majetkového autorského práva, neporuší autorská práva, použije-li toto dílo při tvorbě dalšího výtvarného díla. Nesmí přitom napodobit nebo zopakovat podstatnou část vzhledu původního díla. Toto dovolené užití nezná naše autorské právo, jelikož je mu cizí anglo-americká konstrukce převoditelnosti majetkových práv. V našem právu je subjektem autorského práva vždy autor díla. Podle českého autorského práva se v těchto případech jedná o zpracování díla, k němuž je pochopitelně nutný souhlas autora původního díla.

Posledním dovoleným užitím podle Copyright Act je rekonstrukce staveb (tj. architektonických děl vyjádřených stavbami). Jakákoliv činnost konaná za účelem rekonstrukce stavby nezasahuje do autorského práva k této stavbě ani k návrhům, podle nichž byla stavba postavena.

Copyright Act obsahuje také kapitolu zaměřenou na ochranu autorského práva. Uvádí soukromoprávní prostředky, jež má vlastník majetkových práv, uživatel výhradní licence nebo

¹⁹⁸ www.copyrightservice.co.uk/copyright/p09_fair_use

subjekt nadaný osobnostními právy. Dále jsou stanoveny prostředky trestněprávní ochrany proti zásahům do autorských práv. V ČR jsou tyto nástroje zakotveny odděleně v trestním zákoně.

Na základě Copyright Act vznikl zvláštní rozhodčí orgán, tzv. Copyright Tribunal (dále Tribunal). Je složen z předsedy a dvou místopředsedů s dostatečnou právní praxí jmenovaných předsedou Sněmovny lordů a dále dvou až osmi běžných členů jmenovaných ministrem spravedlnosti.¹⁹⁹

V jeho pravomoci je především rozhodování týkající se licenčních smluv uzavíraných uživateli s kolektivními správci. Na Tribunal se může obracet jednotlivec, pokud s ním kolektivní správce neodůvodněně odmítne uzavřít licenční smlouvu nebo pokud jednotlivec považuje podmínky licence za neodůvodněné. Jurisdikce Tribunalu je poměrně široká a vztahuje se i na jiné spory bez účasti kolektivních správců týkající se autorských práv i práv příbuzných.

Při rozhodování Tribunalu musí být přítomen předseda (sám předseda nebo jej zastupující místopředseda) a nejméně dva běžní členové. Rozhodnutí se přijímá prostou většinou hlasů a v případě rovnosti má předseda další, rozhodující hlas.

Rozhodnutí tohoto orgánu jsou soudně přezkoumatelná. Odvolat se však lze jen v právních otázkách, nikoliv skutkových. K odvolání je příslušný Nejvyšší soud (High Court), proti výroku Tribunalu ve Skotsku tamní Nejvyšší soud (Court of Session).²⁰⁰

Ve Velké Británii tedy působí při rozhodování některých sporů vyplývajících z autorského práva a práv souvisejících speciální orgán s rozhodovací pravomocí, jenž v ČR ustaven není. V ČR rozhodují o sporech výlučně soudy.

Copyright Act upravuje taktéž obdobu naší kolektivní správy a uzavírání licenčních smluv a v závěru všeobecná a různorodá ustanovení, jež však, s ohledem na zaměření práce, nebudu detailně zkoumat.

Vedle zákonů nesmíme opomenout významný zdroj práva v podobě soudních rozhodnutí. Velká Británie, jakožto země angloamerického právního systému, uznává precedenty jako jeden z pramenů práva a nejinak je tomu v autorskoprávní oblasti. V historii vznikala a vznikají soudní rozhodnutí, jež vedle zákonné úpravy významně regulují právní vztahy.

Soudní precedent je prvním řešením určitého případu, jež je závazné pro obdobné budoucí případy. Závazná část soudního rozhodnutí se nazývá ratio decidendi. Musí se jím řídit nižší soudy a i soud, jenž ho vydal. Odchýlit se od předchozího rozhodnutí lze, pokud má daný

¹⁹⁹ www.ipo.gov.uk/tribunal/tribunal-about/tribunal-about-membership.htm

²⁰⁰ www.ipo.gov.uk/tribunal/tribunal-about.htm

případ odlišné znaky nebo pokud se podstatně změnila okolnosti ve srovnání s okolnostmi, za nichž bylo rozhodnutí přijato. Výsadní postavení má Sněmovna lordů, jež může změnit svůj dřívější precedent.²⁰¹

Pramenem práva Velké Británie jsou i právní obyčeje. Obyčej je nepsaným právem. Vytvoří se spontánně dlouhodobou tradicí obyčeje a jeho obecným uznáním veřejností a státem. Musí být také dostatečně určitý. Právní obyčej je nejstarším pramenem práva a jeho význam vedle psaných forem pramenů práva postupně klesá. Kontinentální právo právní obyčeje ani soudní precedenty jako prameny práva neuznává.²⁰²

14. Judikatura

Soudní rozhodnutí týkající se autorských práv mohou vznikat v různých řízeních (převážně civilních a trestních) a mohou je vydávat soudy různých článků i stupňů. V trestních řízeních jsou věcně příslušnými okresní soudy v 1. stupni a krajské soudy jako odvolací. V civilních řízeních náleží věcná příslušnost krajským soudům, pokud jde o spory vycházející z autorského práva, a v odvolacím řízení vrchním soudům. Rozhodnutí ovlivňující tuto oblast přijímají i nejvyšší soudní instance, zejména Ústavní soud při zásazích do základních práv a Nejvyšší soud při rozhodování o mimořádných opravných prostředcích. Také se ho mohou dotýkat správní rozhodnutí Úřadu průmyslového vlastnictví, zejména v případech obrazových či kombinovaných ochranných známek, jež jsou však primárně zaměřena na předměty průmyslového vlastnictví.

Soudní spory se nejčastěji týkají autorských práv k dílům hudebním, audiovizuálním a počítačovým programům, k jejichž porušování nejčastěji dochází. Civilní judikatura v oblasti autorských práv k výtvarným dílům je stále poměrně řídká. Důvodem může být to, že soudy jsou oprávněny ve sporném řízení jednat a rozhodovat dle zásady dispoziční jen na návrh. Ti, do jejichž autorských práv je zasaženo, mohou svůj spor s porušiteli vyřešit i mimosoudní dohodou. Zejména v případech méně významného zásahu do práv pak poškození někdy vůbec nevolí soudní cestu z obavy před zdlouhavým a nákladným procesem, jehož výsledek se jim zdá být nejistým. Dalším důvodem je možné menší porušování autorských práv k výtvarným dílům než k autorským dílům výše jmenovaným.

²⁰¹ A. Gerloch – Teorie práva, 4. upravené vydání, 2007, str. 77-78

²⁰² A. Gerloch – Teorie práva, 4. upravené vydání, 2007, str. 80-81

Trestní řízení naproti tomu není v dispozici stran, ale policejního orgánu, resp. státního zástupce, shledají-li, že byl spáchán trestný čin podle § 152 trestního zákona. Počet trestních kauz tak odpovídá množství této kriminality a míře aktivního přístupu orgánů činných v trestním řízení k vyšetřování a postihování těchto protiprávních jednání.

Významným rozhodnutím z poslední doby je již zmiňovaný náleze Ústavního soudu I. 69/06 týkající se přiměřenosti použití nástrojů trestního práva.²⁰³ Podnikající fyzická osoba byla shledána Okresním soudem v Kroměříži i následně Krajským soudem v Brně vinnou z porušování autorského práva, jelikož odmítla uzavřít smlouvu a zaplatit kolektivnímu správci za sdělování zvukově obrazových záznamů a hudebních děl veřejnosti ve své restauraci. Argumentovala přitom nesprávným výkladem sdělování veřejnosti, když svoji činnost nepokládala za takové užívání díla, a také tím, že považuje placení kolektivnímu správci za nadbytečné, protože už odvádí koncesionářské poplatky.

Ústavní soud s touto argumentací stěžovatele nesouhlasil. Považuje provozování těchto zařízení, zejména za účelem zvýšení zisku zásluhou zvýšené návštěvnosti restaurace, za sdělování díla veřejnosti a dále nepovažuje platbu kolektivnímu správci za další platbu za stejné užití.

Avšak Ústavní soud shledal nízký stupeň společenské nebezpečnosti činu, jenž tedy neměl být řešen jako trestný čin. Prostředky trestního práva musí být dle odůvodnění nálezu používány subsidiárně a tento spor o výklad autorského zákona, resp. o zaplacení částky měl být řešen předně soukromoprávními prostředky.

Kriticky se Ústavní soud postavil k řešení sporu kolektivního správce podáním trestního oznámení, když tento subjekt musí nejprve k ochraně autorských práv zvolit občanskoprávní cestu a nikoliv přenášet odpovědnost na orgány činné v trestním řízení.

Rozsudky okresního a krajského soudu bylo dle Ústavního soudu zasaženo do práva na soudní ochranu a spravedlivý proces a porušena rovnost občanů před zákonem. Ústavní soud tato rozhodnutí proto zrušil.

Zajímavým rozhodnutím z civilních sporů o autorská práva ukazujícím potřebu zkoumat případ z různých aspektů je rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích v právní věci vedené pod sp.zn. 11 C 31/2004. V této kauze se žalobce domáhal, aby mu žalovaný, vydavatelství VLTAVA – LABE – PRESS, a.s., zaplatil peněžitou částku za bezdůvodné obohacení a za nemajetkovou újmu a aby rozsudek uveřejnil v celostátně distribuovaném

²⁰³ www.concourt.cz/scripts/detail.php?id=432

deníku. Toho se měl žalovaný dopustit uveřejněním portrétů známých osobností, jejichž autorem je žalobce, ve svých denících bez souhlasu žalobce.

Krajský soud tuto žalobu zamítl a žalobce jako neúspěšná strana sporu musel zaplatit žalovanému náhradu nákladů řízení ze dvou důvodů.

Předně žalobce před uveřejněním portrétů v denících žalovaného uzavřel nakladatelskou smlouvu s nakladatelstvím Fragment, kterou tomuto nakladatelství byla udělena výhradní autorská práva k těmto ilustracím. Autorem portrétů proto bylo pouze toto nakladatelství a žalobce nebyl aktivně legitimován k podání žaloby.

Navíc soud shledal toto uveřejnění autorských děl bezúplatnou licencí, konkrétně formou malé citace podle § 31 autorského zákona, k níž není třeba autorův souhlas. Do autorského práva nezasahuje podle tohoto ustanovení ten, kdo užije ve svém díle (novinový článek žalobce je sám o sobě autorským dílem) v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů. Žalovaný splnil i další náležitosti citace, když uvedl jméno autora, název díla a pramen (tedy citoval z knihy nakladatelství Fragment, v které byly portréty na základě nakladatelské smlouvy portréty uveřejněny). Proto tedy bez ohledu na aktivní legitimaci nemohlo dojít k zásahu do autorských práv.

Majetkovými nároky se zabýval Krajský soud v Ostravě v kauze vedené pod sp.zn. 23 C 23/98. Žalobce (výtvarník) se domáhal po žalované (obchodní společnosti) vydání peněžité částky, jelikož ta užívala jeho autorské dílo pro propagaci svých mléčných výrobků bez jeho souhlasu a použila částí jeho díla jako součást vlastní ochranné známky k výrobkům. Výtvarník původně vytvořil výtvarné dílo, obrázek kočky, v zaměstnaneckém poměru pro svého zaměstnavatele, tedy jako zaměstnanecké dílo, ovšem žalovaná není právním nástupcem tohoto zaměstnavatele a tudíž užívala výtvarné dílo neoprávněně.

Žalovaná požadovala finanční částku, jež podle ní odpovídala příspěvku výtvarného díla k celkovému výnosu při prodeji těchto výrobků a již by žalobce získal, kdyby byla uzavřena řádně licenční smlouva. Hodnotu díla posoudil znalec z odvětví školství, kultura, umění výtvarné a konstatoval, že nároky autora na odměnu jsou nižší než nároky v těchto případech obvyklé, čili se nejednalo ohledně žalované částky o exces žalobce. Krajský soud tedy žalobě v plném rozsahu vyhověl.

V trestní věci pod sp.zn. 5 T 31/2003 byly Okresním soudem v Přerově a i v odvolacím řízení Krajským soudem v Ostravě – pobočka v Olomouci shledány dvě osoby vinnými trestným činem porušování autorského práva podle § 152 autorského zákona. Toho se jeden z obviněných dopustil vytvořením nesamostatných až identických kreseb s použitím konkrétního obsahu tvůrčího zpracování originálních výtvarných děl malíře Josefa Lady. Druhý obviněný

tyto kresby vydával jako vánoční pohlednice i přesto, že majitel autorských práv již dříve uzavřel výhradní nakladatelskou smlouvu k vydávání vánočních pohlednic Josefa Lady s jiným podnikatelem.

Obviněný vydavatel podal k Nejvyššímu soudu dovolání, jemuž tento soud vyhověl a zrušil napadený rozsudek okresního soudu i potvrzující usnesení krajského soudu. Nejvyšší soud totiž shledal několik vad, jež musí být odstraněny v novém řízení.

Byl naplněn dovolací důvod o nesprávném právním posouzení skutku, protože ve výroku rozsudku chybí odkaz na konkrétní ustanovení mimotrestní právní normy, jež měla být jednáním obžalovaných porušena. Musí být tedy přesně specifikováno ustanovení autorského zákona, jež bylo porušeno, nikoliv jen obecně odkázáno na předpisy autorského práva.

Nesprávné právní posouzení shledal Nejvyšší soud i v případě použití autorského zákona č. 35/1965 Sb. a trestního zákona účinného do 30.11.2000. Dobou, kdy je čin spáchán, je okamžik jeho dokonání. Tento skutek byl dokonán vydavatelem až za účinnosti nového autorského zákona č. 121/2000 Sb. a měl být proto posuzován podle tohoto zákona a trestního zákona v novelizovaném znění účinném k datu dokonání trestného činu.

Nejvyšší soud dále shledal, že soudy nedostatečně odůvodnily absencí odkazu na zákonná ustanovení (oddíl autorského zákona o výhradní licenci) své závěry o tom, že k užití děl byl třeba souhlas exkluzivního vydavatele děl. Tyto závěry jsou však jinak samozřejmě věcně správné a nedostatek souhlasu výhradního vydavatele zakládá neoprávněné užití díla obviněnými.

Z hlediska autorského práva a této práce je nejzajímavější a z hlediska rozhodnutí nejzásadnější dovolací námitka, jež tvrdí, že vůbec nedošlo k porušení autorského zákona. Obviněný ve svém dovolání totiž uvádí, že tvůrčím způsobem zpracoval jiné autorské dílo a stal se tak sám autorem odvozeného díla (§ 2 odst. 4 autorského zákona), když vytvořil parafrázi Ladova díla. O tvůrčí zpracování se však jedná, jen pokud autor odvozeného díla využije námět obsažený v původním díle (námět díla sám o sobě není autorským dílem – viz. § 2 odst. 6 autorského zákona). Musí se však jednat o holý námět bez tvůrčího zpracování, jinak dojde k vytvoření plagiátu. V daném případě tedy bude soud prvního stupně znovu zkoumat, zda došlo pouze k využití holého námětu (vánočního motivu), jež není porušením autorského práva, či celého tvůrčího zpracování díla původním autorem, jež porušením autorského práva je. Dle mého názoru obviněný výtvarník vytvořil pouhé netvůrčí napodobeniny autorských děl, čili o neoprávněný zásah do autorských práv se jedná. Se všemi výše uvedenými námitkami se bude muset znovu vypořádat v novém řízení Okresní soud v Přerově.

Námitkami tří osob proti zápisu kombinované ochranné známky „RESTAURANT MUCHA“ do rejstříku ochranných známek se zabýval ve svých rozhodnutích z 9.3.2007 a 21.11.2007 také Úřad průmyslového vlastnictví (dále jen Úřad). Námitky uplatňovaly ze dvou důvodů - z titulu práva na ochranu osobnosti a práva na ochranu svého jména podle § 7 odst. 1 písm. h) zákona č. 441/2003 Sb. (zákon o ochranných známkách) a dále z titulu autorského práva podle § 7 odst. 1 písm. i) zákona o ochranných známkách.

Námitky na základě prvního důvodu zamítl jak orgán Úřadu prvního stupně, tak Předseda Úřadu jako orgán odvolací po podání rozkladu. Jeden z namítajících je právnickou osobou, přičemž tyto námitky může uplatnit jen fyzická osoba. Dále právo na ochranu osobnosti může uplatnit jen manžel, partner, děti či rodiče. Těmi tyto namítající fyzické osoby nejsou. Nedošlo ani k zásahu do práva na jméno těchto fyzických osob, neboť přihlašované označení má výhradně vztah k osobě umělce Alfonse Muchy.

Předseda Úřadu však změnil rozhodnutí orgánu prvního stupně v případě námitek z titulu porušení autorských práv, které byly v prvoinstančním řízení taktéž zamítnuty, a přihlášku kombinované ochranné známky z tohoto důvodu zamítl.

Předseda Úřadu zamítl námitku odvolatelů, že nekvalitní reprodukce díla zveřejněná ve Věstníku Úřadu je užitím díla způsobem snižujícím hodnotu. Poukázal přitom na § 3 písm. a) autorského zákona, podle nějž je veřejně přístupný rejstřík vyňat z autorskoprávní ochrany z důvodu veřejného zájmu.

Z dále uvedených důvodů však shledal námitky opodstatněnými. Předseda Úřadu shledal ve shodě s námitkami, že by zápisem ochranné známky do rejstříku ochranných známek došlo k zásahu do majetkových práv autorských dvou namítajících fyzických osob, jelikož ti jakožto dědicové těchto práv nedali souhlas k užití díla. Dědické řízení v této věci sice nebylo v době tohoto rozhodnutí pravomocně skončeno, nicméně bylo prokázáno, že tyto dvě fyzické osoby se staly dědici ze zákona již okamžikem smrti zůstavitele. Není podstatné, jaké budou dědické podíly, protože o nakládání s dílem musí rozhodovat jednomyslně a domáhat se ochrany práv může každý dědic samostatně.

Nadto byl navíc shledán neoprávněný zásah do autorského díla, protože původní dílo Alfonse Muchy „Pozvánka na hudební večírek“ bylo reprodukováno černobíle a s jiným textem.

Třetí namítající, právnická osoba, není dle rozhodnutí první i odvolací instance Úřadu aktivně legitimován k podání námitek, neboť mu nenáleží majetková autorská k dílu. Dříve uzavřená Smlouva o převodu práva podle britského práva mezi jednou z namítajících fyzických osob a touto právnickou osobou s účinky ke dni vydání dědického rozhodnutí je

v ČR neplatná, neboť autorská práva nelze převádět. Navíc v době uzavření této smlouvy v roce 1991 by nemohlo k převodu práv ani dojít, neboť v té době nebyla díla podle autorského zákona č. 35/1965 Sb. chráněna a nebyla tedy vůbec předmětem dědictví.

Letos v lednu byly vyneseny tresty v případě tvorby a prodeje padělků známých českých malířů, především Jana Zrzavého na jižní Moravě. Krajský soud v Brně nakonec vynesl poměrně nízké tresty pouze za porušování autorských práv, neboť se nepodařilo prokázat tvrzení obžaloby, že se jednalo o organizovanou skupinu. Nepodmíněný tříletý trest dostal pouze překupník s obrazy. Padělatel obrazů a další člen skupiny byli potrestáni podmíněně, jeden z obžalovaných v průběhu řízení zemřel.²⁰⁴

Závěr:

Cílem této práce bylo zkoumat, popsat a rozebrat vztahy a souvislosti mezi výtvarným uměním a autorským právem. Nejprve bylo definováno postavení autorského práva v právním systému a historický zrod autorského práva, zmíněny základní principy a obsah tohoto práva, vyjmenovány a popsány zákony, mezinárodní smlouvy a směrnice ES, z nichž právní úprava vychází. Práce se zaměřila na pojem autorského díla a úžeji na kategorii výtvarných děl. Byly zkoumány jevy, jež s tvorbou výtvarných děl souvisí. Tedy vytváření padělků, plagiátů, existence specifických majetkových práv autorů, uzavírání licenčních smluv a obchodování s výtvarným uměním. Dále byly rozebrány zákonné možnosti mimosmluvního užití výtvarných děl a veřejnoprávní překážky dispozic s díly. Aby byla práce komplexní, nemohla chybět kapitola o způsobech ochrany práv autorů a jiných oprávněných subjektů k výtvarným dílům a exkurs do právní úpravy země s odlišným, copyrightovým, systémem – Velké Británie. Na konec přišla pasáž o aplikaci autorského práva v praxi, tedy o některých soudních, resp. správních rozhodnutích.

Výtvarné umění existuje od nepaměti. Představuje volnost a neomezenost lidského projevu, projevení myšlenek, emocí, názorů bez jakýchkoliv hranic. Autorské právo naopak představuje systém s pravidly, nepropustnými mantinely, hodnotově neutrální. Výtvarné umění a autorské právo, byť jsou povahově odlišné, spolu vytvářejí jednotný celek, v němž právo má chránit výtvarné umění a vztahy s ním související, a naopak výtvarné umění svým rozvojem do nových forem umělecké tvorby a nových způsobů užití děl také zpětně ovlivňuje podobu autorského práva. Tento celek tedy představuje zajímavé spojení jedinečnosti a krásy

²⁰⁴ http://show.idnes.cz/padelatel-s-duchem-zrzaveho-dostal-podminku-fmg-/vytvareum.asp?c=A080123_115429_krimi_cen

výtvarného umění a (většinou) logiky a přesnosti práva, jež ho reguluje. Z toho důvodu jsem si vybral právě toto téma pro zpracování.

použitá literatura:

1) knihy:

J. Kříž, I. Holcová, J. Kordač, V. Křesťanová – Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání, 2005

I. Telec, P. Tůma - Autorský zákon. Komentář, 2007

K. Knap, M. Opltová, J. Kříž, M. Růžička – Práva k nehmotným statkům, 1994

T. Dobřichovský – Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, Dohody TRIPS a aktivit WIPO, 2004

M. Šebelová – Autorské právo, 2006

M. Knappová, J. Švestka a kol. – Občanské právo hmotné 1, 3. vydání, 2002

M. Knappová, J. Švestka a kol. – Občanské právo hmotné 3, 3. vydání, 2002

J. Čermák – Internet a autorské právo, 2. vydání, 2003

B. Innes – Falza a padělky, 2005

J. Beck – Od Duccia k Rafaelovi: Krize znalectví, 2006

O. Novotný, A. Dolenský, J. Jelínek, M. Vanduchová – Trestní právo hmotné – I. Obecná část, 4. vydání, 2003

E. P. Skone James, J. Mummery, J. E. Rayner James, K. M. Garnett, D. Nimmer, S. Silman, R. Skone James - Copinger And Skone James On Copyright, 13th edition, 1991

A. Gerloch – Teorie práva, 4. upravené vydání, 2007

2) tištěné články:

art & antiques, září 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 1.část

art & antiques, listopad 2006, článek P. Šimon, J. M. de Wasseige - Co všechno byste měli vědět o trhu s uměním 2.část

art & antiques, březen 2005, článek P. Šimon – Originál? Falzifikát?

art & antiques, březen 2004, článek P. Šimon – Originál, nebo falzum?

art & antiques, prosinec 2002, článek P. Humhal - Originalita

MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová – Falešných obrazů je více než originálů

MF DNES, 13.4.2005, článek V. Šumberová – Václava Špálu mají rádi sběratelé i podvodníci

PRÁVO, 19.6.2004, článek P. Kováč – Také umění padělatelů se vždy cenilo

PRÁVO, příloha Styl, 2.1.2007, článek P. Kováč – Rotraut Ueckerová a Yves Klein

důvodová zpráva k autorskému zákonu č.121/2000 Sb.

R. Pecha – K institutu „obnovy doby trvání autorských majetkových práv“ dle § 106 odst. 3 autorského zákona, Právní rozhledy 11/2002

K. Knap a kolektiv – Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových, práva soutěžního 1973-1974, vydáno 1975, Závěry posudku Ústavu práva autorského a práv průmyslových na PF UK v Praze k problematice autorskoprávní ochrany postav ztvárněných v literárních a výtvarných dílech

PRÁVO, 24.10.2007, str. 7

3) internetové odkazy:

www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=443&o=3

www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasy?G=925&O=2

www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=1111&O=4

www.wipo.int/members/en/

www.wipo.int/about-wipo/en/dgo/dg_idris_profile.html

www.wipo.int/treaties/en/Remarks.jsp?cnty_id=42C

www.wipo.int/amc/en/

www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=15&lang=en

www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=16&lang=en

www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

http://show.idnes.cz/nejdrazsime-obrazem-sveta-je-pollock-za-3-miliardy-fbg-vytvarneum.asp?c=A061103_616742_show_aktual_kot

<http://most-expensive.net/sculpture-world>

http://show.idnes.cz/kycovite-srdce-vytvorilo-aukcni-rekord-f0z-vytvarneum.asp?c=A071115_183910_vytvarneum_kot

http://show.idnes.cz/deset-nejdrazsich-obrazu-ceskych-aukci-d92-vytvarneum.asp?c=A070601_152441_vytvarneum_off

www.novinky.cz/kultura/kupkuv-obraz-vysky-se-vydrzil-za-rekordnich-22-1-milionu-korun_124094_8dc7c.html

http://show.idnes.cz/kokoschka-se-na-zofine-prodal-za-19-5-milionu-korun-fbd-vytvarneum.asp?c=A080203_162522_vytvarneum_zra

www.uvucr.cz

www.gestor.cz/?lang=cz&page=9

www.mip.cz/veletrhy/antik/trh.doc

www.mvcr.cz/patrani/falza.html

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plagi%C3%A1t>

www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=Y&s2=3&s3=1&s4=0&s5=0&s6=0&m=1&recid_cl=48130&typ=clanky

www.cinahl.com/library/library.htm

www.vgwort.de/geschichte.php

www.urheberrecht.ch/D/heute/duh10.php?m=5&s=1

www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/vnitrostatni-pravni-predpisy/navrh_novely_autorskeho_zakona_schvalena_vladou_srpen_2007.pdf

www.ipravnik.cz/ipravnik/ipravnik.nsf/0/7F363E8B39375B79C1257384002BB7D9

www.ipravnik.cz/ipravnik/ipravnik.nsf/0/BFD2E347B499F202C12573ED0048E6D3

www.concourt.cz/scripts/detail.php?id=432

<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>

www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_1

http://cs.wikipedia.org/wiki/Grafick%C3%A9_techniky

<http://erc.unesco.org/cp/convention.asp?KO=15381&language=E>

http://en.wikipedia.org/wiki/British_Nationality_Act_1981

www.copyrightservice.co.uk/copyright/p01_uk_copyright_law

www.ipo.gov.uk/copy/c-claim/c-auto.htm

www.copyrightservice.co.uk/copyright/p09_fair_use

<http://www.ipo.gov.uk/ctribunal/ctribunal-about.htm>

www.ipo.gov.uk/ctribunal/ctribunal-about/ctribunal-about-membership.htm

www.wipo.int/clea/docs_new/en/gb/gb020en.html

http://show.idnes.cz/padelatel-s-duchem-zrzaveho-dostal-podminku-fmg-vytvarneum.asp?c=A080123_115429_krimi_cen

4) právní předpisy:

zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

zákon č. 2/1993 Sb. (Listina základních práv a svobod)

zákon č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

zákon č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád)

zákon č. 140/1961 Sb. (trestní zákon)

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 200/1990 Sb. (zákon o přestupcích)

zákon č. 71/1994 o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty

zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči

zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

zákon č. 360/1992 Sb. o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě

vyhláška ministerstva kultury č. 488/2006

Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví

Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl

Všeobecná úmluva o autorském právu

Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském

Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (Dohoda TRIPS)

Směrnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem

Směrnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice)

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, tzv. resale směrnice

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví

5) judikáty

Krajský soud v Ostravě, sp. zn. 23 C 52/96

Nejvyšší soud, sp. zn. 4 Tz 124/2004

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 160/2005

Nejvyšší soud, sp. zn. 2 Tzn 46/96

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 449/2007

nález Ústavního soudu I.ÚS 69/06

Krajský soud v Českých Budějovicích, sp. zn. 11 C 31/2004

Krajský soud v Ostravě, sp.zn. 23 C 23/98

Okresní soud v Přerově, sp.zn. 5 T 31/2003

Nejvyšší soud, sp. zn. 5 Tdo 449/2007

Rozhodnutí Předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví